

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Katja Zaletel

Vojni zločini v Srebrenici in OZN

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Katja Zaletel

Mentor: doc. dr. Iztok Prezelj

Vojni zločini v Srebrenici in OZN

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

ZAHVALA

Zahvaljujem se staršem, ki so me skozi vsa študijska leta spodbujali in podpirali ter mentorju doc. dr. Iztoku Prezlju za nasvete in strokovno pomoč. Posebna zahvala gre bratu Gorazdu.

There are many tasks which United Nations peacekeeping forces should not be asked to undertake and many places they should not go. But when the United Nations does send its forces to uphold the peace, they must be prepared to confront the lingering forces of war and violence, with the ability and determination to defeat them.

- Brahimijevo poročilo

Vojni zločini v Srebrenici in OZN

Julija leta 1995 se je v Srebrenici zgodil t.i. najhujši vojni zločin po drugi svetovni vojni. Bosansko-srbske vojaške in paravojaške enote so vdrle na »varno območje« Srebrenice, ga brez težav zavzele in načrtno pobile več kot 7000 muslimanskih moških in fantov. Stalne članice Varnostnega sveta ZN so jim s svojim ravnanjem to omogočile. Leta 1993 je bila Srebrenica proglašena za t.i. varno območje, pod zaščito mirovne sile UNPROFOR, vendar izkazala se je ravno za nasprotno – za smrtno nevarno mesto. Njeni prebivalci so bili kljub prisotnosti mirovnih sil ZN prepuščeni na milost in ne-milost bosansko-srbskih sil. ZN, ki naj bi bili tam, da jih zaščitijo, so ščitili zgolj sebe in svoje interese. Varnostni svet ZN je sprejel vrsto resolucij, ki naj bi pripomogle k izboljšanju razmer v Srebrenici, vendar to je bilo slabo nadomestilo za močno potrebno, odločnejšo akcijo. Srebrenica se je tako v zgodovino ZN zapisala kot eden izmed njihovih največjih neuspehov, kar vsekakor tudi je.

Ključne besede: mirovna operacija, varno območje, genocid, ZN, Dutchbat

War crimes in Srebrenica and UNO

In July 1995 Srebrenica was a witness to the so-called worst war crime after World War II. Bosnian Serb military and paramilitary forces invaded the »Safe Area« of Srebrenica, captured it without any difficulties and systematically killed more than 7000 Muslim men and boys. With their actions Permanent Members of the UN Security Council made that possible. In 1993 Srebrenica was proclaimed a so-called Safe Area under the protection of UNPROFOR peace force, but it proved to be quite the opposite – a deadly dangerous place. Its citizens were, notwithstanding the presence of UN Peace Forces, left to the mercy of Bosnian Serbs. The UN which was there to protect them, only protected itself and its interests. UN Security Council adopted several resolutions which were ment to improve the situation in Srebrenica, but that was a poor substitute for a strongly needed and more determined action. For this reason Srebrenica is known as on of the biggest failures in the history of the UN, which it certainly is.

Key words: Peace Operation, Safe Area, Genocide, UN, Dutchbat

KAZALO

SEZNAM KRATIC.....	7
1 UVOD	8
2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR	11
2.1 PREDMET IN CILJI PROUČEVANJA	11
2.2 HIPOTEZE.....	12
2.3 METODOLOGIJA.....	13
2.4 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	13
2.4.1 <i>Genocid</i>	13
2.4.2 <i>Mirovna operacija ZN</i>	15
2.4.3 <i>Varno območje Združenih narodov (angl. UN Safe Area)</i>	18
2.4.3.1 <i>Ozadje nastanka</i>	18
2.4.3.2 <i>Razvoj pojma varnih območij – od resolucije VS 819 (1993) do resolucije VS 824 (1993)</i>	20
2.4.4 <i>Nevtralnost in nepristranskost ter (ne)uporaba sile</i>	21
3 SREBRENICA KOT VARNO OBMOČJE V BiH	24
3.1 VZPOSTAVITEV SREBRENICE KOT VARNEGA OBMOČJA	24
3.1.1 <i>Resolucija VS št. 819 in njene pomanjkljivosti</i>	25
3.1.2 <i>Spremembe, ki jih je prinesla resolucija VS št. 824, in njene pomanjkljivosti</i>	27
3.2 VARNO OBMOČJE – VARNO ZA KOGA?	28
4 ANALIZA DOGAJANJA V SREBRENICI	30
4.1 OBDOBJE OD 6. DO 11. JULIJA 1995 (DO PADCA SREBRENICE).....	32
4.2 PADEC SREBRENICE – 11. JULIJ 1995	34
4.3 ČESAR NI PRIČAKOVAL (SKORAJ) NIHČE.....	35
4.4 »AFTERMATH«.....	38
4.5 VLOGA GLAVNIH AKTERJEV V SREBRENICI V ČASU VOJNIH ZLOČINOV	39
4.5.1 <i>Vloga bosansko-srbskih sil</i>	39
4.5.2 <i>Vloga bošnjaških sil</i>	40
4.5.3 <i>Vloga ZN (Varnostnega sveta in držav članic)</i>	42

4.5.3.1 Sprejeti ukrepi ZN od začetka vojne do ustanovitve »varnih območij«	43
4.5.3.2 Resolucija za resolucijo.....	45
4.5.3.3 Zanikanje očitnega	47
4.5.4 Vloga zračnih sil – NATO	48
4.5.4.1 Dogovor »dvojnega ključa« med NATO-m in ZN	49
4.5.4.2 NATO-va vloga v času napada na Srebrenico in po njem	51
4.5.5 Vloga medijev.....	51
4.6 POROČILO NIZOZEMSKEGA INŠTITUTA ZA VOJNO DOKUMENTACIJO O SREBRENICI.....	55
5 ANALIZA UNPROFOR-ja	57
5.1 USTANOVITEV UNPROFOR-ja	57
5.2 ORGANIZACIJSKA SESTAVA IN POTEK SPREJEMANJA ODLOČITEV.....	59
5.3 UNPROFOR-jev MANDAT.....	61
5.3.1 Resolucija Varnostnega sveta 836 (1993).....	62
5.3.2 Resolucija Varnostnega sveta 844 (1993).....	63
5.4 PRIHOD NIZOZEMSKEGA BATALJONA	63
5.5 VLOGA ENOT UNPROFOR-ja V SREBRENICI – DUTCHBAT III.....	66
6 POMEN SREBRENICE ZA NADALJNI RAZVOJ DOGODKOV V OZN.....	70
6.1 LEKCIJE MIROVNE OPERACIJE UNPROFOR V BIH.....	70
6.2 UNMIBH (december 1995 – 2002).....	72
6.2.1 Mandat	72
6.3 BRAHIMIJEVO POROČILO	73
7 VERIFIKACIJA HIPOTEZ IN ZAKLJUČEK.....	76
8 LITERATURA	79
9 PRILOGE	90
Priloga A: Zemljevid Bosne in Hercegovine.....	90
Priloga B: Zemljevid varnega območja Srebrenice in opazovalnih točk UNPROFOR-ja.....	91
Priloga C: Število vojakov, ki so jih prispevale države članice ZN v operacijo UNPROFOR	92

SEZNAM KRATIC

(O)ZN – Organizacija združenih narodov

(UN)DPKO – United Nations Department for Peace-keeping operations (Oddelek za operacije ohranjanja miru)

ABiH – Armija Bosne i Hercegovine

CAS – Close Air Support (bližnja podpora iz zraka)

DUTCHBAT – Dutch Batallion (Nizozemski bataljon)

GS – Generalni sekretar

ICC – International Criminal Court (Mednarodno kazensko sodišče)

ICRC – International Committee of the Red Cross (Mednarodni odbor rdečega križa)

ICTR – International Criminal Tribunal for the Rwanda (Mednarodno kazensko sodišče za Ruando)

ICTY – International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (Mednarodno kazensko sodišče za bivšo Jugoslavijo)

NATO – North-atlantic Treaty Organization (Organizacija severno-atlantske pogodbe)

NIOD – Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (Nizozemski inštitut za vojno dokumentacijo)

OT – opazovalna točka

RDC – Research and Development Centre (Center za raziskave in razvoj)

RRF – Rapid Reaction Force (Hitro-reakcijska sila)

SRSG – Special Representative of the Secretary General (Posebni predstavnik GS)

UL – Ustanovna listina

UNCHR – United Nations Commissioner for Human Rights (Komisar ZN za človekove pravice)

UNCRO – United Nations Confidence Restoration Operation (Hrvaška)

UNHCR – United Nations High Commissioner for Refugees (Visoki komisar ZN za begunce)

UNPREDEP – United Nations Preventive Deployment Force (Makedonija)

UNPROFOR – United Nation Protection Force (bivša Jugoslavija)

VB – Velika Britanija

VRS – Vojska Republike Srbske

VS – Varnostni svet

ZDA – Združene države Amerike

ZRJ – Zvezna Republika Jugoslavija

1 UVOD

Prebivalci Srebrenice so vriskali, vpili, navdušeno ploskali in jokali od olajšanja in sreče, ko se je januarja leta 1994 v njihovo nekoč mirno mesto pripeljal konvoj s 450-imi nizozemskimi vojaki, pripadniki modrih čelad Organizacije združenih narodov (v nadaljevanju ZN). Prvič po dolgem času so imeli občutek varnosti. Vendar le-ta ni trajal dolgo, kajti realnost se je izkazala za drugačno od vseh njihovih pričakovanj. Kar se je dogajalo v Srebrenici v času od 6. do 16. julija 1995, je pojmovano kot najhujši vojni zločin v Evropi po drugi svetovni vojni. V enem samem tednu so iz območja Srebrenice izbrisali tri generacije moških. Zgodil se je genocid, ki bi se ga dalo preprečiti.

V zgodovini ZN je zabeleženih več kot 60 mirovnih operacij. Nekatere med njimi so se končale manj, druge bolj uspešno, vendar obstajajo tudi primeri operacij, kjer so se ZN izkazali za organizacijo, na katero se, milo rečeno, ne moreš zanesti. Beg pred resnico, nepripravljenost ukrepati in predvsem pomanjkanje politične volje držav članic so v Srebrenici pripeljali do tega, da je na stotine muslimanskih žensk in otrok ostalo brez mož, bratov, očetov. In Srebrenica ni osamljen primer. Spomnimo se samo genocida v Ruandi, ki se je zgodil le dobro leto prej, ravno tako ob prisotnosti modrih čelad.

Teorij (zarote) o padcu Srebrenice oziroma o tem, zakaj je do njega sploh prišlo, je veliko. Nekateri trdijo, da sta bosanska in srbska vlada med seboj sklenili tajni dogovor, ki naj bi določal, da Bosanci Srebrenico prepustijo Srbom oziroma je ne branijo pred srbskim napadom v zameno za območje okoli Sarajeva, ki je bilo takrat v srbskih rokah. Drugi trdijo, da so ZN sklenili tajni dogovor s srbsko vlado, itd. Čeprav so vsi vpleteni zanikali takšne in drugačne obtožbe, resnice po mojem mnenju ne bomo nikoli izvedeli. A o nečem smo vendarle lahko prepričani. Kdo je glavni krivec za grozote, ki so se odvijale tistega usodnega julija leta 1995, po padcu Srebrenice, ni vprašanje. Glavni krivci so bosanski Srbi, pripadniki Vojske Republike srbske¹ (v nadaljevanju VRS), katerih vrhovni poveljnik je bil Radovan Karadžić.² Vendar krivi niso le oni, krivda leži tudi na strani tistih, ki so jim to omogočili – to so bili ZN in njihove mirovne sile na terenu.

---

¹ VRS je bila brezobzirno orodje politike, katere cilj je bil oblikovanje etnično čistega in samostojnega območja v Bosni in Hercegovini, ki bi se sčasoma lahko združilo s Srbijo, Črno goro in odcepljeno republiko Srbsko krajino na Hrvaškem v t.i. Veliko Srbijo. Nesrbsko prebivalstvo so s sistematičnim in dobro organiziranim etničnim čiščenjem odstranili z območij, ki jih je okupirala VRS (Bogoeva in Fetscher 2001, 43).

² Za pokole v Srebrenici je bilo obtoženih sedemnajst bosanskih Srbov, med njimi tudi R. Karadžić in R. Mladić. Več je bilo navadnih izvrševalcev ukazov, ostali pa so predstavljali vmesni ali višji člen v lokalni verigi povelj (Hartmann 2008, 33).

Ustanovitev Srebrenice kot prvega »varnega območja« pod zaščito zaščitne sile ZN (angl. *UN protection force* oz. v nadaljevanju UNPROFOR); sprejetje resolucij³, za katere se je na koncu izkazalo, da ne pomenijo nič več kot le črke na papirju; neodločenost in nepripravljenost večine držav članic ZN, da prispevajo svoje lastne čete; (pre)dolgi postopki sprejemanja odločitev; nejasni mandat mirovnih sil UNPROFOR-ja; nepripravljenost za uporabo sile; neupoštevanje svaril in jasnih znakov, ki so kazali na nadaljnji razvoj dogodkov – vse to in še več je le del vloge, ki so jo v Srebrenici odigrali ZN in ki je bila kasneje predmet neštetihih kritik s strani mednarodne javnosti. Način, kako so se ZN odzivali na dogajanja v Srebrenici, in način, kako so se lotili »reševanja« nastale situacije, obsojam tudi sama, saj menim, da bi bil lahko končni izid popolnoma drugačen.

Kot sem že omenila, del krivde leži prav tako na ramenih mirovnih sil, ki so pripadale UNPROFOR-ju. Natančneje, na ramenih nizozemskega bataljona (Dutchbat⁴), ki je bil od začetka leta 1994 stacioniran v Srebrenici. Upoštevajoč to dejstvo bi lahko sklepali, da je bil ob prihodu Dutchbat III v celoti seznanjen z dogajanjem v enklavi in okoli nje ter se je zavedal situacije in nevarnosti, v katero se spušča. Toda videti je bilo ravno obratno, saj je prišel opremljen le z lahkim orožjem, ki mu ob napadu bosansko-srbskih sil na Srebrenico ni kaj prida pomagalo. Drži, da je bil prvotni namen mirovne operacije UNPROFOR pomoč pri dostavi humanitarne pomoči in ne obramba enklave, temveč le preprečevanje napadov, vendar Dutchbat ni naredil niti toliko, kolikor mu je bilo dopuščeno. Prav tako drži, da je bila enklava praktično izolirana od sveta in dogajanja zunaj nje. Vendar kljub domnevni slabi informiranosti o položaju bosansko-srbskih sil in njenem napredku na terenu ter o kakršnem koli začetku pokolov nad prebivalstvom, je bila po mojem mnenju največja napaka nizozemskih vojakov prav to, da tega, kar so slišali in videli z lastnimi očmi pred, med in po padcu Srebrenice, niso posredovali naprej, temveč so bili raje tiho in pustili, da se pokol nadaljuje.

Srebrenica naj bi bila varna, saj je bila navsezadnje »varno območje« ZN, ki ga ščitijo njihove sile in resolucije Varnostnega sveta (v nadaljevanju VS). Srebrenica je bila mesto »pod modro zastavo«. Že takoj na začetku je postalo jasno, da ta operacija ni tipična operacija ohranjanja miru, saj so bile čete ZN vendar poslani na območje, »kjer že od samega začetka

---

³ VS ZN je sprejel vrsto resolucij, s katerimi je hotel zagotoviti mir na območju Bosne. Prva je bila resolucija 713, s katero so uvedli embargo proti uvozu orožja in vojaške opreme v Jugoslavijo. Toda ta resolucija je imela negativne posledice in je le utrdila vojaško neravnovesje med silami (Bogoeva in Fetscher 2001, 50)

⁴ Dutchbat I, II in III. Menjavali so se na pol leta.

ni bilo miru, da bi ga ohranjale».⁵ Bojne sile so bile poslone na območje, kjer je potekala vojna.

Če povzamem, v diplomski nalogi se bom posvetila predvsem vlogi ZN in Dutchbata v času napada na Srebrenico, vse do konca brutalnih umorov, in pri tem zagovarjala stališče, da so ZN⁶ krivi za smrt tisočih muslimanskih moških, katerih življenje bi lahko rešili.

Ker se je vse začelo z ustanovitvijo Srebrenice kot prvega varnega območja, se bom najprej posvetila tej temi, v nadaljevanju pa bo sledila analiza dogajanja v Srebrenici v teh odločilnih dnevih in, kot že omenjeno, analiza vloge glavnih akterjev – ZN, bosansko-srbskih in bošnjaških sil ter NATA. V ločenem poglavju se bom posebej posvetila UNPROFOR-ju in nizozemskemu bataljonu Dutchbat III, ki je bil priča dogajanju.

V zadnjem poglavju bom odgovorila na vprašanje, kakšnega pomena je Srebrenica za nadaljnji razvoj dogodkov v ZN, temu pa bodo sledile sklepne misli in potrditev oziroma zavrnitev hipotez.

---

⁵ Izjava pripada Tadeuszu Mazowieckemu, ki je zaradi neaktivnosti in pomanjkanja doslednosti in hrabrosti mednarodne skupnosti pred zavzetjem »zaščitene območja« ZN, Srebrenice in Žepe ter genocidom nad Bosanci, predložil svojo odpoved s položaja posebnega preiskovalca Komisije za človekove pravice (Biserko 2005, 110). Svojo odločitev je pojasnil z izjavo, da je zaradi neuspeha ZN, da bi zaščitili lastna »varna območja«, nezmožen še naprej sodelovati pri »pretvarjanju, da ščitijo človekove pravice« (Scott 1995).

⁶ Ko govorim o krivdi ZN, govorim o krivdi njihovih najvišjih funkcionarjev in krivdi stalnih članic VS (predvsem VB, Francije in ZDA), saj so močno vplivale na sprejete odločitve.

2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 PREDMET IN CILJI PROUČEVANJA

V diplomski nalogi se bom posvetila dogajanju v Srebrenici julija 1995, obdobju v zgodovini Srebrenice, ko je bosansko-srbska vojska izvedla množičen pokol nad muslimani in načrtno ter hladnokrvno umorila več kot 8000 muslimanskih moških ter več kot 23.000 žensk in otrok pregnala iz njihovih domov, na katere se po več kot desetletju še vedno niso vrnil. In kamor se verjetno tudi nikoli ne bodo.

Predmet mojega proučevanja in analize bodo akterji, ki so v Srebrenici v času omenjenih vojnih zločinov odigrali glavno vlogo, s čimer imam v mislih ZN, VRS ter ne nazadnje bošnjaško vojsko in civiliste. Pri proučevanju vloge ZN bom posebno pozornost namenila UNPROFOR-jevim vojakom oziroma nizozemskemu bataljonu, ki je bil takrat zadolžen za zaščito civilistov na območju Srebrenice, vendar te naloge ni opravil.

Cilji proučevanja, ki jih v diplomski nalogi želim doseči, so torej sledeči:

- a) obrazložiti, zakaj so bili kot krivci za genocid med drugim navedeni ZN in Dutchbat; katere njihove odločitve so bile ključne, da so se dogodki odvili, kakor so se in ne drugače – v smeri rešitve življenj moških prebivalcev Srebrenice in okoliških krajev;
- b) predstaviti koncept »varnih območij« in pomanjkljivosti vseh resolucij, sprejetih s strani VS, ki se tičejo ustanovitve »varnih območij«, ter mandata mirovnih sil UNPROFOR-ja;
- c) pojasniti pomen, ki so jih sprejete odločitve glavnih in odgovornih akterjev v Srebrenici imele na potek dogodkov med zavzetjem Srebrenice in po njem, ter pomen, ki ga je Srebrenica imela na razvoj dogodkov znotraj samih ZN;
- d) ustvariti sliko dogajanja v »varnem območju« Srebrenice med 6. in 16. julijem 1995 ter posledično po njem;
- e) pojasniti vlogo NATO-vih zračnih sil tekom dogajanja v Srebrenici;
- f) pojasniti mehanizem »dvojnega ključa« med ZN in NATO-m ter kako je potekal proces odobritve prošnje za uporabo NATO-vih letal, saj je bil le-ta zelo zapleten in je trajal (pre)dolgo.

2.2 HIPOTEZE

Diplomska naloga, kot pove že sam naslov, obravnava vojne zločine v Srebrenici in, še natančneje, vlogo ZN pred, med in po genocidu. Temu primerno sem si za vodilno hipotezo izbrala sledečo trditev:

ZN so s svojim ravnanjem bosansko-srbskim vojaškim in paravojaškim enotam dopustili, da so zagrešili najhujši vojni zločin.

Iz vodilne hipoteze sem nato izpeljala naslednje pomožne hipoteze:

1. *ZN bi lahko preprečili genocid nad Muslimani, če bi pravočasno odobrili uporabo zračne pomoči.*

NATO-va pomoč je bila edina možnost za rešitev Srebrenice pred srbskim napadom, glede na dejstvo, da države članice niso bile pripravljene žrtvovati svojih vojakov, in glede na dejstvo, da je Dutchbat prišel slabo oborožen in povrh vsega ostal tudi brez vseh zalog.

2. *Dutchbat je bil proti bosansko-srbskim silam v vojaškem smislu popolnoma nemočen, vendar bi vseeno lahko spremenil potek dogodkov.*

Namen operacij ohranjanja miru ni obramba civilistov pred napadi in vračanje udarca, temveč gre v večini primerov za humanitarno pomoč v takšni ali drugačni obliki. Kar pomeni, da so (DPKO 1998) »/č/ete, ki služijo v operacijah ohranjanja miru, oborožene z lahkim orožjem in jim je dovoljena uporaba minimalne sile le v primeru samoobrambe ali v primeru, če jim oboroženem osebe poskušajo preprečiti opravljanje nalog, za katere so bile pooblašene. Opazovalci in civilna policija so po navadi neoboroženi«. Vendar to ni bila tipična operacija ohranjanja miru, saj, kot že rečeno, miru, ki bi ga ohranjali, ni bilo več.

2.3 METODOLOGIJA

Pri pisanju diplomske naloge se bom posluževala predvsem analitične metode in interpretacije primarnih in sekundarnih ter internetnih virov. Uporabila bom tudi metodo zgodovinske analize za pojasnitev dogajanja v Srebrenici, ter nenazadnje metodo opisovanja za opisovanje dogodkov v Srebrenici.

V tretjem poglavju, ki se navezuje na ustanovitev »varnih območij«, bo moja analiza temeljila predvsem na primarnih virih, in sicer na resolucijah VS 819, 824, 836 in 844, o katerih bo veliko govora tekom celotne diplomske naloge, ter obenem na mnenju drugih avtorjev, ki so temo »varnih območij« obravnavali. To pomeni, da si bom pomagala tudi z uporabo in interpretacijo sekundarnih virov.

V četrtem, petem in šestem poglavju bom s pomočjo večinoma sekundarnih in internetnih virov analizirala dogajanje v Srebrenici in se temu primerno posluževala metode opisovanja – zlasti v četrtem poglavju, kjer bom podrobneje opisala dogodke, ki so se zgodili julija 1995. V šestem in sedmem poglavju bom tako kot v tretjem zopet interpretirala primarne vire, saj se bo vsebina ponovno nanašala na odločitve, sprejete s strani ZN. Analizirala bom torej vlogo ZN in nizozemskega bataljona.

2.4 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

2.4.1 Genocid

Degan (2000/2006, 533) je v svoji knjigi Mednarodno pravo⁷ zapisal, da je »prva in najpomembnejša pravica vseh družbenih skupin in njihovih pripadnikov, ki so prebivalci določene države, pravica do obstanka oziroma obstoja«. Mednarodno pravo je kot najstrašnejši mednarodni zločin, ki krši to pravico, poimenovalo zločin genocida. Se dogajanje v Srebrenici lahko uvrsti v kategorijo najhujših vojnih zločinov po drugi svetovni vojni in poimenuje genocid? Seveda. Čeprav glavni krivci temu še vedno nasprotujejo.

Mednarodno pravno sprejeta definicija genocida je podana v 2. členu Konvencije ZN o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida, ki definira genocid takole:

Genocid pomeni katerokoli od naslednjih dejanj, storjenih z namenom, da se v celoti ali delno uniči narodno, etnično, rasno ali versko skupino kot tako:

---

⁷ slov. Mednarodno pravo.

- a) ubijanje pripadnikov določene skupine;
- b) prizadevanje hudih telesnih ali duševnih poškodb pripadnikom takšnih skupin;
- c) namenoma povzročiti takšne življenjske razmere skupine, ki bi pripeljale do njenega uničenja delno ali v celoti;
- d) vsiliti ukrepe, ki bi preprečili rojstva v skupini;
- e) prisilna deportacija otrok iz ene skupine v drugo (Konvencija o genocidu, 2. čl.).

Določbe 2. člena Konvencije o genocidu so v zakonikih številnih držav ter v statutu ICC, ICCY in ICCR. Nekateri avtorji menijo, da definicija genocida iz konvencije ni najbolj ustrezna. Na njene pomanjkljivosti opozarja tudi Pašalić (1995, 18) v svojem delu *Genocid našeg doba*⁸, kjer pravi, da »spada v bolj natančno in podrobno definicijo tudi preganjanje posameznikov, namerno in sistematično uničevanje knjig, kulturnih in verskih spomenikov, zgodovinskih objektov ter umetniške in religiozne vrednosti«. Po Pašalićevem mnenju te podrobnosti v Konvenciji niso vsebovane. Pašalić pa ni edini, ki je opozoril na pomanjkljivosti te definicije. Različni avtorji (npr. Kuper, Chalk in Jonassohn) se vsi strinjajo, da je definicija zaradi izključitve (oziroma nevključitve) političnega kriterija preozka, obenem pa tudi preohlapna; ena od alinej njenega 2. člena namreč določa, da o genocidu govorimo tudi v primeru »hudih kršitev telesne ali duševne integritete skupine«.⁹ Chalk in Jonassohn zato predlagata, da se v definicijo genocida vključi politični kriterij (s čimer bi bili Kuperjevi zadržki odpravljani) in iz nje izključi »hude kršitve duševne integritete«. Za oba avtorja genocid namreč aplicira predvsem fizično uničenje človeških bitij, ki se niso sposobna braniti, ter se nahajajo izven območja, na katerem poteka vojna, kar označujeta z izrazom »enostransko pobijanje« (angl. *oneside killings*) (Sémelin 2009, 358-59).

Da bi odprli pot novim vidikom, so se definicijam v OZN-ovi konvenciji skušali izogniti mnogi avtorji. Ker konvencija »pozablja« na politično motivirane oblike množičnega pobijanja, so predlagali, da bi jih poimenovali kar same po sebi. Če je že sam izraz »genocid« skovanka, se jim je zdelo legitimno vpeljati nove izraze, ki bi rabili za poimenovanje različnih pojavov – kot so »politicid« (oblike množičnega pobijanja, ki izhajajo iz političnih motivov), »democid« (katera koli oblika množičnega pobijanja, ki ga izvaja oblast), »judeocid« (označuje vsak množični poboj Judov), »feminicid« (uničenje žensk), itd (povzeto po *ibid.*, 360).¹⁰

⁸ slov. *Genocid našega časa*.

⁹ Vsi trije avtorji so obravnavali tematiko genocida. Leo Kuper je avtor dela *Genocide. Its Political Use in the 20th Century – Genocid. Njegova politična raba v 20. stoletju* (New Haven, Yale University Press, 1981); Frank Chalk in Kurt Jonassohn pa sta avtorja *The History and Sociology of Genocide – Zgodovina in sociologija genocida* (New Haven, Yale University Press, 1990).

¹⁰ Vsi ti izrazi niso pravno opredeljeni.

Posredno je o genocidu govora tudi v Ustanovni listini Nürnberškega sodišča¹¹, ki je bilo ustanovljeno leta 1945. V odstavku c) in d) 6. člena so definirana vojna hudodelstva ter hudodelstva zoper človečnost:

- c) vojna hudodelstva: kršitve zakonov in običajev, ki veljajo v vojni; takšne kršitve obsegajo: poboje, mučenje, deportacije civilnega prebivalstva na prisilno delo ali v druge namene iz ali znotraj okupiranega ozemlja, poboje ali mučenje vojnih ujetnikov ali oseb na morju, poboje talcev, krajo javnega ali zasebnega premoženja, samovoljno rušenje mest ali vasi ali pustošenje, ki ga ni moč opravičiti kot vojaško nujo;
- d) hudodelstva zoper človečnost: umor, iztrebljanje, zasužnjevanje, izseljevanje in druga nečloveška dejanja zoper katero koli civilno prebivalstvo pred ali med vojno; preganjanje iz političnih, rasnih ali verskih razlogov pri izvršitvi ali v povezavi s katerim koli kaznivim dejanjem, ki je v pristojnosti sodišča, ne glede na to, ali se z njim krši zakon države, na ozemlju katere so bila storjena (Cigar 1995, 7).

Čeprav mednarodna skupnost in javnost obe priznavata vojne zločine v Srebrenici za genocid, ga Srbi seveda zanikajo. Zaradi nasprotovanja poslancev iz Republike srbske predstavniški dom parlamenta v BiH leta 2005 ni sprejel resolucije, s katero bi priznali, da je bil leta 1995 v Srebrenici izvršen pokol, niti resolucije, s katero bi pokol obsodili in zahtevali kaznovanje odgovornih (Delo 2005). Tega še vedno niso storili.

2.4.2 Mirovna operacija ZN

»Če bi se Auschwitz dogajal danes bi o njem pisali kot o humanitarni krizi.«

- D. Rieff (2004, 115)

Mirovne operacije so se razvile iz načel in namenov, na katerih stoji Organizacija Združenih narodov. V 1. členu Ustanovne listine (UL) ZN jasno piše, da je primarni namen ZN »varovati mednarodni mir in varnost ter v ta namen: izvajati učinkovite kolektivne ukrepe, da se preprečijo in odvrnejo grožnje miru in da se zatrejo agresivna dejanja ali druge kršitve miru, in si prizadevati, da se mednarodni spori ali situacije, ki bi utegnile privedi do kršitve miru, zgladijo ali uredijo z mirnimi sredstvi in v skladu z načeli pravičnosti in mednarodnega prava«. ¹² Vendar nikjer v listini ohranjanje miru ali mirovne operacije same

¹¹ *Charter of the International Military Tribunal* (28. avgust 1945).

¹² *Charter of the United Nations* (26. junij 1945).

niso posebej omenjene. V ZN (1990, 6) tako prevladuje razumevanje, da so mirovne operacije tiste: »... v katerih sodeluje vojaško osebje, ki nima pooblastil vsiljevanja, s ciljem pripomoči k ohranjanju oz. obnovitvi mednarodnega miru in varnosti na območjih spopadov. Te operacije so prostovoljne in temeljijo na pristanku in sodelovanju, ciljev ne dosegajo z uporabo sile, kar jih ne uvršča v operacije vsiljevanja, opredeljene v 42. členu UL ZN.«

Vendar sam pojem, kot pravi Rikhye (1984, 1; glej tudi Bellamy in drugi 2004), izvira že iz časov Društva narodov, kjer naj bi s temi operacijami pravočasno in učinkovito opravili z razmerami v mednarodni skupnosti, ki predstavljajo grožnjo miru in varnosti.

ZN so svoje delovanje na področju mirovnih operacij pričeli leta 1948, ko je VS na Bližnji vzhod poslal skupino vojaških opazovalcev z nalogo, da nadzorujejo prijateljski dogovor med Izraelom in njegovimi arabskimi sosedi (DPKO b.d.). Vendar so šele leta 1956 ZN prvič ustanovili oboroženo silo (za končanje spopadov na Sinaju), ki je postavila tako mednarodnopravne kakor tudi organizacijske temelje vsem kasnejšim mirovnim operacijam hladne vojne. Čeprav mirovne operacije niso predvidene v UL ZN, pa jih je leta 1965 Generalna skupščina ZN z ustanovitvijo Komiteja za mirovne operacije vseeno formalizirala kot eno izmed sredstev, ki so na razpolago ZN in torej VS. Kljub temu sistemskemu koraku je ad hoc narava teh operacij povzročila, da so se njihove prve definicije izoblikovale šele v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja (Bellamy in drugi 2004, 52).

Pojem »mirovna operacija« je definiralo veliko avtorjev, med drugim Diehl (1994, 13), ki pravi, da gre za »...postavitev nevtralne in lahko oborožene mirovne sile med sprte strani, potem ko je bila dosežena prekinitve sovražnosti z dovoljenjem države, na kateri so te sile razporejene, in s ciljem zmanjševanja možnosti obnovitve sovražnosti ter oblikovanja okolja, v katerem je lahko spor razrešen«. Na podoben način jih definira tudi Goulding (1993, 455), ki pravi, da so to »... terenske operacije, ki jih oblikuje OZN s pristankom sprtih strani in ki naj bi pomagale nadzirati in reševati konflikt med njimi. Gre za operacije pod vodstvom in nadzorom OZN, pri čemer stroške krije celotno članstvo organizacije. Sile in sredstva za operacije prispevajo države članice prostovoljno in te delujejo nepristransko in z minimalno uporabo sile.«

V širšem smislu pa so po mnenju Jelušičeve (2003, 632) mirovne operacije

aktivnosti za vzpostavitev in ohranjanje mednarodnega miru; potekajo pod okriljem ZN, regionalnih organizacij, državnih alians ter ad hoc koalicij držav. So vse oblike vojaških in nevojaških aktivnosti za vzpostavitev ter ohranjanje mednarodnega miru, za katere je značilno,

da: imajo mednarodni mandat, predvidoma s strani mednarodne organizacije (najbolj zaželeno s strani VS ZN); jih izvajajo mednarodne organizacije, regionalne organizacije ali ad hoc koalicije držav; jih izvajajo sile in osebje v večnacionalni sestavi; potekajo zaradi vzpostavitve ali ohranitve statusa quo oziroma zagotovitve mirnega in dogovorjenega prehoda iz statusa quo v neko drugo obliko politične skupnosti; potekajo v dobro lokalnega prebivalstva in niso namenjene zasedbi ali pripojitvi ozemlja; potekajo tako, da povzročajo čim manj škode in ob uporabi minimalne sile. Večino dosedanje zgodovine mirovnih operacij ZN so naredile majhne, nevtralne, neuvrščene države, ki so prispevale večino vojaškega osebja. Svetovne velesile so na nastanek teh operacij politično vplivale, saj so bile lahko vzpostavljene le z njihovim soglasjem (zlasti petih stalnih članic VS), vendar praviloma niso v večji meri v te operacije napotile svojih vojaških sil. Po koncu hladne vojne pa so se v mirovne operacije ZN dejavno vključile tudi te.

Pojem mirovna operacija je zelo širok pojem, ki zajema več različnih tipov mirovnih operacij. Ko govorimo o mirovnih operacijah, lahko torej govorimo o operacijah ohranjanja miru (Peacekeeping Operations¹³), operacijah ustvarjanja miru (Peacemaking Operations¹⁴), operacijah graditve miru (Peacebuilding Operations¹⁵), operacijah vsiljevanja miru (Peace Enforcement Operations¹⁶) in operacijah za preprečevanja konfliktov (Conflict Prevention Operations¹⁷).¹⁸ Kot pravi Pipenbahr (2005, 18), »tovrstne operacije pomenijo v vsebinskem in funkcionalnem smislu raznovrstnost ukrepov, mehanizmov in aktivnosti, ki potekajo na podlagi mandata in pod vodstvom ZN, izvajajo pa jih mednarodne vojaške in civilne strukture držav, regionalnih organizacij ter skupnosti. Operacije potekajo na podlagi VI., VII., in VIII. poglavja UL ZN.«

Jelušičeva (2003, 627) dodaja, da je iz vseh teh tipologij razvidno spreminjanje in prilagajanje mirovnih operacij novim kriznim potrebam. Najnovejše, t.i. politične mirovne operacije, so namenjene tudi pomoči pri oblikovanju novega političnega sistema. Povečanje

---

¹³ Vojaške operacije, ki temeljijo na 3 načelih: privolitvi, ne-uporabi vojaške sile, razen v primeru samoobrambe, in nevtralnosti.

¹⁴ V splošnem vključujejo diplomacijo, pogajanja, posredovanje in druge oblike sredstev mirnega reševanja sporov, s ciljem zblížati strani in doseči dogovor (UNLB 2008, 17).

¹⁵ Vključujejo akcije za stabilnost, v večji meri diplomatske in ekonomske, ki okrepijo in obnovijo vladno infrastrukturo in institucije, s ciljem, da ne pride do ponovnega spora (UNLB 2008, 18).

¹⁶ Vključujejo, z dovoljenjem VS, uporabo prisilnih sredstev, vključujoč uporabo vojaške sile. Njihov namen je ponovno vzpostaviti mednarodni mir in varnost v situacijah, kjer je VS določil obstoj grožnje miru, kršitve miru ali agresivnih dejanj. VS se lahko za izvršitev take naloge obrne na regionalne organizacije in agencije (UNLB 2008, 18).

¹⁷ Cilj teh operacij je preko uporabe diplomatskih ukrepov preprečiti, da bi se manjši spor znotraj ali med državami prevesil v nasilen konflikt (UNLB 2008, 17).

¹⁸ Večina teh operacij se nanaša na misije in operacije, v času katerih naj ne bi prišlo do spopadov med sovražniki.

števíla operacij ter šírjenje njihovih mandatov povzročata veliko novih problemov pri učinkovitosti, usklajevanju aktivnosti ter pri reševanju konfliktov, zlasti zato, ker je težavno doseganje soglasja svetovnih velesil o tem, kako vzpostaviti mir na nekem področju sveta. Operacija ZN v bivši Jugoslaviji je bila ekstremno kompleksna operacija, sestavljena iz operacije ohranjanja miru na Hrvaškem, preventivnega delovanja v Makedoniji in operacije v Bosni, katere mandat se je razvil iz humanitarne zaščite do nečesa, kar je mejilo na vsiljevanje miru¹⁹.

V vseh pogledih je nekdanja Jugoslavija za ZN predstavljala veliko zavezo. Do sredine leta 1995 sta bila vsaka dva izmed treh predstavnikov modrih čelad, ki so jih ZN poslali na teren, nastanjena na tem območju. Njihova naloga je bila spremljanje konvojev s humanitarno pomočjo, nadzor nad umiritvijo ognja, popravljanje infrastrukture in opravljanje številnih drugih nalog, pogosto na visoki ravni tveganja (Durch in Shear 1996, 193).

2.4.3 Varno območje Združenih narodov (angl. *UN Safe Area*)

Varna območja so bila območja na teritoriju Bosne in Hercegovine (v nadaljevanju BiH), ustanovljena s strani VS v času vojne v Bosni, z resolucijo VS 819²⁰ in 824²¹. Razlog ustanovitve je bil preprečiti bosanskim Srbom, da bi etnično očistili šest najbolj ogroženih muslimanskih enklav²² – Bihać, Goražde, Sarajevo, Srebrenica, Tuzla in Žepa.²³

2.4.3.1 Ozadje nastanka

Ideja o ustanovitvi varnih območij za muslimansko populacijo v Bosni je bila prvič uradno predlagana pozimi leta 1992 s strani predsednika Mednarodnega odbora Rdečega križa v Ženevi, Cornelia Sammarugea.²⁴ Predlagal je, da bi se na podlagi sporazuma med vsemi stranmi v spopadu v Bosni ustanovila »varovana območja« (angl. *protected zones*). Za

---

¹⁹ Potrebno je razlikovati med ohranjanjem miru, pri katerem je nepristranskost ključnega pomena, in prisilnem uveljavljanju miru, pri katerem ena imed strani v spopadu neizogibno postane označena za sovražnika (Biermann in Vadset, 1998, 57).

²⁰ *UN SC resolution 819 (1993) – S/RES/819.*

²¹ *UN SC resolution 836 (1993) – S/RES/836.*

²² Slovar slovenskega knjižnjega jezika (SSKJ) pojem enklava obrazloži kot »ozemlje kake države, ki je z vseh strani obdano z ozemljem tuje države«: npr. Goa, bivša portugalska enklava v Indiji; vatikansko mesto leži kot enklava sredi italijanskega državnega ozemlja.

²³ glej Prilogo A.

²⁴ Oktobra leta 1992, malo pred uradnim predlogom, je takratni posebni poročevalec UNCHR, Tadeusz Mazowiecki, v svojem poročilu predlagal ustanovitev 'varnostnih območij' za »zaščito razseljenih ljudi, pod nadzorom ZN« (Yamashita 2004, 88). Njegov predlog je bil mišljen le kot začasna rešitev vprašanja beguncev, dokler se države članice ZN ne dogovorijo o drugačni rešitvi (Biserko 2005, 55).

delovanje varovanih območij bi torej potrebovali privolitev tako bosanskih Srbov kot bosanske vlade, ter njuno strinjanje z demilitarizacijo območij. Predlog je podprlo le nekaj manjših držav²⁵ (Honig in Both 1996/1997, 99). ZDA so nasprotovale ideji, saj bi bilo za to potrebno povečati število čet na terenu in s tem povečati stopnjo tveganja vojakov. Poleg tega so bile mnenja, da bi z ustanovitvijo varnih območij dali neke vrste podporo etničnemu čiščenju. Velesile, kot so Francija, Nemčija in VB, pa so bile za drugačen pristop – zagovarjale so naravni razvoj »območij varnosti« okoli že obstoječih postojank ZN (*ibid.*, 101).

Ena izmed redkih držav, ki je resnično podpirala ustanovitev teh območij, je bila Nizozemska, ki je predlagala spremembo mandata mirovnih sil v Bosni ter povečanje števila čet UNPROFOR-ja. Njihov predlog je sprva naletel na gluha ušesa, saj ni bila nobena od držav pripravljena priskrbeti dodatnih vojaških sredstev, poleg tega so se bali, da bi jih to potegnilo v vojno s Srbi (*ibid.*).

Po mnenju H. Yamashite, ki v svoji knjigi *Humanitarian space and International politics*²⁶ (2004, 95-6) obravnava varno območje Srebrenice, razlog za zavrnitev prvotnega predloga tiči v pojmu nepristranskosti oziroma nevtralnosti. Tudi če bi bila varna območja ustanovljena na podlagi precedensa – varnega zatočišča (angl. *Safe Haven*)²⁷ – bi bosanski Srbi na dejanja drugih držav (oziroma ZN) še vedno gledali kot na intervencijo na strani Muslimanov, ki bi imeli od ustanovitve največ koristi. Svojo izjavo je podkrepil s trditvijo, da bi »bosanski Srbi lahko varna območja razumeli kot del muslimanske domovine, brez kakršnegakoli humanitarnega pomena; uporabo sile za njihovo zaščito kot naklonjenost do Muslimanov; ter vladno pomoč kot nudenje podpore Muslimanom na tem območju«. Več avtorjev (Honig in Both 1996/1997; Yamashita 2004; Lebor 2006) v svojih delih poudarja strah ZN, da bi z ustanovitvijo varnega območja bosanskim Srbom tako rekoč ponudili mesto, kamor lahko »odlagajo« Muslimane. S tem bi muslimanskim Srbom praktično dali dovoljenje, da lahko etnično čiščenje nadaljujejo na drugih območjih.

Ideja o ustanovitvi »varnega območja« se je znova pojavila spomladi leta 1993, ko se je padec Srebrenice zdel že neizogiben. 13. aprila 1993 so srbski poveljniki namreč obvestili UNHCR, da bodo Srebrenico v primeru, da se ne preda, v dveh dneh zasedli. Ko niso zalegli

---

²⁵ Katere ne bi nosile bremena v primeru neuspeha varnih območij.

²⁶ slov. Humanitarno okolje in mednarodna politika.

²⁷ Kot je bilo ustvarjeno za Kurde v Iraku.

niti poskusi posredovanja²⁸ niti grožnje z novimi sankcijami, je VS sklenil ukrepati. 16. aprila se je sestal na izredni seji, na kateri je sprejel osnutek resolucije, ki so jo predstavili Neuvrščeni in je razglašala Srebrenico ter njeno okolico za zaščiteno območje, »varno pred vsakršnim oboroženim napadom in sovražnim dejanjem« (Pirjevec 2003, 236). To je bila resolucija 819.

Za nekatere članice VS, kot so Venezuela, Pakistan in Maroko, je resolucija 819 pomenila prvi korak v smeri širše politike o varnih območjih. Njihova želja je bila, da bi prišlo do vojaške intervencije ZN na strani bosanskih Muslimanov. Vendar se večina v VS s tem ni strinjala. Tiste članice, katerih čete naj bi pripomogle k implementaciji odločitve VS, kot so VB, Francija in Španija, so bile pod pritiskom. Te države niso bile pripravljene iti v vojno s Srbi, zato so poskrbele, da je bila Srebrenica spremenjena v »varno območje« (angl. *Safe Area*) in ne »varno zatočišče« (angl. *Safe Haven*). Razlika med slednjima po mednarodnem pravu (kot je zapisano v Honig in Both 1996/1997, 104) je ta, da »varna zatočišča ne temeljijo na privolitvi sprtih strani in so lahko vsiljena, medtem ko je nastanek varnih območij odvisen od njihovega pristanka«. Bosanska vlada je na ustanovitev seveda pristala, saj je bilo očitno, da se brez pomoči ZN ni sposobna zoperstaviti bosanskim Srbom.

2.4.3.2 Razvoj pojma varnih območij – od resolucije VS 819 (1993) do resolucije VS 824 (1993)

Sprva je bila za »varno območje« pod okriljem ZN 16. aprila 1993 razglašena le Srebrenica, kar se je hitro spremenilo. Že čez slaba dva meseca, 4. junija 1993, je bilo za »varna območja« razglašanih še dodatnih pet enklav v vzhodni Bosni – Sarajevo, Žepa, Tuzla, Goražde in Bihać. Da je do tega prišlo, ni nobeno presenečenje, saj Srebrenica ni bila edina enklava, ki se je soočala s srbsko ofenzivo in je bila potrebna zaščite. Ta področja so bila torej razglašena za »p/odročja, varna pred oboroženim napadom in drugimi sovražnimi dejanji, ki bi ogrozila dobrobit in varnost njenih prebivalcev in kjer bi se zagotovila neovirana dostava

---

²⁸ Spor so poskušali rešiti s predložitvijo Vance-Owenovega mirovnega načrta. Bivši sekretar ZDA C. Vance in bivši član parlamenta in britanski sekretar za zunanje zadeve, Lord D. Owen, sta predlagala ustanovitev desetih pol-autonomnih provinc v Bosni. Ena ali druga etnična skupina bi prevladovala v vsaki provinci in večino vladnih funkcij bi se opravljalo na provincialni ravni, čeprav bi obstajala tudi višja avtoriteta. Vance-Owenov načrt je določal, da Srebrenica postane del večinsko muslimanske Tuzelske province (Durch in Schear 1996, 225). V treh provincah bi imeli večino Srbi, v dveh Hrvati, v treh Muslimani, v eni pa bi večino sestavljali Hrvati in Muslimani. Deseta provinca – Sarajevo – bi ohranila delitev oblasti med vse tri narodnostne skupine. Republika bi ohranila osrednjo vlado, vendar bi bila njena oblast zelo majhna (Silber in Little 1995, 302).

humanitarne pomoči civilnemu prebivalstvu».²⁹ Pojem »varnega območja« je v očeh VS pomenil premik od enostavno nezaščitenih območij za begunce do pravega zatočišča, kjer bi bili begunci in ostalo prebivalstvo zaščiteni. Vsaj tak je bil njihov namen.

Vendar so uradniki ZN že od začetka vedeli, da resolucija 819 vsebuje skrite nevarnosti za organizacijo, ki je bila še vedno trdno odločena, da se ne bo postavila na nobeno stran. Shashi Tharoor, takratni pomočnik Kofija Annana, je menil, da bo »... razglasitev varnih območij koristila samo eni strani v spopadu in da bo zahtevala sredstva, ki jih mirovne sile nimajo. Resolucija o varnih območjih je v sebi nosila tveganje, da je ne bo mogoče izvajati« (citirano v Silber in Little 1995, 299). Njegova predvidevanja so se izkazala za resnična.

2.4.4 Nevtralnost in nepristranskost ter (ne)uporaba sile

V ozadju operacij ohranjanja miru stojijo 4 univerzalna načela: načelo legitimnosti, privolitve sprtih strani, nepristranskosti (nevtralnosti) in načelo minimalne uporabe sile.³⁰

Prisotnost in stopnja privolitve določata uspeh operacije ohranjanja miru. Strani v sporu s stopnjo privolitve pokažejo svojo željo oziroma potrebo po teh operacijah. Ravno tako morajo vanje privoliti vse države, ki sodelujejo v njej, ne nazadnje pa se privolitev nanaša tudi na vse tako ali drugače zainteresirane države. Nevtralnost je tesno povezana s privolitvijo. Da se nevtralnost lahko ohrani, mora mirovna sila ohranjati nepristransko ozračje in odnos (Global Security 1996). Kar pomeni, da predstavniki mirovnih sil ne stopijo na nikogaršnjo stran ter da pravna pravila veljajo za vse enako. Nimajo »sovražnikov« ne »prijateljev«. Njihova primarna skrb je dobrobit civilistov in izpolnjevanje nalog, ki jim jih predpisuje njihov mandat.

Vendar ne smemo mešati nepristranskosti z nevtralnostjo. Kot je zapisano v Načelih in smernicah DPKO (UNLB 2008), je »/n/epristranskost izrednega pomena za ohranjanje privolitve in sodelovanja glavnih strani, vendar se je ne sme mešati z nevtralnostjo ali nedejavnostjo. Mirovne sile ZN naj bi bile nepristranske v ravnanju s stranmi v sporu, vendar ne nevtralne pri izvrševanju njihovega mandata«. UNPROFOR je deloval nepristransko, kar se tiče njihovega namena, da zaščiti varna območja pred grožnjami s katere koli strani. V

---

²⁹ *Report of the Secretary-General pursuant to SC resolution 844 (1993)* – Poročilo GS v skladu z resolucijo VS 844 (1993) – S/1994/555 (9. maj 1994).

³⁰ »Univerzalna načela ohranjanja miru«, kot so navedena v Navodilih operacij v pomoč miru (Kingston, Ontario: Peace Support Training Centre, verzija 2, 2002). Čeprav drugi avtorji, kot npr. A. Sitkowski, govorijo le o treh: privolitev, nepristranskost in uporaba sile zgolj v samoobrambi (Both in Kondoch 2002, 183).

skladu z resolucijo 836³¹, ki med drugim pravi, da je namen varnih območij v Bosni »vsem osebam, ki so bile v BiH razseljene s svojih domov, pomagati vrniti se nazaj«, je bil UNPROFOR pooblaščen, da zaščiti vse razseljene Bosance, ne glede na njihovo politično ali versko prepričanje. Vendar so bili v Srebrenici in drugih varnih območjih prisotni bosanski Muslimani in nihče drug. Poleg tega 5. člen resolucije 836 pravi, da »vladnim silam ni treba zapustiti ozemlja«, čeprav naj bi bilo to v celoti demilitarizirano (povzeto po Yamashita 2004, 103). Če se postavimo v kožo bosanskih Srbov, ki so vlado BiH povezovali z Muslimani, to vsekakor kaže na jasno pristranskost UNPROFOR-ja v prid bosanskih Muslimanov. Zanje so bila to območja, ki so jih ZN ustanovili z namenom, da bi pomagali Muslimanom. Včasih se temu mirovne sile pri izpolnjevanju svojega mandata ne morejo izogniti, posebej ne v situacijah, ko je razlika med krivcem in žrtvami tako očitna.

Snovalci UL ZN so se zavedali, da bo za dosego mednarodnega miru in varnosti uporaba sile od časa do časa potrebna. V listini je zapisano, da je uporaba sile dovoljena v primeru (1) individualne ali kolektivne samoobrambe v skladu z 51. členom UL³²; (2) v primeru ukrepov prisilnega uveljavljanja, sprejetih s strani VS, sklicujoč se na 7. poglavje UL³³; in (3) v primeru akcij regionalnih organizacij, sklicujoč se na 8. poglavje³⁴ UL (Matheson 2006, 132).

Kar se je izkazalo za enega večjih problemov, je ravno predpostavka, na kateri sloni mednarodno ohranjanje miru, ki pravi, da je »nasilje v sporu znotraj države ter sporu med državami možno nadzorovati brez uporabe sile ali drugih sredstev prisile« (Nambiar v Thakur in Schnabel 2001, 167). Poleg tega »m/irovne sile nimajo pravice vsiljevanja in njihova

---

³¹ *UN SC resolution 836 (1993) – S/RES/836.*

³² Ki pravi: »Nobena določba te Ustanovne listine ne krati naravne pravice do individualne ali kolektivne samoobrambe v primeru oboroženega napada na člana Združenih narodov, dokler Varnostni svet ne ukrene, kar je potrebno za ohranitev mednarodnega miru in varnosti. Ukrepi, ki so se jih člani Združenih narodov lotili, izvršujoč to pravico do samoobrambe, naj se takoj sporočijo Varnostnemu svetu in ne smejo v ničemer posegati v pravico in dolžnost Varnostnega sveta, da na temelju te Ustanovne listine vsak čas ukrene, kar se mu zdi potrebno za ohranitev ali vzpostavitev mednarodnega miru in varnosti« (UL ZN, 51. čl).

³³ Naslovljeno »Akcija v primeru ogrožanja miru, kršitve miru in agresivnih dejanj« (UL ZN, 7. pogl.), ki omogoča naknadno uvedbo sankcij in celo vojaško posredovanje.

³⁴ Naslovljeno »Regionalni dogovori«, katerega 53. člen pravi: »Varnostni svet uporablja, kjer je to primerno, take regionalne dogovore ali ustanove, da bi izvedel prisilno akcijo pod svojim vodstvom. Toda brez pooblastila Varnostnega sveta se ne sme izvesti nobena prisilna akcija na temelju regionalnih dogovorov ali z regionalnimi ustanovami, razen ukrepov zoper katerokoli sovražno državo, kakor opredeljena v 2. odstavku tega člena, ki so določeni na temelju 107. člena ali v regionalnih dogovorih, naperjenih zoper obnovitev agresivne politike katerekoli takšne države, in sicer vse do tedaj, ko bo na prošnjo prizadetih vlad Organizacija mogla prevzeti odgovornost, da prepreči nadaljnjo agresijo take države« (UL ZN, 8. pogl.).

uporaba sile je omejena na samoobrambo kot zadnje zatočišče.³⁵ Ta pravica je uporabljena le redko, saj je s tem ogrožena njena nepristranskost (*ibid.*, 140).

Po koncu hladne vojne so se mirovne sile ZN v vedno večji meri srečevale s konflikti, kjer je bila uporaba sile potrebna za izpolnitev mandata. Sprva članice VS nad uporabo VII. poglavja UL – torej nad uporabo sile – niso bile navdušene. Kljub temu pa je dodeljevanje pooblastil za omejeno uporabo sile postala ena od lastnosti resolucij. Tako velja tudi za resolucijo, sprejeto v okviru operacije UNPROFOR v Bosni, s katero je VS UNPROFOR pooblastil, da »v samoobrambi sprejme potrebne ukrepe, vključujoč uporabo sile kot odgovor na bombardiranja varnih območij v Bosni, na oborožen vdor na ta območja ali na kakršno koli oviranje svobode gibanja UNPROFOR-ja ali humanitarnih konvojev«³⁶ (Matheson 2006, 140-142).

Mirovne sile za ohranjanje miru so se pogosto znašle v situaciji, ko se niso bile sposobne (in včasih voljne) ustrezno spopasti z vojaškimi grožnjami, čeprav so imele dana pooblastila. Ali zaradi pomanjkanja ustreznih vojaških sredstev, slabe komunikacije znotraj verige nadzora ali zaradi pomanjkanja volje s strani vlad držav članic. Takšen primer so operacije v Somaliji, Ruandi, Kongu, Sierr Leone in ne nazadnje Bosni.

---

³⁵ Kot je zapisano v publikaciji *United Nations: The blue helmets, 2nd ed.*, str. 4-9.

³⁶ UN SC Resolution 836 (1993) – S/RES/836.

3 SREBRENICA KOT VARNO OBMOČJE V BiH

»Varno območje za živali.«

- izjava Y. Akashija (Cohen in Stomkoski 1995, 52)

Konec aprila 1992 je večji del vzhodnega dela Bosne padel v srbske roke. Ker so se Srbi v začetni fazi svoje ofenzive sprva osredotočili na vzpostavitev strateško pomembnih cestnih povezav, so mesti Srebrenico in Žepo obšli in napadli mesto Goražde, ki jim ga kljub njihovem namenu ni uspelo zasesti. Omenjena tri mesta so bila izolirana ne le med seboj, temveč tudi od vladno-vodenega osrednjega dela Bosne (Yamashita 2004, 87).

18. aprila 1992 je Srbom za kratek čas uspelo okupirati Srebrenico. Po pripovedovanju priče takratnih dogodkov so organizirano pobijali Muslimane, s poudarkom na mladih in uglednih Muslimanih. Vendar to ni trajalo dolgo, saj je po dvodnevni bitki bosanskim silam, ki jih je takrat vodil Naser Orić³⁷, uspelo Srebrenico ponovno dobiti nazaj v svoje roke. Svoj položaj so utrdili z ustanovitvijo Vojnega sveta, s čimer jim je uspelo občino Srebrenica³⁸ razširiti za kar 95 odstotkov same občine, do konca decembra 1992 priključiti še polovico občine Bratunac³⁹ (ki je pred tem padla v srbske roke) ter jo povezati s sosednjimi vladnimi ozemlji (Žepo in Cersko). Medtem je vojska BiH (v nadaljevanju ABiH) požigala »srbske« vasi in ubila, mučila ter preganjala srbske ljudi. Njihova ofenziva se je nadaljevala, vendar ni trajalo dolgo, da so Srbi vrnili udarec. Rezultat srbskega odgovora na bosansko protiofenzivo je bil grozovit: do začetka aprila leta 1993 je populacija mesta Srebrenice narasla iz 6.000 na kar 20.000 do 30.000 ljudi. Okoli 30.000 beguncev pa si je poiskalo zatočišče v njeni okolici (Yamashita 2004, 87-88). Temu je sledila ustanovitev prvega varnega območja.

3.1 VZPOSTAVITEV SREBRENICE KOT VARNEGA OBMOČJA

H. Yamashita (2004, 114-116) pravi, da obstajata dva tipa varnih območij: tista, ki temeljijo na privolitvi in demilitarizaciji in jih upravljajo mirovne sile, ter tista, ki ne temeljijo ne na enem ne na drugem, vendar so v celoti branjena s strani verodostojne vojaške sile. Žalostno pri bosanskih »varnih območjih« je to, da niso pripadala ne enemu ne drugemu tipu:

---

³⁷ Naser Orić je bil bosanski oficir in poveljnik ABiH, ki je poveljeval teritoriju več občin: Srebrenice, Bratunca in Zvornika. Ko se je zgodil napad na Srebrenico, je bil premeščen drugam (Honig in Both 1996/1997, 20).

³⁸ Ime Srebrenica se namreč nanaša tako na občino v vzhodni Bosni kot na njeno osrednje mesto.

³⁹ Mesto Bratunac je bilo po padcu Srebrenico eno izmed mest, kamor so prepeljali muslimanske moške in jih pod pretvezo, da jih bodo le zaslišali, usmrtili.

niso bila ustanovljena ne s privolitvijo, ki bi vodila v uspešno demilitarizacijo, ne z zanesljivo vojaško podporo.

3.1.1 Resolucija VS št. 819 in njene pomanjkljivosti

Članice ZN so se v celoti strinjale, da je nekaj potrebno ukreniti, da se Srbom prepreči nadaljnje etnično čiščenje, in po šestih urah posvetovanj so sprejele resolucijo 819. Pri nepremišljenem sprejemanju odločitve, ki ga je zaznamoval strah pred skorajšnjim padcem Srebrenice, se je VS strinjal o ustanovitvi varnega območja, ne da bi natančno določil njegove meje in načina njegove zaščite (Honig in Both 1996/1997, 104). Že od samega začetka je bilo jasno, da vsebina resolucija pomeni le črke na papirju, in da so jo članice VS sprejele zato, ker so bile oči javnosti uprte vanje.

Resolucija 819 je obsojala akcije bosansko-srbskih paravojaških enot proti UNPROFOR-ju in oviranje njihove svobode gibanja ter obenem obsojala dejanja bosansko-srbskih enot, ki so preprečevala humanitarnim konvojem, da bi dosegli svoj cilj.

Zahtevala je:

- da »vse strani v spopadu spoštujejo varovano območje Srebrenice in njeno okolico, ki ne sme biti predmet oboroženega napada ali kakršnih koli drugih sovražnih dejanj«;
- »takojšnjo ustavitev napadov paravojaških enot bosanskih Srbov na Srebrenico in njihov takojšen umik iz okolice Srebrenice« in obenem
- od Zvezne republike Jugoslavije (ZRJ) »takojšnjo prekinitev oskrbe paravojaških enot bosanskih Srbov z vojaško opremo«;
- od GS ZN, da »v skladu z nadzorom nad situacijo znotraj varnega območja ukrepa v smeri večje prisotnosti UNPROFOR-ja v Srebrenici in njeni okolici«, in ne nazadnje
- »neovirano dostavo humanitarne pomoči vsem delom Republike BiH, še posebej civilistom v Srebrenici in njeni okolici« (Varnostni svet 1993b).

Ena izmed njenih najbolj očitnih pomanjkljivosti (Silber in Little 1995, 299) je bila, da je VS ustanovil varno območje, ne da bi natančno opredelil kaj beseda »varno območje« (angl. *Safe Area*) pomeni. Med naglim sestavljanjem resolucije so se pristojni skrbno izognili izrazu »varno zatočišče« (angl. *Safe Haven*), ker je ta pojem v mednarodnem pravu jasno definiran in pomeni, da so vsi, ki so se tja zatekli, varni pred napadi. VS se je prav tako

spretno izognil vprašanju obrambe. V resoluciji ni bilo nobenega govora o tem, kdo oziroma na kakšen način bo varno območje dejansko branil. UNPROFOR je bil omenjen in določen le kot nadzornik humanitarne situacije. Po vsej verjetnosti so države članice VS sklepale, da bo to zadostovalo, da se prenehajo napadi na Srebrenico, in da jo bodo bosanski Srbi kot območje pod okriljem ZN pustili pri miru.

Po sprejetju resolucije so nekateri problemi postali zelo očitni (povzeto po OSSG 1999, 18 in Yamashita 2004, 101). Prvič, potrebno jo je bilo implementirati. Čeprav je bilo nekaj ukrepov storjenih nemudoma po njenem sprejetju, so le-ti v večji meri temeljili na sporazumu o prekinitvi ognja⁴⁰.

Drugič, varovana območja morajo biti, upoštevajoč njihovo humanitarno dejavnost, dostopna vsem etničnim skupinam in namenjena izključno civilistom. Zato bi morala biti demilitarizirana. Varno območje Srebrenice je demilitarizirano sicer bilo, vendar ne v celoti, kar ni bilo v skladu z dogovorom. Čeprav je bil nadzor nad demilitarizacijo ena ključnih nalog UNPROFOR-ja, jo je le-ta zelo površno opravil. Posledica je bila, da je iz nje ABiH izvajala napade na bosanske Srbe, kar je zanetilo še večje sovraštvo do Muslimanov.

Tretjič, ker se je od UNPROFOR-ja pričakovalo, da bo nosil odgovornost za varno območje, je to ZN obvezovalo, da ponovno pretehta njihov mandat. UNPROFOR bi namreč za njegovo zaščito potreboval večje število osebja.

In ne nazadnje, ker je Srebrenica postala varno območje, je bilo potrebno razmisliti o razširitvi koncepta na druga ogrožena območja. Ustanovitev varnih območij bi pomenila, da ostala območje niso varna, in bi s tem tamkajšnje prebivalstvo prepustili na milost in nemilost enotam bosanskih Srbov.

Vse zgoraj naštetu je pripeljalo do sprejetja mnogih novih resolucij. Prva izmed takih, ki je sledila resoluciji 819, je bila že omenjena resolucija 824.

Bosanski Srbi so resolucijo 819 oziroma »varno območje« razumeli na dva načina. Po eni strani je ta večinoma sledila konvencionalnemu modelu⁴¹. Vendar so ga bosanski Srbi, kot sem že omenila, razumeli kot območje, kjer so bosanski Muslimani dobili zatočišče in bili obenem zaščiteni s strani vlade in mednarodne skupnosti. Srebrenica kot varno območje je bila tako že od vsega začetka prezirana (Yamashita 2004, 99).

---

⁴⁰ V tem sporazumu je bilo med drugim določeno, da nizozemske čete nadzorujejo in pomagajo pri demilitarizaciji muslimanskih vojakov znotraj enklave (Honig in Both 1996/1997, 5). Muslimanska in srbska stran sta podpisali številne sporazume o prekinitvi ognja, ki pa so bili vedno znova kršeni.

⁴¹ Varno območje, avtorizirano s strani VS, je bilo demilitarizirano območje znotraj Bosne, ki ga je vlada sprejela (Yamashita 2004, 99).

3.1.2 Spremembe, ki jih je prinesla resolucija VS št. 824, in njene pomanjkljivosti

Resolucija 824⁴², sprejeta 6. maja 1993, vsebuje tri točke, ki jih je vredno omeniti (povzeto po Yamashita 2004, 100-1). Prvič, koncept varnega območja je bil razširjen na Sarajevo, Žepo, Tuzlo, Goražde in Bihać. Ta razširitev je vključevala vsa varna območja v Bosni. Čeprav je jeseni 1993 vlada zahtevala, da se med varna območja uvrstijo tudi Vitez, Mostar in Maglaj, do tega ni prišlo.

Drugič, resolucija je koncept varnih območij definirala kot »območje, varno pred oboroženimi napadi in kakršnimi koli drugimi sovražnimi dejanji, ki bi ogrožala dobrobit in varnost njenih prebivalcev«. Majhna vendar pomembna razlika med to resolucijo in resolucijo 819 je bila ta, da so bili »napadi« in »sovražna dejanja« vezani na varnost prebivalcev na območju, čemur se je resolucija 819 izognila.

Tretjič in v povezavi s prejšnjim, resolucija 824, enako kot njena predhodnica, ni bila jasna glede varovanja prebivalstva in obrambe le-tega. Razglašala je »pripravljenost VS, v primeru, da katera od strani ne bi spoštovala določil resolucije, da bo pretehtal uporabo kakršnih koli dodatnih ukrepov, ki bi bili potrebni za njeno popolno implementacijo in za doseg varnosti osebja ZN«. Po terminologiji ZN »kakršni koli dodatni ukrepi« navadno pomenijo silo. To pomeni, da se je VS nagibal k uporabi sile v primeru, da bi katera od strani ogrozila življenja prebivalcev Srebrenice. Ta sprememba je povezana s tem, da so bosanski Srbi obkrožali Srebrenico z močnejšim orožjem in so v bistvu imeli nadzor nad večjim delom življenja znotraj (in seveda zunaj) nje. Vendar je možnost uporabe sile predstavljala veliko odstopanje od ideje o demilitarizaciji in od dveh temeljnih načel operacij ohranjanja miru – načela nepristranskosti in neuporabe sile. Ne samo, da demilitarizacija ni bila do popolnosti izpeljana, zdaj so ZN grozili, da so varna območja (in z vidika Srbov torej Muslimane) pripravljene varovati tudi s silo. Vendar tega niso napisali. Nikjer v resoluciji ni zapisano, da bodo v primeru neizpolnjevanja obveznosti iz resolucije oziroma ob ogrožanju varnosti UNPROFOR-ja uporabili silo. Na to vprašanje je delno odgovorila resolucija 836, ki jo bom obravnavala v petem poglavju.

Implementacija resolucije 824 je bila ovirana s strani več dejavnikov na terenu (povzeto po Grizold in Prezelj 2003, 250). Prvi dejavnik je, da UNPROFOR ni prejel

---

⁴² UN SC Resolution 824 (1993) – S/RES/824.

okrepitev 34.000 mož, kolikor bi jih bilo po mnenju GS⁴³ potrebnih, da bi zagotovili popolno zaščito varnih območij.

Drugi problem je bil, da strani v spopadu niso razumele oziroma spoštovale koncepta varnih območij, kar se je med drugim kazalo v konstantnem zavračanju svobode gibanja osebju in konvojem ZN, blokiranju humanitarne pomoči in blokiranju dostopa do zalog (*ibid.*).

Kar zadeva število čet, ki naj bi jih namestili v vsakem zaščitenem območju, je takratni GS menil, da so na voljo tri opcije: simbolična prisotnost z uporabo vojaških opazovalcev in policije ZN; zajetna vojaška prisotnost, ki naj bi varovala zaščitena območja; in tolikšna navzočnost modrih čelad, da bi jih lahko branila. V prvem primeru bi zadostovalo na vsakem območju od 110 do 2.200 mož, v drugem od 4.500 do 12.000, v tretjem pa 15.000 mož (Honig in Both 1996/1997, 115; LeBor 2006, 54 in Pirjevec 2003, 257). Na vseh šest varnih območij naj bi bilo na koncu poslanih 7.500 UNPROFOR-jevih vojakov, od tega slabih 600 na območje Srebrenice (LeBor 2006, 55). Vendar je bilo že takoj na začetku jasno, da do tega ne bo prišlo, ker veliko držav, začevši s Španijo, ni bilo pripravljenih prispevati svojih vojaških sil. Francozi so dali jasno vedeti, da so želeli svoje čete skoncentrirati v Bihaću in Sarajevu prav zaradi njihove varnosti in da ne želijo pod svoje okrilje vzeti še enega varnega območja.⁴⁴ Američani so bili proti pošiljanju svojih čet in so imeli za izgovor, da bodo priskrbeli zračno pomoč za varna območja. Britanci so Sekretariat ZN obvestili, da želijo, da njihove čete ostanejo in izvajajo operacijo na območjih Bosne, kjer se nahajajo zdaj. In nenazadnje tudi Rusija ni želela sodelovati pri tem. Posledično so se tudi Skandinavske države odločile, da ne bodo prispevale svojih čet, kar je Sekretariat ZN postavilo v zelo neugoden položaj, saj se ni imel več na koga obrniti. Čeprav so bili Kanadčani še vedno v Srebrenici, Francozi v Bihaću in nekaj britanskih čet v Tuzli, nobena država ni bila pripravljena prevzeti naloge Kanadčanov ali vzeti pod svoje okrilje eno izmed preostalih dveh vzhodnih enklav (Honig in Both 1996/1997, 117-18). Razen Nizozemske.

3.2 VARNO OBMOČJE – VARNO ZA KOGA?

Vsaka resolucija VS ZN je brezpredmetna, če ni implementirana. Vendar ni malo takih, ki kljub implementaciji ne dosežejo veliko. Vsekakor lahko mednje uvrstimo tudi

---

⁴³ Takratni GS B. B. Ghali je v svojem poročilu VS predlagal, da bi bilo za izpolnjevanje novega mandata potrebnih dodatnih 34.000 mož, vendar bi se implementacija lahko začela že s 7.600 vojaki (Yamashita 2004, 103).

⁴⁴ Kasneje so se Francozi v celoti umaknili iz Bihaća.

resoluciji 819 in 824. Problemi takšnih resolucij izvirajo prvotno iz tega, v kakšnem trenutku so bile sprejete in predvsem iz kakšnega razloga. Ustanovitev »varnega območja« ni bila dobro premišljena odločitev, ampak je bila prej izhod v sili. Članice Sveta ZN so ga ustanovile iz napačnega razloga – ker je bilo nekaj potrebno storiti. Pritisk javnosti je bil prevelik. V poročilu NIOD-a o Srebrenici⁴⁵ (NIOD Srebrenica report, 2002) je zapisano, da je takratni GS B. B. Ghali VS neprestano opozarjal na pomanjkljivosti režima varnih območij in v svojih poročilih opozarjal na nevzdržno situacijo v Srebrenici, ki se ne sme več nadaljevati. Opozarjal je na pomanjkanje vojaških sredstev in kako bosanska vlada uporablja Srebrenico v vojaške namene ter iz nje izvaja napade. Na koncu je pripomnil, da je bil režim varnih območij mišljen le kot začasna rešitev.

Z ustanovitvijo varnega območja Srebrenice njenim prebivalcem in vsem muslimanskim beguncem niso kaj dosti pomagali. Še več, Srbom so olajšali uresničitev njihovega načrta. Muslimanski begunci so se namreč sami od sebe zatekli pod okrilje ZN, prepričani, da jih bodo nizozemski vojaki zaščitili. Srbi so jih imeli zbrane tam, kjer so jih želeli imeti.

Koncept varnega območja je temeljil na zelo krhkih temeljih. Njegove pomanjkljivosti so bile vidne že od samega začetka. Ena izmed največjih je bila pomanjkanje volje držav članic, da priskrbijo dodatno število čet, ki je bilo potrebno za zaščito teh območij. Kako naj bodo območja varna, če primanjkuje tistih, ki naj bi jih naredili varne? Poleg tega ne samo, da območja niso bila varna za muslimansko prebivalstvo, temveč so tudi ogrožala življenja tamkajšnjih srbskih civilistov, saj so jih Bošnjaki izrabljali za napade nanje. Tukaj je potrebno ponovno poudariti, da naj bi bila prvotno »varna območja« demilitarizirana s strani nizozemskih vojakov, ki so demilitarizacijo v celoti označili za uspešno. Kar ni bilo čisto res.

Varna območja torej niso bila varna za nikogar. Ne za muslimanske ne za srbske civiliste in prav tako ne za nizozemske vojake, ki še sebe niso bili sposobni braniti, kaj šele civilistov. Odgovornost za to nosi VS, ker je sprejel resolucije, ki jih ni bilo možno implementirati, in UNPROFOR-ju dodelil mandat, ki ga pod takšnimi pogoji ni bilo možno izvrševati.

---

⁴⁵ *NIOD report on Srebrenica – Reconstruction, background, consequences, and analyses of the fall of a safe area* (10. april 2002).

4 ANALIZA DOGAJANJA V SREBRENICI

»Vsem je bilo jasno kaj se bo zgodilo v nadaljevanju, razen tistim, ki bi to lahko preprečili.«

- LeBor (2006,110)

Kljub temu, da je bila z resolucijo VS ZN enklava razglašena za območje, ki je »zaščiteno pred oboroženimi napadi in drugimi sovražnimi dejanji«, so enote VRS julija 1995 mesto uspešno napadle in ga zavzele. V nekaj dneh so približno 25.000 Muslimanov, večinoma žensk, otrok in starejših, ki so tam živeli, iztrebili s tega območja. Sile bosanskih Srbov so jih ustrahovale, jih nagnale na prenatrpane avtobuse in jih prek fronte prepeljale na bosansko-muslimansko ozemlje. Toda tistim moškim iz Srebrenice, ki so bili primerne starosti za vojskovanje, so namenili drugačno usodo. Tisoče moških, ki so poskušali pobegniti s tega območja, so ujeli, jih zadržali v priporu, kjer so vladale brutalne razmere, in jih nato usmrtili. Po koncu vojne v Bosni več kot 7000 moških niso nikoli več videli.

Pričujoče poglavje opisuje potek dogodkov od začetka odločilnega napada na Srebrenico do njenega padca in posledic, ki so za vedno zaznamovale ZN. A da bi razumeli, kako je do tega prišlo, moramo poznati ozadje, o katerem sem nekoliko govorila že v prejšnjem poglavju.

Po popisu prebivalstva iz leta 1991 so v občini Srebrenica živeli večinoma Muslimani – teh je bilo 75 odstotkov. Kljub njihovi številčni premoči na začetku vojne so pripadniki oboroženih sil bosanskih Srbov Muslimane v srebreniški občini pregnali z njihovih domov in z njimi nečloveško ravnali. Mnoge so ubili, njihove hiše pa požgali do tal. Toda Muslimani so se ponovno organizirali in skušali Srebrenico dobiti nazaj. Maja 1992 jim je to uspelo. Območje okoli Srebrenice, ki so ga nadzorovali, so skušali razširiti in posrečilo se jim je celo, da so ga povezali z Žepo, mestom južno od Srebrenice. V tem obdobju vojne so trpeli bosansko-srbski civilisti. Mnoge so ubili ali jih pregnali z njihovih domov, njihove hiše pa razdejali (Bogoeva in Fetscher 2005, 44).

Na srbski pravoslavni božič, 7. januarja 1993, je sovražna vojska (ABiH) iz Srebrenice napadla vas Kravica in po poročanjih srbskih virov pobila mnogo civilistov. Dogodki v Kravici so spodbudili odločitev bosanskih Srbov, da z vojaškimi sredstvi odstranijo vojaško grožnjo iz enklave, in izvedli so protiofenzivo. Le-ta je bila hitra, brutalna in učinkovita. Do konca januarja 1993 je bilo več kot 60 odstotkov ozemlja Bosne pod srbsko kontrolo in etnično očiščeno (LeBor 2006, 37). Bosanski Srbi so opustošili muslimanske vasi in na deset

tisoče Muslimanov se je skušalo zateči v oblegano Srebrenico in njeno okolico. Trpeči begunci so se znašli v obupnih razmerah, saj tam ni bilo niti primernega zatočišča niti dovolj hrane zanje (Bogoeva in Fetscher 2005, 45).

Čez približno 3 mesece so poveljniki bosanskih Srbov zagrozili, da bodo zavzeli Srebrenico, in tri dni za tem, 16. aprila 1993, je VS sprejel resolucijo 819. Obe strani naj bi Srebrenico od takrat naprej obravnavali kot zaščiteno območje, ki ga ne smeta napasti, in VRS naj bi se takoj umaknila iz območja okoli nje.⁴⁶

Konec leta 1993 oziroma v začetku leta 1994 je bilo v mestu Srebrenica nagnetenih več kot 22.000 ljudi, kar je bilo štirikrat več, kot je bila njena prvotna populacija. V okoliške vasice pa se je zateklo še okoli 20.000 ljudi. Dela ni bilo, razen za tistih nekaj, ki so jih zaposlili ZN ali humanitarne organizacije. Viri zaslužka so bili tako prostitucija, delo na črnem trgu in kraja. Tekoča voda je bila na voljo le občasno, prebivalci so bili brez hrane in tako popolnoma odvisni od dostavljene pomoči.⁴⁷ Eden od oficirjev ZN za državljanske zadeve je Srebrenico leta 1994 označil za »največji kamp za begunce na svetu in obenem najslabše voden« (povzeto po LeBor 2006, 75-6). Ljudje so umirali zaradi podhranjenosti, dehidracije in bolezni, zaradi katerih v normalnih okoliščinah ne bi nikoli.

Ko so bosanski Srbi julija 1995 osvojili Srebrenico, zaščiteno območje ZN, so pozabili na vse človeške vrednote in zagrešili grozodejstva, kot jim po drugi svetovni vojni nismo bili priča. V približno petih dneh so pripadniki vojske bosanskih Srbov pod vodstvom generalov Krstića in Mladića sistematično pobili na tisoče muslimanskih civilistov in vojakov. Ofenzivo na mesto, ki so ga varovali maloštevilni pripadniki mirovnih sil ZN, so začeli 6. julija 1995. Po padcu enklave (11. julija) pa so srbske sile izvedle, kot že omenjeno, najhujši pokol v Evropi po drugi svetovni vojni.

Kofi Annan je v svojem poročilu o Srebrenici⁴⁸ zapisal, da je

/p/adeč Srebrenice osupljiv med drugim ravno zaradi tega, ker so prebivalci enklave verjeli, da jim avtoriteta VS ZN, prisotnost mirovnih enot UNPROFOR-ja in mogočne zračne sile NATO zagotavljajo varnost. Toda bosansko-srbska vojska je ignorirala VS, pregnala enote UNPROFOR-ja in pravilno ocenila, da je ne bodo poskusili zaustaviti z zračnimi silami. Z lahkoto je osvojila zaščiteno območje Srebrenice in v 48 urah razselila njene prebivalce.

---

⁴⁶ UN SC resolution 819 (1993) – S/RES/819.

⁴⁷ Nепrestano bojevanje v letu 1993 je pripeljalo do tega, da je ZN uspelo zadostiti le 57 % dejanskih humanitarnih potreb v Bosni (Durch in Schear 1996, 238).

⁴⁸ *Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35 – Poročilo generalnega sekretarja OZN o Srebrenici z dne, v skladu z Resolucijo 53/35 – A 54/549 (15. november 1999).*

Srbski voditelji so nato s predstavniki mednarodne skupnosti začeli pogajanja na visoki ravni, medtem pa je njihova vojska v nekaj dneh usmrtila in pokopala na tisoče moških in fantov (OSSG 1999, 112).

4.1 OBDOBJE OD 6. DO 11. JULIJA 1995 (DO PADCA SREBRENICE)

Srbski napad na Srebrenico se je začel 6. julija 1995 zgodaj zjutraj. Srbskim silam, večinoma 5. (Drinskemu) korpusu VRS, ki je štel 15.000 mož pod poveljstvom generala Mladića, so se pridružile paramilitarne enote iz Bosne⁴⁹ in Srbije. Sledeč običajnemu vzorcu so ponovili kratke rafale na južne opazovalne točke (OT⁵⁰) z namenom, da bi se izognili NATO-vim zračnim napadom. S takšnim vzorcem napadanja so želeli dati vtis, da gre za občasne akcije, poleg tega niso želeli ostati brez že tako omejene količine streliva. Po tem, ko so enega za drugim, začevši z južnimi, zasedli vse OT, so previdno napredovali do mesta Srebrenica in tako sprožili val odhoda ljudi v Potočare (povzeto po Yamashita 2004, 110).

Prva OT, ki je padla v roke bosanskih Srbov, je bila Foxtrot na skrajnem JV delu enklave. Sedem vojakov, kolikor jih je bilo na vsaki točki, ni imelo veliko možnosti v primerjavi s številčno bosansko-srbsko vojsko. Bošnjaška vojska znotraj enklave je na napad sicer odgovorila, vendar je imela v primerjavi s Srbi premalo orožja, pa še to je bilo zelo šibko. Novi bosanski poveljnik, major Bećirović⁵¹ je takrat zaprosil poveljnika Dutchbat-a Karremansa, naj Bošnjakom vrne vse orožje, ki so ga jim morali predati v času demilitarizacije Srebrenice, vendar je Karremans odklonil z utemeljitvijo, da je »UNPROFOR-jeva naloga, da jih ščiti, in ne njihova«⁵² (LeBor 2006, 94). To je bila prva izmed mnogih odločitev, ki je imela tragične posledice.

Medtem ko so bosanski Srbi nadaljevali s svojim napadom na OT Foxtrot, je Karremans v Tuzlo poslal prošnjo za vpoklic zračne pomoči (imenovane CAS – angl. *Close Air Support* oziroma bližnja podpora iz zraka)⁵³, vendar le-te v Sarajevu niso odobrili (LeBor 2006, 95).⁵⁴ Gen. Mladić je izvedel vse, kar je želel vedeti: Dutchbat ni odgovoril na napad in

---

⁴⁹ Vključujoč Tigre, Četnike in Bele orle (*ibid.*).

⁵⁰ glej Prilogo B – Zemljevid varnega območja Srebrenice in njenih postojank.

⁵¹ Ki je na položaju zamenjal prejšnjega vodjo, Naserja Orića. Nekateri so trdili, da v primeru prisotnosti Orića in njegove vojske v času napada na Srebrenico do padca ne bi bilo prišlo.

⁵² To v njihovem mandatu ni bilo zapisano.

⁵³ Prvič je zanj zaprosil 1. junija 1995, ko so Srbi napadli OT Echo (prav tako na JV), z namenom, da bi si olajšali zasedbo ceste, ki je vodila južno od enklave (LeBor 2006, 93).

⁵⁴ Ker je bil gen. Smith odsoten, je prošnjo obravnaval gen. Nicolai, ki je svojo odločitev utemeljil s tem, da ni zadoščala kriterijem, ki jih je postavil najvišji poveljnik UNPROFOR-ja v Bosni, gen. Janvier (LeBor 2006, 94).

NATO-vih letal ni bilo na spregled. Niti po tem, ko je Karremans že četrtič zaprosil za pomoč.

Naslednjega dne so se pripadniki Dutchbat-a pričeli zaradi lastne varnosti umikati, kar je pri bošnjaških silah sprožilo buren odziv, saj so pričakovali, da jih bodo ZN ščitili (Howard 2008, 49). Pri tem je bil eden izmed pripadnikov nizozemskega bataljona ubit, kar je imelo negativne posledice na odnos Nizozemcev do bosanskih Muslimanov. V njihovih očeh niso bili več samo žrtve, temveč morilci, nič boljši od njihovih nasprotnikov.

9. julija so srbski napadi postali še bolj intenzivni. OT Uniform, ravno tako nastanjena na JV delu enklave, je padla. Vojake, ki so bili zanj zadolženi, so Srbi poslali v Bratunac⁵⁵. Istočasno so o napadih poročali iz drugih OT (Kilo, Mike in Delta). Takoj je postalo jasno, da čete ZN še sebe niso sposobne braniti, kaj šele varnega območja. V tem času je bilo vodstvo ZN v Ženevi le obveščeno o tem, da je Srebrenica napadena, zato je takratni poveljnik UNPROFOR-ja v Bosni, gen. Janvier, nemudoma zaprosil UNPROFOR za podatke o tarčah za CAS. Medtem so, do večera 9. julija, padle še tri OT; preostale so bile napadene (LeBor 2006, 99). Bosanski Srbi so več kot očitno napredovali.

Mednarodni odziv na začetku ofenzive je bil torej počasen in slab.⁵⁶ V prepričanju, da bodo bosanski Srbi še vedno spoštovali Srebrenico kot humanitarno območje, kjer so prisotne »nevtralne« mirovne sile, UNPROFOR-jevi uradniki vsaj prve tri dni niso verjeli, da srbske sile nameravajo zavzeti Srebrenico. Ta ocena je pri nizozemskem bataljonu povzročila, da niso aktivno obranili napadov na OT ter kasneje preprečila sprejetje odločitve za uporabo CAS-a. Predvidevanje, da do zavzetja ne bo prišlo, bi lahko bilo pravilno, vendar je pomanjkanje mednarodne akcije le spodbudilo bosanske Srbe, da so zavzeli celotno varno območje. 9. julija je vrh UNPROFOR-ja izdal ultimatum, ki je zahteval umik bosanskih Srbov iz OT in izpustitev nizozemskih vojakov⁵⁷, vendar je bila grožnja še vedno omejena le na CAS. Poleg tega ni imela nobenega učinka na bosanske Srbe, ki so na UNPROFOR-jeve vojake gledali kot na nekoga, ki je na strani njihovih sovražnikov (povzeto po *ibid.*, 103-5).

Bosansko-srbska vojska je točno vedela, kaj mora v določenem trenutku narediti. Vsakič, ko so bili na meji, da izzovejo zračni napad NATO-vih letal, so se umaknili in

---

⁵⁵ Mesto pod srbskim nadzorom, ki je kasneje odigralo pomembno vlogo.

⁵⁶ Na sedežu v Sarajevu so bili namreč mnenja, da dokler VRS ni neposredno streljala na Dutchbat, ni bilo razloga za CAS, saj je resolucija 836 to predvidevala le v samoobrambi. Poleg tega je tako veleval Pravilnik o vojskovanju (NIOD Srebrenica report 2002).

⁵⁷ Več deset nizozemskih vojakov je bilo zajetih kot talcev, kar je močno vplivalo na kasnejše odločitve mednarodne skupnosti oziroma ZN.

potuhnili, tako da UNPROFOR ni bil zmožen natančno določiti tarč⁵⁸. Na tak način so postopoma in skoraj neopazno napredovali.

10. julija okoli 9. ure zvečer je tokrat Dutchbat s srbske strani prejel ultimatum. Dano jim je bilo 48 ur časa, da evakuirajo enklavo. Bosanski Srbi so zagotavljali varno evakuacijo tako za sam bataljon kot za muslimansko populacijo. Vendar so pred polnočjo nizozemske čete prejele sporočilo od njihovih poveljnikov, da so ZN Srbom postavili nov ultimatum: »VRS se mora do 6. ure zjutraj umakniti nazaj; v primeru neizpolnitve zahteve bo sledilo masivno zračno bombardiranje«. Vendar to ni bilo res. Prišlo je do tragičnega nesporazuma med UNPROFOR-jem in Dutchbat-om, saj gen. Janvier in posebni predstavnik GS Akashi nista postavila takšnega ultimata, temveč sta se le strinjala, da bi v primeru, če bi bili Nizozemci napadeni, aktivne srbske sile lahko bile bombardirane iz zraka. Pričakovanja Dutchbat-a so se tako zelo razlikovala od realnosti. Dutchbat in njihov poveljnik gen. Karremans so pričakovali, da bo prišlo do masivnega zračnega napada na vseh 40 tarč, ki so jih identificirali, in na vse nove, ki se bodo premikale (povzeto po Honig in Both 1996/1997, 21-2).

4.2 PADEC SREBRENICE – 11. JULIJ 1995

»nujno nujno nujno vrs vstopa v mesto srebrenica bo to nekdo takoj preprečil in rešil te ljudi tisoči se zbirajo okoli bolnišnice nič več ne moremo potrditi prosim pomagajte vsaj pol enklave je zavzete prosim pomagajte s kakršnimikoli sredstvi«

- Sporočilo, poslano v ponedeljek, 10. julija 1995, ob 16.06
od UNHCR Srebrenica glavnemu oddelku UNHCR (LeBor 2006, 92)

UNPROFOR-jeva nesposobnost 11. julija je zapečatila usodo Srebrenice. Ob 4h zjutraj je Dutchbat telefoniral regionalnemu sedežu v Tuzli, iz katerega so poročali, da je bilo identificiranih vseh 40 tarč ter da bodo NATO-va letala v zraku najkasneje ob 7h zjutraj. Sedem zjutraj je bila mimo, ko letal še vedno ni bilo na spregled. Dutchbat je ponovno telefoniral v Tuzlo, kjer so jim sporočili, da kljub obljubi nobeno letalo ni bilo odposlano, ker niso prejeli nobene nove prošnje za CAS ali večji zračni napad. Dutchbat je prošnjo ponovno poslal.⁵⁹ Zakaj prejšnje niso prejeli, ostaja neznano.

⁵⁸ Samo sile, ki so aktivno napadale, so bile lahko označene za tarče (Honig in Both, 1996/1997: 22).

⁵⁹ Trajalo je dve uri, da je dosegla Sarajevo.

NATO-va letala so bila v zraku od 6. ure zjutraj, vendar niso prejela ukaza za napad, zato so se morala vrniti v bazo, saj jim je po tolikem času v zraku že primanjkovalo goriva. Gen. Mladić je gledal in čakal. NATO-vih letal ni bilo, zato je ob 11. uri svoji vojski ukazal, naj nadaljuje napad. Tisoče prestrašenih civilistov se je medtem zgrnilo okoli oporišča Dutchbat-a v Srebrenici (povzeto po LeBor 2006, 104).

Kot odgovor na srbsko ofenzivo je vrh UNPROFOR-ja 11. julija opoldne le odobril CAS (vendar »le v primeru, če bo osebje ZN neposredno napadeno«) in nekaj raket je bilo izstreljenih, vendar niso imele nobenega večjega učinka. Bosanski Srbi so se odzvali tako, da so UNPROFOR-ju postavili ultimatum: če se zračni napadi takoj ne prenehajo, bodo usmrtili nizozemske talce in začeli obstreljevati tako begunce kot Dutchbat (povzeto po Honig in Both 1996/1997, 25). Ultimatum je imel takojšen učinek.

Medtem je Dutchbat nadaljeval evakuacijo prestrašenih beguncev v Potočare. Vladal je popoln kaos.⁶⁰ V času bosansko-srbskega napada je bilo v Srebrenici med 35.000 in 40.000 ljudi. 25.000 izmed njih, pretežno žensk in otrok, je iz Srebrenice romalo v Potočare, kjer se je nahajal glavni štab Dutchbat-a. Tja so začeli prihajati 11. julija zvečer, ko so Srbi v Srebrenici že izobesili svojo zastavo. Toda ko jih je več tisoč popolnoma preplavilo bazo, so jim dostop zaprli. Tako je bilo med 15.000 in 20.000 ljudi primoranih prenočiti zunaj baze (Bogoeva in Fetscher 2005, Honig in Both 1996/1997, LeBor 2006).

V isti noči (iz 11. na 12. julij) se je okoli 10.000 do 15.000 (pretežno moških) odločilo za beg skozi bližnje gozdove, v smerih bosanskega vladnega ozemlja. Izbrali so različne poti, vendar je do cilja na koncu uspelo priti le dobri tretjini (Bogoeva in Fetscher 2005, Honig in Both 1996/1997, LeBor 2006).

Dutchbat je medtem od svojih nadrejenih prejel ukaz, da se v celoti umakne iz vseh OT in skoncentrira vse svoje sile v Potočarih, kjer naj »z vsemi razumnimi sredstvi zaščiti begunce in civiliste« in »z vsemi možnimi sredstvi« brani sebe (LeBor 2006, 105).

4.3 ČESAR NI PRIČAKOVAL (SKORAJ) NIHČE...

»Nedaleč stran, na vrtu 'bele hiše', mestu, kjer so zbirali muslimanske moške in jih 'zasliševali', potem ko so jih ločili od njihovih družin, so se na kupu kopičili kosi oblek in lastnine. Pobrli so jim čisto vse. Srbski snemalec, ki snema prizor, nenadoma v kader ujame

---

⁶⁰ Ko so begunci opazili, da so vojaki pripravljali svoja vozila, da najprej odpeljejo ranjene, so se zapodili nanje in se niso želeli premakniti. Vozila, ki so prva odpeljala iz mesta Srebrenice, so bila natrpana z begunci, ki so sedeli na strehah, na odbijačih ter viseli na ogledalih, pri čemer jih je več tako nesrečno padlo, da so jih vozila pokopala pod sabo in ubila (Honig in Both 1996/1997, 24). Vsi so si želeli čim prej zapustiti mesto.

obraz nizozemskega vojaškega zdravnika in ga vpraša: »Kaj se dogaja?« Zdravnik, katerega obraz je ožgan od sonca, odgovori: »Veste kaj se dogaja. Dobro veste...«

- citat v Honig in Both (1996/1997, xvii)

Tragedija, do katere je prišlo po padcu Srebrenice, ne bo nikoli pozabljena. V dneh, ki so sledili njenemu zavzetju, so se sprva zvrstile množične deportacije ljudi iz Potočarov. To je bil naslednji korak v dobro organizirani bosansko-srbski operaciji. Vedeli so, da se bo večina ljudi zatekla v Potočare, kjer bo iskala pomoč tistih, ki so bili tam, da jih zaščitijo.

Vključno s tistimi, ki so prišli iz Srebrenice, je bilo takrat v Potočarih le malo čez 350 nizozemskih vojakov. Brez točnih navodil, kako ravnati v tako veliki krizi, so nizozemski vojaki improvizirali. Srbi so se po drugi strani držali skrbno pripravljenega načrta. Do takrat, ko so Nizozemci to spoznali, je bila deportacija muslimanskega prebivalstva že močno v teku (Honig in Both 1996/1997, 29).

Prvi vojaki VRS-ja so v Potočare vstopili 12. julija med 11. in 12. uro dopoldan. Kmalu po njihovem prihodu se je v oporišče pripeljal manjši srbski kamion, naložen s kruhom. Bosansko-srbska snemalna ekipa je od zunaj snemala dogajanje – kako so vojaki med ljudi razdeljevali hrano in vodo ter otrokom metali bonbone. Muslimanskim beguncem so vlili lažni žarek upanja. Le-tega je še podkrepila izjava samega Mladića, ki je Muslimanom zatrjeval, da bodo »/v/si, ki želijo oditi, transportirani, majhni in veliki, mladi in stari. Ne bojte se, ne vznemirjajte se. Ženske in otroke spustite naprej. 30 avtobusov bo prišlo po vas in vas odpeljalo v Kladanj. Nihče vam ne bo storil nič žalega« (*ibid.*, 35).

Toda to je bila le predstava za javnost. Ta posnetek je krožil po svetu in dajal vtis, da so begunci na varnem in da bo VRS z njimi ravnala v skladu z določili Ženevske konvencije⁶¹. Javnost ni vedela, da se je, ko je kamera ugasnila, situacija popolnoma spremenila. Vojaki so začeli udrihati po prestrašeni množici ljudi, jih brcati in zmerjati ter jim jemati iz rok tistega malo, kar so jim dali.

Deportacija ljudi se je začela popoldne 12. julija, ko je bosansko srbska vojska v Potočare pripeljala okoli 50 ali 60 avtobusov in tovornjakov. Begunci so bili razdeljeni v pet skupin, od katerih naj bi prve štiri šteje ranjence, bolnike, ženske in otroke ter Dutchbat in mednarodno osebje. Peta skupina, muslimanski moški, naj bi bila zaslišana glede vojnih zločinov proti Srbom (Honig in Both 1996/1997, 34). Že od začetka je VRS načrtoval ločitev moških in fantov od preostalega dela beguncev. Takšen je bil postopek zbiranja njihovih

---

⁶¹ Ženevska konvencija oziroma Konvencija o statusu beguncev, sprejeta leta 1951, je najpomembnejši dokument, ki definira, kdo so begunci, njihove pravice in dolžnosti držav.

žrtev. Ženske, otroci in starejši naj bi bili transportirani v Kladanj, del ozemlja pod bosansko oblastjo, medtem ko so imeli za moške drugačne načrte, na kar so namigovala že poročila iz preteklega dne. Eno izmed takšnih je bilo poročilo nizozemskega vojaka iz OT Pappa, ki je bila postavljena na severu enklave, ki pravi, da sta bila »dva tovornjaka, vsak s 40 do 50-imi moškimi zaporniki opažena na poti v Bratunac. Kmalu za tem, ko sta zavila čez Rumeni most, se je slišalo strele. Moralo jih je biti okoli 100« (*ibid.*, 29).

Kot rečeno, so muslimanske moške in fante ločili od njihovih družin in jih zadržali v Potočarih, v t.i. beli hiši, dokler jih niso odpeljali na kraje, ki jih svetu niso želeli razkriti.⁶² To je postalo očitno, ko je VRS začel sistematično preprečevati pripadnikom nizozemskega bataljona, da bi spremljali avtobuse in pazili na to, da se ujetnikom ne bi pripetilo nič hudega. Poleg tega so jim zaplenili velik del vojaške opreme in vozila (*ibid.*, 30). Ironično je, da so bili muslimanski moški poslani v smrt v vozilih, katerih gorivo je plačala mednarodna skupnost.

Pregon Muslimanov iz Potočarov se je končal 13. julija zvečer. V tem obdobju so iz enklave deportirali približno 20.000 do 30.000 ljudi (Bogoeva in Fetscher 2005, Honig in Both 1996/1997, LeBor 2006). Sledil je pokol moških in fantov.⁶³ Več ali manj so bili vsi ubiti na enak način. Ob tem, kako so izvedli deportacije in kasneje usmrtitve, se porodi vprašanje, zakaj se moški niso branili, poskušali zbežati in si rešiti življenje, zakaj se niso uprli, saj je bila pri vsaki usmrtitvi prisotna le peščica srbskih vojakov. Odgovor je preprost.

---

⁶² To so bila morišča: Kravica, Bratunac, Tišća, Orahovac, nasip pri Petkovcih, dolina Čerska, Pilica, Branjevo, Kozluk in nenazadnje Potočari (Bogoeva in Fetscher 2001, 55).

⁶³ Po poročanju pripadnika Dutchbat-a je bilo na dan 13. julija slišati od 20 do 40 streliv vsako uro (Honig in Both 1996/1997, 41). Zvečer istega dne je bilo nekaj nizozemskih vojakov prisiljenih prenočiti v Novi Kasabi, po besedah Srbov »za njihovo lastno varnost«. Med 2. in 4. uro zjutraj so severno od mesta, kjer sta stala nogometni stadion in pokopališče, slišali ponavljajoče se strele. Naslednji dan sta dva nizozemska vojaka ob cesti videla od 500 do 700 trupel (*ibid.*, 60).

Edina večja skupina moških iz Srebrenice, ki je 14. julija še ostala živa (poleg tistih, ki so ubrali pot čez gozdove in se tam skrivali), je bila v Bratuncu. Velika večina teh je bila aretirana v Potočarih in kasneje transportirana v Bratunac, kjer so jih strpali na nogometni stadion in v lokalno šolo. 13. julija zvečer se je tej skupini mož pridružila skupina tistih, ki so jih Srbi ujeli v bližini ceste, ki je vodila od Bratunca v Konjević polje. Ker je bila na srbskih zbirališčih muslimanskih žrtev gneča, so bili le-ti prisiljeni noč prenočiti na avtobusih in tovornjakih. Tekom noči so se odvijala zaslišanja, mučenja in selektivne usmrtitve. Do petka je bil Bratunac izpraznjen (*ibid.*, 61).

Najverjetneje z istimi avtobusi, s katerimi so iz Potočarev prepeljali vse ženske in otroke, so bili nekateri moški iz Bratunca prepeljani v šolski kompleks v Karakaju, blizu Zvornika. Moške so odpeljali v velike učilnice in telovadnico. Tekom dneva in večera so posameznike in manjše skupine odpeljali na »zaslišanja«, s katerih se nikoli več niso vrnili (*ibid.*, 62).

Preživeli z enega izmed takšnih krajev – Pilice – je nazorno opisal (povzeto po Bogoeva in Fetscher 2005, 126), kaj se je dogajalo z moškimi potem, ko so bili zvezanih rok odpeljani iz Bratunca. Na mestih, ki so bila namenjena za njihovo usmrtitev, so jih v skupinah po pet ali deset prisilili, da so sestopili z avtobusov oziroma tovornjakov in jim veleli, naj se postavijo v vrsto. Nato so jim ukazali, da jim obrnejo hrbte in na ukaz »lezi« začeli istočasno nanje streljati. Prvi skupini je sledila naslednja in tako naprej. Tiste, ki so med streljanjem le pohabili, so ustrelili ponovno. Takšen je bil vzorec, ki so ga srbski vojaki uporabljali pri pobijanju Muslimanov.

Bili so popolnoma izčrpani, tako fizično kot psihično. To je še eden izmed kazalcev, ki kaže, kako izpopolnjen je bil načrt VRS. Bosanski Srbi so poskrbeli, da se vojaki ne bodo sposobni upirati.

Posledice njihovega briljantno izpeljanega načrta so bile katastrofalne. Uspelo jim je izbrisati tri generacije muslimanskih moških in fantov.

4.4 »AFTERMATH«

Po mednarodnem humanitarnem pravu (Degan 2000/2006, 439) samovoljna usmrtitev zapornikov vojne in/ali civilistov predstavlja vojni zločin. Akcije znotraj in okoli Srebrenice so kršile temelje človečnosti in bosanski Srbi so bili prav tako krivi zločinov proti človečnosti. Prišlo je do »sistematičnega procesa viktimizacije« muslimanske populacije, med drugim, kot določa 5. člen Statuta Haaškega sodišča⁶⁴, »umor, iztrebljanje,... deportacija, priprtje, mučenje, posilstvo, preganjanje na politični, rasni ali verski osnovi in druga nehumana dejanja«. Toda še več kot to, akcije s strani Srbov so predstavljale zločin genocida. Pokol v Srebrenici je bil »storjen z namenom uničiti, delno ali v celoti, narodno, etnično, rasno ali versko skupino kot tako« (Konvencija o genocidu, 2. čl.).

Srebrenica predstavlja neverjeten procent števila pogrešanih v okviru vojne v Bosni. Od 18.400 Muslimanov, Srbov in Hrvatov, ki so bili po podatkih ICRC od januarja 1997 še vedno pogrešani, jih je bilo 7.079 zabeleženih kot manjkajočih po padcu Srebrenice. Povedano drugače, okoli 38 odstotkov vseh pogrešanih je iz Srebrenice (Rohde 1998, 350).

1. novembra 1995 so bosanski predsednik Izetbegović, hrvaški predsednik Tuđman in srbski predsednik Milošević prispeli v Dayton, Ohio, na pogovore o miru. Sledilo je 21 dni intenzivnih pogajanj, ki so se končala sporazumom, ki je določal, da bodo Goražde ostale del bosanskega ozemlja in bodo z ozkim koridorjem povezane s Sarajevom. Podeželje okoli Sarajeva, ki je bilo do tedaj v srbskih rokah, je bilo predano bosanski vladi, v zameno za del ozemlja, ki ga je bosanska vojska osvojila na zahodu Bosne. Srebrenica in Žepa sta ostali v srbskih rokah. Srbi, ki so predstavljali le 31 odstotkov populacije, so dobili 49 odstotkov bosanske zemlje in s tem de facto »etnično čisto« državo, ki so si jo brutalno ustvarili. Hrvati, ki so predstavljali le 17 odstotkov populacije, so prejeli skoraj 25 odstotkov zemlje. Bosanskim Muslimanom, ki so predstavljali 44 odstotkov celotne populacije, je bilo

---

⁶⁴ Statut mednarodnega sodišča (angl. *Statute of the International Court of Justice*) je kot aneks dodan k UL ZN in predstavlja njen zelo pomemben del (ICJ b.d.).

dodeljenega le 25 odstotkov ozemlja. S tem so postali očitni poraženci vojne. Vlade Srbije, Hrvaške in Bosne so obljubile, da bodo predale vse obtožene vojne zločince (*ibid.*, 342).

4.5 VLOGA GLAVNIH AKTERJEV V SREBRENICI V ČASU VOJNIH ZLOČINOV

4.5.1 Vloga bosansko-srbskih sil

»Za izredne zločine ne potrebuješ izrednih ljudi.«

- W. Honig in N. Both (1996/1997, 151)

Vloga bosansko-srbskih sil v Srebrenici je popolnoma jasna. So krivci za največji pokol v Evropi po holokavstu, ki so ga izpeljali po skrbno pripravljenem in premišljenem načrtu. Obstajajo ugibanja o tem, ali je bil pokol moških del načrta ali pa je gen. Mladić (pod taktirko Karadžića) le izkoristil priložnost,⁶⁵ da bi se Bošnjakom maščeval za vse napade, požige, posilstva in umore, ki so jih zagrešili proti njim med in po razpadu Jugoslavije – ki pa se še vedno ne morejo primerjati z grozodejstvi, ki so jih v tem času zagrešili bosanski Srbi.

Tako kot Nizozemska je tudi vlada Republike srbske objavila poročilo o Srebrenici, in sicer je vladni oddelek Republike srbske za odnose z ICTY je objavil Report about Case Srebrenica⁶⁶, ki pa so ga vlada BiH in mednarodna skupnost ostro kritizirale, saj je zanikal genocid in prikrojil resnico. Že samo ob pregledu kazala Poročila lahko razumemo, zakaj je bila javnost in mednarodna skupnost vznemirjena in ob prebiranju zgrožena.⁶⁷ Poročilo odločno zanika genocid ter obtožuje ICRC, da je ponaredil svoja odkritja o pobjah.⁶⁸ Kot primer, v zvezi z ločitvijo moških od žensk, otrok in starejših je v Poročilu (povzeto po Trifunović 2002, 25) zapisano, da so jih ločili iz dveh razlogov: prvi je bil, da bi ujeli čim več muslimanskih vojakov kot vojnih zločincev in jih izmenjali za Srbe, ki so bili ujetniki BiH. Drugi razlog je bil, da bi izločili Muslimane, ki so zakrivili »grozljive zločine« proti srbskim civilistom v letih 1992 in 1993. V nadaljevanju istega odstavka je zapisano, da so okoli 500 do 750 moških prepeljali v Bratunac, kjer so jih razdelili v tri skupine: (1) skupina moških, ki

---

⁶⁵ Ker mu je tik pred napadom postalo jasno, da na strani ZN ni resnega nasprotovanja, se je Mladić najverjetneje odločil, da izvede še silovitejši napad, saj bo imel pri tem proste roke. Seveda je imel Beograd še vedno nadzor nad njegovimi možmi: zavzetje Srebrenice je bilo gotovo predmet dogovora med Mladićem in Miloševićem (Sémelin 2009, 226).

⁶⁶ Poročilo o primeru Srebrenica. Avtor je Darko Trifunović.

⁶⁷ Naslovi, kot so »Etnično čiščenje Srbov« in »Domnevni genocid« so prav žaljivi za vse preživle in žalujoče.

⁶⁸ V poročilu je zapisano, da naj bi bilo ubitih le okoli 2000 bosanskih Muslimanov – vsi ubiti naj bi bili oboroženi vojaki, ubiti v boju, in ne civilisti (Trifunović 2002, 28).

niso zagrešili nobenega zločina, (2) skupina moških, ki jih je bilo potrebno še bolj podrobno izprašati in (3) skupina moških, ki so bili označeni za vojne zločince. Iz vseh pričevanj vemo, da to ni res. Pobili so vse, brez izjem.

Podobnih izmišljotin je v Poročilu precej. Ni presenetljivo, da si je na koncu še sama bosansko-srbska vlada oprala roke nad njim.

4.5.2 Vloga bošnjaških sil

Na bošnjaške sile je letelo več očitkov v zvezi z njihovim postopanjem v času napada na Srebrenico. Nekateri med njimi si nasprotujejo – kot na primer očitek, da se ABiH kljub dogovoru o razorožitvi (znotraj varnega območja) leta 1993 ni razorožila v celoti ter po drugi strani očitek, da ni naredila dovolj, da bi obranila mesto Srebrenica. Bošnjaška vojska se res ni v celoti razorožila, čeprav je UNPROFOR 21. aprila 1993 izdal poročilo za medije, v katerem je potrdil, da je bila operacija uspešna.⁶⁹ Po drugi strani je sporazum o razorožitvi tudi bosansko-srbski strani nalagal dolžnost, da mora umakniti težko orožje, preden se Bošnjaki odrečejo svojemu. Do česar ni nikoli prišlo.

Še en očitek, ki je letel na bošnjaško vojsko, je ta, da se je na dan, ko je srbska vojska začela prodirati v enklavo, umaknila. Vendar razlog za to leži v prepričanju nizozemskega poveljnika, da bodo NATO-va letala napadla prodirajočo srbsko vojsko in umik Bošnjakov iz obrambnih položajev je bil v tem primeru smotrno (OSSG 1999, 103).

Glede očitka, da Bošnjaki niso naredili dovolj, da bi ubranili Srebrenico, se je velika večina vojaških strokovnjakov strinjala, da Bošnjaki ne bi mogli dolgo vzdržati usklajenega napada bosansko-srbskih enot, ki so imele podporo oklepnikov in topništva. Branilci so bili nedisciplinirani, slabo izurjeni, slabo oboroženi ter povsem izolirani in nemočni v gosto naseljeni srebreniški dolini. Bili so celo preslabo izurjeni, da bi se lahko naučili uporabljati težko orožje, ki ga je do njih pretihotapila bošnjaška oblast. S hribov, kjer so imeli nadzor nad okolico, so jih obkrožali bosanski Srbi, dobro opremljeni s težkim orožjem in logistično podporo jugoslovanske armade. Kljub temu, da so bili v brezizhodnem položaju, so Bošnjaki zaprosili UNPROFOR, naj jim vrne orožje, ki so mu ga izročili po dogovoru o razorožitvi. Za orožje so zaprosili ob začetku srbske ofenzive, toda njihovo prošnjo je UNPROFOR zavrnil. Drži, da je glede na majhno količino in slabo kakovost bošnjaškega orožja, ki ga je odvezel

---

⁶⁹ Natančna navodila s sedeža ZN v New Yorku so velevala, naj UNPROFOR bošnjaškega orožja ne išče preveč zavzeto (OSSG 1999).

UNPROFOR, malo verjetno, da bi bil izid bitke kaj drugačen, če bi orožje vrnil Bošnjakom. Toda Bošnjaki so bili napadeni in hoteli so se braniti z vsemi razpoložljivimi sredstvi, UNPROFOR pa jim je to preprečil. Z današnje perspektive se zdi ta poteza še posebej nepremišljena, saj je UNPROFOR sam dosledno zavračal uporabo sile za obrambo enklave pred napadom (*ibid.*). Vendar dejstvo ostaja nespremenjeno – tudi, če bi UNPROFOR dovolil vrnitev orožja, to ne bi spremenilo izida. Tiste, ki bi z drugačnimi odločitvami lahko spremenile potek dogodkov, so države članice VS in vsekakor ne bošnjaške sile.⁷⁰

Odpor s strani bošnjaške vojske je bilo tako za same Bošnjake kot za ZN razočaranje. Razlogi za to ležijo v nizki morali, nesposobnemu poveljstvu, pomanjkanju komunikacije⁷¹ in nezmožnosti uporabe težkega orožja, ki je bilo na voljo v enklavi. Do organiziranega upora je prišlo le redko. Ko je VRS enkrat vstopila v mesto Srebrenica, je ni pričakal noben upor. ABiH se je ponoči iz 11. na 12. julij odločila zapustiti Srebrenico (NIOD Srebrenica report 2002).

Zoper bošnjaške branilce je naperjen še en očitek, in sicer ta, da so z napadi zunaj zaščitenegega območja sami izzvali srbsko ofenzivo.⁷² Čeprav mednarodni viri to obtožbo pogosto omenjajo, ne obstajajo nobeni verodostojni dokazi, ki bi to potrdili. Vojaki nizozemskega bataljona, ki so bili takrat tam, so dejali, da je bilo tistih nekaj napadov, ki so jih Bošnjaki izvedli zunaj Srebrenice, z vojaškega vidika skoraj povsem nepomembnih (OSSG 1999, 103).⁷³ Bosanski Srbi so neprestano pretirano poudarjali obseg napadov iz Srebrenice, ker so potrebovali izgovor za uresničitev osrednjega vojnega cilja: ustvariti geografsko enotno in etnično očiščeno območje.

Resnica je bila, da so Bošnjaki napade pogosto organizirali zato, da bi dobili hrano, saj bosanski Srbi človekoljubnim konvojem niso dovolili vstopa v enklavo. Po drugi strani pa so jih organizirali zato, da bi prišlo do uporabe orožja s strani Modrih čelad. Bošnjaki so namreč računali, da bodo v primeru napada bosanskih Srbov pripadniki ZN odgovorili z ognjem.

---

⁷⁰ Vsekakor ne moremo trditi, da je bosanska vlada naredila vse, kar je lahko, da bi zaščitila Srebrenico, saj, kot pravi LeBor (2006, 103), ni sprejela nobenih predčasnih ukrepov, čeprav jo je njihova obveščevalna služba opozarjala na možnost napada.

⁷¹ Kar je vodilo v to, da so poveljniki po svoji lastni presoji sprejemali odločitve.

⁷² 9. maja 1994 je GS VS poročal (Wahlgren 1998, 168): »ABiH je varna območja uporabljala za lokacijo, kjer so si njihove čete lahko odpočile, urile in se opremile ter streljale na srbske položaje in s tem sprožile ofenzivo in nadaljnje napade Srbov«.

⁷³ Do največjega napada, ki so ga Bošnjaki v več kot dveh letih, kolikor je Srebrenica imela status zaščitenegega območja, izvedli izven enklave, je prišlo junija 1995, ko so napadli vas Višnjica, požgali nekaj hiš, pobili največ 4 Srbe in ukradli približno 100 ovac. Nasprotno pa so Srbi dva tedna kasneje opustošili enklavo, na deset tisoče ljudi odvedli z njihovih domov in po hitrem postopku pobili na tisoče moških in fantov.

4.5.3 Vloga ZN (Varnostnega sveta in držav članic)⁷⁴

»Iztrebljanje Judov: odkriti grozote ... in ne storiti nič;

Ruanda: vedeti ... in oditi;

Bosna: vedeti ... in se sprenevedati.«

- Jacques Sémelin (2009, 78)

Eden izmed poveljnikov UNPROFOR-ja, gen. Smith, je v svojem članku z naslovom *The SC and the Bosnian conflict: a practitioner's view*⁷⁵ (2008, 444-46) med drugim obravnaval vlogo ZN v vojaškem spopadu in zapisal, da mora operacija ZN na strateškem nivoju odgovarjati petim točkam, in sicer:

- Prvič, mora sestaviti vojaško silo.

ZN morajo od držav članic pridobiti kontingente vojakov in jim priskrbeti opremo, ko je to potrebno. Tako oblikovana vojaška sila ne bo nikoli povezana celota, saj je sestavljena iz različnih kontingentov. Vsak je iz druge države, vsak ima svoj način delovanja, usposabljanja, kulturo, pravni sistem, jezik itd.

- Drugič, vojaška sila mora biti opremljena.

Ko država, ki prispeva kontingent vojakov, tega ni zmožna, za to poskrbijo ZN.

- Tretjič, ZN morajo vojaško silo usmerjati v smeri svojega cilja skozi celotno operacijo.

To je bistvo strateškega povelja: potrebna je jasna ideja o želenem izidu; vloga, ki jo bodo vojaške in druge agencije odigrale pri njenem uresničevanju; in popolno razumevanje situacije. Ne nazadnje mora biti tudi strateški poveljnik pripravljen spremeniti prioritete in zaporedje akcij.

- Četrtoč, vojaško silo je potrebno oskrbovati.

To ne vključuje le hrane in prenočišča, temveč tudi moralne, pravne in druge ukrepe. Za to so načeloma zadolžene države same (tiste, ki nudijo vojaško silo). ZN pa morajo poskrbeti za to, da kontingenti med seboj lahko sodelujejo.

- Petič, ZN morajo svojo vojaško silo prepeljati nazaj.

Kar ne pomeni le, da morajo priskrbeti prevoz, ampak tudi, da mora biti operacija uspešna v taki meri, da je to sploh mogoče.

---

⁷⁴ O njihovi vlogi bo nekaj govora tudi v naslednjem podpoglavju – Vloga NATA – in v poglavju Analiza UNPROFOR-ja.

⁷⁵ slov. VS in bosanski konflikt: pogled sodelujočega.

VS v primeru operacije UNPROFOR v Bosni ni bil zmožen sestaviti zadostne vojaške sile; države niso želele prispevati svojih lastnih čet; ni bil zmožen usmerjati vojaške sile in ne nazadnje ni bilo jasnega strateškega cilja, za katerega bi si mirovne sile ZN prizadevale. UNPROFOR-jeva operacija v Bosni je bila torej operacija brez strategije. Ni bilo jasno, kakšen naj bi bil navsezadnje njen cilj.

Prisotnost ZN je verjetno za več kot dve leti prestavila padec Srebrenice, toda ko je do napada prišlo, ni bilo nobene politične volje med državami članicami, da bi padec preprečile. Manjše članice Sveta so bolj podpirale hitrejše in drastično ukrepanje, vendar niso imele ustrezne pristojnosti ter stroškov take akcije tudi ne bi mogle plačati.

Kofi Annan je bosanski spor poimenoval kot »enega izmed najtežjih in najbolj bolečih« v zgodovini ZN. »Nihče bolj ne obžaluje možnosti, da bi dosegli mir in pravičnost kot mi«, je dejal Annan (GPF 1999). In možnosti so imeli veliko. A kot je izjavil Tharoor, takratni pomočnik Annana: »Z resolucijami so od strani v spopadu pričakovali, da bodo varna območja obravnavali kot 'varna'; njihovim branilcem in prebivalcem niso naložili nobenih obveznosti; v njih napatili čete ZN, vendar pričakovali, da bo zgolj njihova prisotnost 'odvrčala' napade in se spretno izognili zahtevi, da mirovne čete 'branijo' ali 'zaščitijo' ta območja«.

V poročilu o padcu Srebrenice (OSSG 1999, 105-7) je Annan zaključil, da veliko napak ZN izvira iz težnje, ki je bila nedvomno dobronamerna: skušali so ohraniti mir in ravnati v skladu s pravili mirovne misije, ko miru sploh ni več bilo. Ker so vedeli, da bi vsako drugačno ravnanje ogrozilo življenja vojakov, so skušali ustvariti okolje, v katerem bi veljala pravila mirovne misije: dogovor med vsemi stranmi, soglasje o napatitvi mirovni čet in nepristranskost. Razmere na tem območju so skušali stabilizirati s podpisovanjem mirovni sporazumov, kar jih je zbližalo z bosanskimi Srbi, ki so nadzorovali večji del ozemlja. Skušali so se izogibati uporabi sile, razen v primeru samoobrambe, zaradi česar so prišli v navzkriž z branilci zaščitenih območij, ki naj bi jim njihova vojaška podpora zagotavljala varnost.

4.5.3.1 Sprejeti ukrepi ZN od začetka vojne do ustanovitve »varnih območij«

Mednarodna skupnost se je ob začetku vojne v BiH, leta 1992, odločila, da bo nanjo odgovorila z uvedbo območja za prepoved letenja (angl. *no fly zone*), embargom na uvoz

orožja, humanitarno pomočjo in napotitvijo mirovni čet.⁷⁶ Ti ukrepi so bili slab nadomestek za odločnejšo in učinkovitejšo akcijo, s katero bi lahko poskušali preprečiti grozote.⁷⁷ Embargo na uvoz orožja ni imel praktično nobenega drugega učinka, kot da je ohranil razmerje sil v nekdanji Jugoslaviji.⁷⁸ Srbom je omogočil, da so ohranili veliko vojaško premoč in BiH prikrajšal za pravico do samoobrambe, ki jo ima po UL ZN. Tudi ko so se v letih 1993 in 1994 bosansko-srbski napadi in pritisk na zaščitena območja nadaljevali, je stališče držav članic ostalo nespremenjeno. V mednarodni skupnosti še vedno ni bilo politične volje, da bi se uprli tej nevarnosti, ki je pretila (OSSG 1999, 102).

Tudi pošiljanje človekoljubne pomoči seveda ni bil nikakršen odgovor na etnično čiščenje in poskus izvedbe genocida. Pošiljanje hrane in nudenje zavetja ljudem, ki so ostali brez obojega, je vsekakor občudovanja vredno, vendar s pošiljanjem pomoči še zdaleč niso mogli rešiti težav te države. Prav tako ne z napotitvijo mirovni enot (*ibid.*, 107). Poleg tega noben od pogojev za napotitev mirovni enot ni bil izpolnjen: kot prvo so bile enote poslane na območje, kjer sporazum med sprtima stranema ni bil sklenjen, temveč je divjala vojna in, kot že rečeno, ni bilo miru, da bi ga ohranjale. Tja so prišle lahko oborožene – kot je za mirovne enote tudi predvideno, saj njihova prvotna naloga ni obramba pred napadi, temveč ohranjanje miru.

Drugič, v okolju kot je bilo tisto – kjer dejansko obstaja »sovražnik« –, je težko ostati nepristranski in obe strani obravnavati enako. Ne glede na to, koliko so se ZN trudili, so bile vse njihove odločitve v bosansko-srbskih očeh videti še kako pristranske.

In tretjič, za izpolnjevanje njihove prvotne naloge⁷⁹ jim je resolucija 770 dovoljevala uporabo »vseh potrebnih sredstev«⁸⁰, čeprav je eno izmed načel operacij ohranjanja miru ravno neuporaba sile⁸¹. Že takrat so države, kot npr. Francija in VB⁸², svojim vojakom

---

⁷⁶ Že takrat so po mnenju Mary Kaldor, avtorice knjige *New and Old Wars* (Nove in stare vojne) naredili poglavitno napako: na napade proti civilistom so gledali kot na »stranski učinek spopadanja in ne kot na cilj vojne«. To je bila vojna proti civilistom (citirano v Wheeler 2000, 250).

⁷⁷ Pozimi leta 1992, ko je več kot 100.000 Bošnjakov grozila huda lakota, je operacija ZN brez dvoma odigrala pomembno vlogo pri tem, da niso pomrli. Vendar kritiki trdijo, da kljub temu, da so ZN preprečili stradanje prebivalstva v obkoljenih mestih, niso naredili nič, da bi bosanskim Srbom preprečili obstreljevanje in etnično očiščevanje le-teh (Wheeler 2000, 252).

⁷⁸ Med svojo predsedniško kampanjo so takratni guverner Bill Clinton in njegovi svetovalci (med njimi Madeleine Albright) pritiskali na mednarodno skupnost, naj prekliče embargo na uvoz orožja za bosansko vlado in z uporabo NATO-vih zračnih sil ukrepa proti Srbom oziroma etničnemu čiščenju. To je bila t.i. politika »lift and strike«, ki sta ji nasprotovali predvsem Francija in VB, saj sta bili mnenja, da bi to ogrozilo varnost osebja ZN (beri: njihovih vojakov) ter ustvarilo t.i. level killing field (povzeto po Wheeler 2000, 252-3). Zanimivo je, da so ZDA podpirale tako akcijo, vendar svojih čet niso bile pripravljene poslati, ker po Clintonovih besedah »ameriška publika ne bi podpirala prelivanja ameriške krvi za to, da bi Bosancem preprečili ubijati Bosance« (citirano v *ibid.*, 253).

⁷⁹ Spremljanje konvojev s humanitarno pomočjo.

⁸⁰ *UN SC Resolution 770 (1992) – S/RES/770*.

⁸¹ Razen če gre za samoobrambo.

striktno omejili uporabo le-te le za samoobrambo⁸³ – seveda izključno sebe in ne civilistov. Kar je bilo kasneje, zaradi očitne dvoumnosti, poudarjeno tudi v resoluciji VS 836.

4.5.3.2 Resolucija za resolucijo...

Po dveh letih neprestanih napadov bosanskih Srbov so ZN, kot že omenjeno, sprejeli resolucijo 819 in takoj za njo še resolucijo 824. Pritisk javnosti in nekaterih držav članic je bil premočen. Poleg tega je Clintonova administracija preveč pritiskala s svojo politiko »lift and strike« in potrebno je bilo tudi ugoditi željam Neuvrščenih. Ustanovitev »varnih območij« se je zdela ustrezna rešitev, čeprav so se po mojem mnenju vsi že od začetka zavedali, da je bila obsojena na neuspeh. Kako naj peščica slabo oboroženih mož (ki poleg tega nima dovolj zalog za orožje, ki jim je na voljo), s pravico do uporabe sile zgolj v samoobrambi, zaščiti civiliste pred dobro oboroženo vojsko?

Povečanje števila resolucij VS in predsedniških izjav je sčasoma vodilo v zmanjšanje kredibilnosti Sveta. V želji, da bi »nekaj naredili« v odgovor na grozote, ki so se redno prikazovale na televizijskih zaslonih, je VS sprejel eno resolucijo za drugo in podajal eno predsedniško izjavo za drugo. V teku treh let in pol je neprestano zahteval konec sovražnosti, spoštovanje življenja civilistov, svobodo gibanja UNPROFOR-ja itd. Med 21. februarjem 1992, ko je bil UNPROFOR poslan v Bosno, in decembrom 1995, ko je bil odpoklican, je VS izdal 81 resolucij in 85 predsedniških izjav v zvezi s sporom v bivši Jugoslaviji. Skoraj od začetka je bilo jasno, da jih sprte strani neprestano ignorirajo. Izdajanje resolucij in predsedniških izjav, ki jih nihče ne bo imel za mar, je postalo začaran krog: več ko je imel VS povedati, manj so ga poslušali. To je UNPROFOR-ju seveda otežilo delo. Med pogajanja na visokem nivoju ali pogovori med vojaškimi poveljniki na terenu, sklicevanja na dokumente VS in vztrajanja, da jih je potrebno spoštovati, skoraj ni bilo več zaslediti, saj ti niso imeli nobenega večjega učinka več. Zapisano je bilo, da je eden izmed starejših UNPROFOR-jevih vojaških poveljnikov po tem, ko mu je bila v roke položena zadnja resolucija VS, le-te ni želel prebrati. Svojo odločitev je obrazložil s tem, da VS ne posveča nobene pozornosti temu, kar se dogaja na terenu, zato tudi njega ne zanima, kaj so oni zapisali. Nekateri poveljniki so zaradi pomanjkanja zaupanja v VS sprejemali odločitve po svoji lastni presoji in prepričanju, da delajo tisto, kar je najboljše za njihove čete ali za samo misijo, in ne tistega, kar jim je naročil VS (povzeto po Akashi v Biermann in Vadset 1998, 134-5).

---

⁸² Največji prispevnici čet tekom celotne operacije UNPROFOR – glej Prilogo C.

⁸³ Kakor pravi eno zmed načel mirovnih operacij.

Ko so ZN le sprevideli, da bo za rešitev težav potrebnejša bolj odločna akcija in ne le snovanje nove resolucije, so tako 4. junija 1995 v Parizu s strani VB, Francije in Nizozemske dobronamerno razglasili in 16. junija s strani VS potrdili ustanovitev »*Rapid reaction Force*« (RRF)⁸⁴, ki je bila sestavljena iz 12.000 do 15.000 čet. RRF naj bi bila »po zmožnosti nekje med močnim protestom in zračnimi napadi« in naj bi pomagala enotam UNPROFOR-ja ter olajšala njihovo premikanje in prerazporeditev. Toda prvič je bil glavni namen njene ustanovitve zaščita UNPROFOR-jevega osebja in ne bosanskih civilistov, drugič pa je ustanovitev hitro-reakcijske sile za vse notranje razseljene ljudi v Srebrenici prišla prepozno, saj takrat, ko so jo potrebovali, le-te ni bilo na spregled (Yamashita 2004, 109). Toliko o uspehu tega podviga.

Tista resolucija, ki je dosegla vrh (nesmiselnih) resolucij, je bila resolucija, sprejeta 12. julija 1995, dva dni po tem, ko so bosanski Srbi zavzeli »varno območje« Srebrenice – resolucija 1004. VS je v skladu s VII. poglavjem UL od bosanskih Srbov zahteval, da »popolnoma spoštujejo status varnega območja«; »se umaknejo iz varnega območja«; da »zagotovijo popolno svobodo gibanja UNPROFOR-ja,« in zahteval, da »GS za ponovno vzpostavitev statusa varnega območja uporabi vsa sredstva, ki jih ima na voljo.«⁸⁵ Ta resolucija je bila sprejeta po več dneh neprestanih vojaških napadov bosanskih Srbov na Srebrenico, po tem, ko je bilo celotno osebje ZN znotraj »varnega območja« vojaško nevtralizirano in po tem, ko jih je bilo mnogo med njimi vzetih za talce. Odločitev VS kaže na popolno neskladje z dogajanjem na terenu (povzeto po Akashi v Biermann in Vadset 1998, 135). V čem je torej smisel resolucij ZN, če je še sam Annan, v tistem času pod-generalni sekretar ZN, trdil, da v okviru samih resolucij VS ni bilo druge možnosti, kot da so na krizna območja pošiljali vedno več mirovnih enot (citirano v Bogoeva in Fetscher 2005, 283)? Teh še vedno ni bilo dovolj za obrambo enklav, poleg tega jih niso mogli poslati, saj jih države članice niso želele prispevati. Zakaj ne? Ker države niso bile pripravljene poslati svojih vojakov neprimerno oboroženih nekam, kjer divja vojna.

Nekoč je bilo v reviji *The Economist*⁸⁶ v zvezi z Bosno zapisano: »'/v/arno območje' pomeni smrtno nevarno mesto; do 'hitre reakcije' (angl. *rapid reaction*) bo prišlo naslednji mesec, če sploh; in 'zaščitna sila' (angl. *protection force*) je tista, ki ne ponuja ne enega ne drugega« (citirano v Thakur in Schnabel 2001, 12). Dodala bi le: in prenekatera resolucija VS ne pomeni drugega kot le črke na papirju.

---

⁸⁴ V okviru resolucije VS št. 998 (angl. *UN SC Resolution 998 (1993) – S/RES/998*).

⁸⁵ *SC resolution 1004 (1995) demanding withdrawal of the Bosnian Serb forces from the safe area of Srebrenica, Bosnia and Herzegovina – S/RES/1004*.

⁸⁶ glej Johnson, »*The injuries of war*«. *The Economist* (London), 29. julij 1995, str. 72.

4.5.3.3 Zanikanje očitnega

»Izkušnja ZN v Bosni je bila ena najtežjih in najbolj bolečih v naši zgodovini. Z najglobljim obžalovanjem in skesanostjo ponovno ocenjujemo naša dejanja in odločitve ob napadu na Srebrenico. Zaradi napak, slabe presoje in nesposobnosti, da bi došli, s kakšnim zlom se spopadamo, nam ni uspelo opraviti naše naloge in rešiti prebivalcev Srebrenice pred srbskimi sistematičnimi in organiziranimi množičnimi poboji. Nihče bolj kot mi ne obžaluje zamujenih priložnosti, da bi zagotovili mir in pravičnost. Nikomur ni bolj žal zaradi nesposobnosti mednarodne skupnosti, da bi z odločno akcijo končala trpljenje in vojno, ki je povzročila toliko žrtev. V Srebrenici je dokončno postalo jasno to, kar so ZN in svet prepozno razumeli: da vojna v Bosni ni bila le vojaški spopad, ampak tudi moralno vprašanje. Tragedija Srebrenice bo za vedno preganjala našo zgodovino.«

- Kofi Annan (OSSG 1999, 112)

Hartmannova⁸⁷ (2008, 93) je v zvezi z neukrepanjem mednarodne skupnosti (ZN) zapisala, da so mednarodni predstavniki že od leta 1993 pritiskanje na oblegano enklavo označevali kot »upočasneni genocid« ali »postopni genocid«⁸⁸. Velesile so med zadnjo ofenzivo proti Srebrenici, od 6. do 11. julija 1995, neprestano trdile, da bosansko-srbske sile, kljub temu, da napredujejo, nimajo namena zavzeti enklave. In 11. julija zgodaj popoldne so z narejenim presenečenjem in, ne da bi mignile s prstom, Mladiću pustile vstopiti v mesto. Nato so mu brez ugovaranja pustile, da je ločil moške od preostalega dela prebivalstva, pri čemer niso ne vsilile pogojev tej prisilni evakuaciji niti ne izrazile volje, da bi jo nadzorovale (Hartmann 2008, 205).⁸⁹

Več kot deset let po teh dejanjih velesile, kot so ZDA, Francija in VB, še vedno niso hotele priznate, da so informacije, ki so jim bile na razpolago, kazale na grožnjo, ki je visela

---

⁸⁷ Florence Hartmann, dolgoletna tiskovna predstavnik glavne tožilke haaškega Mednarodnega sodišča za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije, Carle del Ponte, je v mednarodnih krogih dvignila veliko prahu, ko je odkrito spregovorila o poskusih vplivanja mednarodne politike na haaško sodišče v primeru sojenja krivcem za genocid v BiH, o licemerstvu Zahoda, o neučinkovitosti haaškega sodišča in o interesih in brutalnih metodah vlad, ki so krmarile pravico v opravičilo lastne vloge v najhujših pokolih v Evropi po holokavstu. Vendar ne brez posledic – avgusta lani je bila proti njej vložena obtožnica.

⁸⁸ Izraz je uporabil Diego Arria, venezuelski veleposlanik pri ZN, po koncu svoje misije v enklavi Srebrenica, marca 1993.

⁸⁹ Le dva meseca prej, maja 1995 na Hrvaškem, so bile velesile sposobne vsiliti navzočnost mednarodnih predstavnikov na avtobusih, s katerimi so evakuirale Srbe, ki jih je hrvaška vojska zajela med ponovno osvojitvijo zahodne Slavonije; ta je bila od leta 1991 v rokah srbskih upornikov. Če že niso spodbijale Mladićeve vojaške zmage in zahtevale umika njegovih čet iz enklave, ki jo je ščitila resolucija VS, bi lahko v zameno za gorivo, ki ga je zahteval Mladić, med prisilno evakuacijo srebreniškega prebivalstva izposlovale vsaj navzočnost HCR-ja in CICR-ja. Namesto tega so brez kompenzacije priskrbele gorivo, ki je omogočilo deportacijo žensk, otrok in starcev ter prevoz moških do krajev usmrtnitve (*ibid.*, 206).

nad glavami muslimanskega prebivalstva v enklavi od trenutka, ko so Mladićeve čete zavzele Srebrenico. Velesile niso hotele ukrepati, ognile so se uporabi zračnega napada, ki so ga uporabile ob nekaterih drugih priložnostih, ko obseg hudodelstev ni bil v ničemer primerljiv z dogajanjem v Srebrenici.⁹⁰ Ker so se bale, da bi ta opustitev vzpodbudila njihovo odgovornost, se od takrat skrivajo za domnevno nepredvidljivim značajem pokola. In sicer kljub dejstvom ter mednarodnim pričam, ki so v preteklosti še dopuščale možnosti, da je resnica prav nasprotna in danes tudi dokazana (povzeto po *ibid.*, 93).

Annan (OSSG 1999, 104) je navedel štiri razloge, zakaj so bili ZN (VS) tako nenaklonjeni uporabi NATO-vih zračnih sil. Kot prvič so menili, da bi se, če bi proti bosanskim Srbom uporabili zračne sile, to lahko razumelo, kot da so z njimi vstopili v vojno, s čimer bi ogrozili mirovno operacijo.

Drugič, tvegali bi izgubo nadzora nad dogajanjem – niso bili namreč prepričani, da bi ta proces, ko bi ga enkrat sprožili, lahko tudi zaustavili –, kar bi imelo hude posledice za varnost čet, ki so jim jih zaupale države članice.

Tretjič, menili so, da bi z uporabo zračnih sil onemogočili izvajanje glavne naloge UNPROFOR-ja, kot so jo takrat razumeli: oblikovanje razmer, v katerih bi lahko civilnim prebivalcem te države dostavljali človekoljubno pomoč.

Četrty razlog pa je bil ta, da so se bali povračilnih ukrepov proti mirovnim enotam. Države članice so namreč poveljstvu ZN zaupale na tisoče vojakov, katerih varnost je bila ključnega pomena za izvedbo njihove naloge.

Če povzamem, njihov največji strah je bil, da bi z uporabo NATO-vih zračnih sil tvegali življenja svojih vojakov. Ne civilistov. Življenja teh niso imela take vrednosti.

4.5.4 Vloga zračnih sil – NATO

»Bilo je je premalo, prepozno.«

- citirano v Honig in Both (1996/1997,170)

NATO je v času svoje krize legitimnosti v letu 1992, torej v iskanju novih funkcij in izhoda iz krize identitete, videl mirovne operacije kot prostor svojega razvoja po obdobju hladne vojne. Svoje usluge je najprej ponudil Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi, nato pa še ZN (Jelušič 2003, 643).

---

⁹⁰ Kot primer Hartmannova navede odgovor na granato, ki je konec maja 1995 v središče Tuzle terjala življenja 70 ljudi.

Uporaba zračne pomoči v operacijah ohranjanja miru mora upoštevati načela minimalne sile in mora biti uporabljena transparentno in nepristransko do katerekoli strani, ki krši pravila (Biermann in Vadset 1998, 59). NATO-va zračna sila je v Bosni služila dvema namenoma: kot bližnja podpora iz zraka (CAS), za katero so UNPROFOR-jevi poveljniki lahko zaprosili za zaščito ogroženih, lahko-oboroženih UNPROFOR-jevih vojakov, ter napad iz zraka v primeru potrebe po uveljavitve resolucij VS in sporazumov med stranema (Yamashita 2004, 435).

Neposredna vpletenost NATA v krizi v Bosni se je začela z nadziranjem območij prepovedi letenja nad BiH, na podlagi resolucije VS 781⁹¹ (Grizold in Prezelj 2003, 251), ki jo je dopolnjevala resolucija 816⁹² (imenovana tudi resolucija »deny flight«)⁹³. S to nalogo je bila NATU prvič v zgodovini naložena vojaška misija zunaj meja držav članic. VS je njihovo vlogo vsekakor zelo omejil, saj je odločil, da letala Severnoatlantskega zavezništva ne smejo slediti kršilcem v jugoslovanski zračni prostor, pa tudi, da jim ni dovoljeno napasti nobenega cilja na tleh, tudi če bi nanje streljali (Pirjevec 2003, 233).

Kasneje, kot odgovor na resolucijo 836⁹⁴ in na razširjen mandat UNPROFOR-ja, so ministri ponudili NATO-vo zaščitno zračno silo v primeru, da bi prišlo do napada na UNPROFOR pri izpolnjevanju njihovega mandata. Vendar je NATO posredoval le v primeru, če ga je UNPROFOR za to zaprosil in v kolikor so se s prošnjo strinjali. Samo UNPROFOR je imel pristojnost, da odloči o obstoju grožnje nad civilnim prebivalstvom v varnih območjih in o možnosti napada nanje (povzeto po Grizold in Prezelj, 251-3). Ter tudi o tem, kdaj uporabiti silo.

Iz izjav znotraj VS pa je jasno, da so države članice z razširjenim mandatom oziroma možnostjo uporabe sile (zgolj v samoobrambi) imele v mislih le zaščito svojih lastnih vojakov in osebja ZN.⁹⁵

4.5.4.1 Dogovor »dvojnega ključa« med NATO-m in ZN

V odnosu med NATO-m in UNPROFOR-jem se je kmalu razvil skupni koordinacijski mehanizem za uporabo NATO-ve zračne sile, t.i. dogovor dvojnega ključa (angl. *dual key*

---

⁹¹ *UN SC resolution 781 (1992) – S/RES/781.*

⁹² *UN SC resolution 816 (1993) – S/RES/816.*

⁹³ Dovoljevala je uporabo »vseh potrebnih sredstev« za učinkovito prepoved vojaških poletov v bosansko-hercegovskem zračnem prostoru, ki so jo Srbi vztrajno kršili.

⁹⁴ *UN SC resolution 836 (1993) – S/RES/836.* Obravnavana bo v nadaljevanju.

⁹⁵ Ta interpretacija mandata se jasno odlikava v izjavi Severnoatlantskega sveta (angl. North Atlantic Council ali NAC) z dne 10. junija 1994, ki pravi, »da bodo zračni napadi dovoljeni le za primer obrambe UNPROFOR-jevih čet, ki ščitijo varna območja« (Wheeler 2000, 254).

agreement)⁹⁶. Delitev dela med ZN in NATO-m se je razvila v skladu z načelom, da naj bi vsak počel tisto, v čemer je najboljši. Vendar je delitev dela, kjer je en partner odgovoren za ohranjanje miru, drugi pa za to, da izvede prisilne akcije, po mnenju Biermanna in Vadseta (1998, 353) problematična. Problem je tudi v tem, da je NATO v Bosni predstavljal le »skupino držav, ki so slučajno povezane,« in ne formalnega partnerja ZN oziroma VS (MacQueen 2006, 166).

Leurdijk (v Pugh in Sidhu, 55-8) je kontroverznost med ZN in NATO-m, ki je izvirala iz neprecedenčnosti dogovora, opisal kot pomanjkanje preciznosti dogovora v tem, kdaj točno je uporaba sile upravičena. V skladu s tem sta obe organizaciji delovali glede na svoje prioritete in namene. Skrb ZN je bila varnost njihovega osebja na terenu in možni negativni učinki na mirovna pogajanja ter dostavljanje humanitarne pomoči, medtem ko je bila NATO-va primarna skrb ohraniti kredibilnost kot učinkovita mednarodna vojaška organizacija po koncu hladne vojne.

Negativna stran tega dogovora je bila torej, da je bilo za kakršnokoli akcijo potrebno dobiti pristanek obeh strani, drugače do nje ni prišlo. NATO tako ni mogel sam od sebe sprožiti zračnega napada, če ni bilo v skladu z dogovorom z ZN – ZN so navsezadnje tisti, ki so poslali svoje osebje na teren in za katerega tudi odgovarjajo.⁹⁷ Zaščita mirovnih sil je imela prednost pred vsem drugim, tudi pred obrambo civilistov pred sovražnimi napadi.⁹⁸ Kot je rekel gen. Smith (2008, 450), gre pri ZN v primeru mirovnih operacijah za politiko »mi ali oni«.

Tekom operacije UNPROFOR-ja v Bosni je kmalu postalo jasno, da deljena odgovornost med ZN in NATO-m, milo rečeno, ni bil ustrezen dogovor. Po besedah Akashija (citirano v Thakur in Schnabel 2001, 173) »naj regionalne organizacije pod okriljem resolucij VS same izvršujejo operacije ali pa naj jih v celoti prepustijo ZN«. Ali kot pravi Ramsbotham (v U.S. Congress 1995, 88), »/t/ako kot sta tradicionalno ohranjanje miru in vsiljevanje miru običajno nezdržljiva, sta na enak način uporaba NATO-vih sil (prisilno uveljavljanje miru) in sil ZN na terenu, ki se niso zmožne braniti, recept za diskreditiranje celotnega truda ZN in NATA«.

---

⁹⁶ Ta dogovor je v bistvu »predvideval dve ločeni, vendar neločljivi verigi nadzora« (Leurdijk 1998, 57). Obema organizacijama je dajal možnost veta oziroma preprečeval avtomatizem pri odgovarjanju na kršitve resolucij ZN (Grizold in Prezelj 2003, 251).

⁹⁷ Zato je nastal problem, ko je NATO avgusta 1995 vzel stvari v svoje roke in ukrepal – s t.i. operacijo »Deliberate Force«. Nekateri so se strinjali, da je kršil pravila, saj je samo VS tisti, ki ima pravico, da odobri prisilno akcijo v obrambo svojih resolucij (MacQueen 2006, 166).

⁹⁸ Akashi je 11. julija poslal sporočilo Annanu, v katerem je bilo zapisano, da je »CAS v pripravljenosti. Vendar bo uporabljena samo v primeru, če bo osebje UNPROFOR-ja neposredno napadeno« (LeBor 2006, 104).

4.5.4.2 NATO-va vloga v času napada na Srebrenico in po njem

Potem, ko je v centru mesta Srebrenica že plapolala srbska zastava, je NATO v skladu s prošnjo UNPROFOR-ja poslal 18 letal. Vendar prepozno, saj je Srebrenica v tem času že padla. Poleg tega so bila NATO-va letala po spustu samo dveh bomb nad bosansko-srbske sile odpoklicana, saj so bosanski Srbi zagrozili, da bodo v primeru nadaljevanja napadov ubili zajete vojake nizozemskega bataljona in pričeli z obstreljevanjem njihovega glavnega oporišča v Potočarih. Odpoklic je od samega Akashija zahteval nizozemski zunanji minister Voorhoeve. Tukaj so se končala NATO-va »prizadevanja« za obrambo Srebrenice (LeBor 2006, 105). NATO-vi poveljniki so bili mnenja, da je UNPROFOR premalokrat in prepozno zaprosil za CAS. Akashi in gen. Janvier sta po drugi strani mnenja, da sta glede vprašanja (ne)uporabe sile ravnala v skladu s pravilnikom. Akashi je bil v skrbeh, da bodo za NATO-ov »neučinkovit« odziv krivili njih, vendar sta se s Janvierjem vseeno strinjala, da CAS ne bi bil učinkovit, saj so bile tarče preblizu čet ZN (povzeto po NIOD Srebrenica report 2002).⁹⁹ Annan (OSSG 1999, 107) priznava, da so storili veliko napako, ko so večkrat javno razglasili, da bi zračne sile proti Srbom uporabili le v skrajni sili, in dalje mirno sprejemali vsakodnevno obstreljevanje zaščiteneh območij.

NATO je po neuspehu v Srebrenici stvari vzel v svoje roke – z že omenjeno operacijo »Deliberate Force«, ki je trajala do 20. septembra 1995. NATO je v tem času spustil 3.500 raket, z namenom uničenja bosansko-srbskih skladišč orožja, bunkerjev, itd. Bosanski Srbi so na to odgovorili z grožnjo napada na Sarajevo, do česar ni nikoli prišlo (LeBor 2006, 132).

NATO-va pristojnost za zračne napade, ki so pripeljali do konca vojne v Bosni, je izhajala izključno iz resolucije 836, ki je UNPROFOR-ju nalagala, da prepreči (in ne odvrta!) napade na varna območja. Ta resolucija je bila sprejeta leta 1993.

4.5.5 Vloga medijev

»Množična posilstva, streljanje civilistov, vojni zločini, etnično čiščenje ter požiganje mest in vasi ni nič novega. Kar je novo je, da so ta dejanja v nekaj urah prikazana ljudem vsepovsod po svetu.«

---

⁹⁹ Razlog je bil v tem, da je Janvier takrat, ko bi srbski napad še lahko ustavili, zavrnil prošnjo za zračno pomoč, čeprav je bila grožnja z napadom zračnih sil NATO edino, s čimer bi lahko odgovorili na napad na zaščitena območja (LeBor, 106).

Ena od značilnosti operacij ohranjanja miru je, da redko pridejo na naslovno stran časopisja – razen v primeru, ko gredo stvari narobe. Medijev ne zanima mir, temveč vojna. In ko do nje pride, to izkoristijo. Kofi Annan (citirano v Taylor v Utley 2006, 149) je o medijih komentiral, da so »/o/d Etiopije naprej mediji ubrali popolnoma drugačno pot. Prešli so od objektivnosti k sočutju ter od inteligentnega pristopa k čustvenemu vpletanju. Včasih se je zdelo, da mediji nič več ne poročajo o dnevnem redu, temveč ga ustvarjajo«.

Pomembnost tako elektronskih kot tiskanih medijev ne more biti dovolj poudarjena. Po vsej verjetnosti ni drugega faktorja, ki bi tako vplival na razvoj, pripravo in vodenje mirovne operacije, kot na to vplivajo mediji. Za nekatere operacije iz preteklosti je značilno, da so bile začete brez priprav in globljega premisleka ravno zaradi pritiska, ustvarjenega s strani poročil iz medijev (Nambiar v Thakur in Schnabel 2001, 177). V to kategorijo po mojem mnenju spada tudi Srebrenica.¹⁰⁰ Čeprav se stališče velesil zaradi poročanja medijev ni bistveno spremenilo, so jih ti vsaj prisilili k ukrepanju.

Vpliv medijev na sprejemanje političnih odločitev je odvisen od številnih faktorjev, ki se razlikujejo od situacije do situacije. Narava spora, faza, katero je dosegla, stopnja zanimanja držav zanj – vsi ti faktorji so v pomoč pri določitvi dejanskega vpliva, ki ga mediji imajo. Raven vpliva na posledice je pomemben faktor, vendar večina raziskovalcev s tega področja¹⁰¹ primarno vidi vpliv medijev kot funkcijo soglasja in odločnosti med politično elito. Kjer znotraj oblasti vlada soglasje in strinjanje o političnih ciljih, je malo verjetno, da bi mediji imeli priložnost vplivati v taki meri, da bi le-ta spremenila svoje namere (povzeto po NIOD Srebrenica report, 2002). V primeru odločanja o usodi Srebrenice je znano, da so med državami članicami ZN obstajala nasprotujoča si mnenja.

Že leta 1991 so nevladne organizacije, kot na primer Helsinški monitor in Zdravniki brez meja, začele zbirati informacije, ki so pričale o kršitvah človekovih pravic v notranjem delu države. A novinarjev, ki bi bili pripravljeni raziskovati razmere v notranjosti Bosne, je bilo zelo malo. Poleg tega novinarji v času od aprila do julija 1992 niso imeli vstopa na krizno območje.¹⁰² Ena takšnih svetlih izjem je Gutman¹⁰³, novinar ameriškega dnevnika *Newsday*,

---

¹⁰⁰ Kot je z neverjetno iskrenostjo izjavil neki diplomat: »Ljubše bi nam bilo ne storiti ničesar. A glede na javno mnenje, ki so ga izoblikovali mediji, to ni bilo mogoče. /.../ Tako smo bili potisnjeni v nezavidljiv položaj: morali smo ukrepati, pri čemer je bilo naše ukrepanje neučinkovito.« (Sémelin 2009, 179).

¹⁰¹ Kot so Bennett, Hallin, Paletz, Sparrow, Strobel, Wolfsfeld in Zaller.

¹⁰² Svojo predstavo so tako gradili izključno na besedah prič, ki so bežale z območja, kamor se ni bilo mogoče več vrniti (*ibid.*).

ki je v primeru vojne v Bosni skupaj s kolegom Rieffom utelešal raziskovalno novinarstvo, ki mednarodno skupnost v imenu žrtev poziva k združitvi sil, ki bi lahko ustavile nasilje nad njimi. Po objavi njunih reportaž so televizijske mreže začele prikazovati prve posnetke iz taborišč. Konec julija 1992 je bošnjaška vlada objavila seznam stotih taborišč ter ga izročila VS ZN. Njihov namen je bil predvsem povedati svetu, da se v Bosni odvija genocid, in tako mednarodno skupnost prisiliti k posredovanju (povzeto po Sémelin 2009, 176-8).

Vendar kljub njunim naporom in televizijskim reportažam, ki so sledile njunim razkritjem, velesile niso želele tvegati ter vojaško posredovati v vojni, v kateri njihovi interesi niso bili neposredno ogroženi in ki bi lahko, kot so se bale, dobila še večje razsežnosti. Ob tem pa mednarodni skupnosti ne gre očitati pomanjkanja interesa v odnosu do krize v Bosni (*ibid.*, 178).

Na ustanovitev Srebrenice kot »varnega območja« je močno vplival video posnetek, ki je marca 1993 začel krožiti po svetu. Ta prikazuje francoskega generala Morillona¹⁰⁴, kako muslimanskim prebivalcem Srebrenice obljublja, da jih bodo ZN rešili. To je bil odločilen faktor, ki je prepričal VS ZN, da je en mesec kasneje ustanovil varna območja. Francija, ZDA in VB so nasprotovale. Trdile so, da je koncept varnih območij slab precedens in slabo načelo. Vendar je čustveni vpliv televizijskih posnetkov na države, ki niso imele stalnih sedeže v VS, prevladal nad političnimi nasprotovanji treh držav s stalnimi sedeži. Šibkejše, neuvrščene države, brez možnosti pošiljanja svojih obveščevalcev na teren in zbiranja informacij, so bile v večji meri odvisne od televizijskih prikazov dogajanja,¹⁰⁵ ki so seveda močno vplivali na njihove odločitve (Wilson Center 1997).

---

¹⁰³ Ker je Gutman znal srbohrvaško, je iz izbranih pričevanj izločil vse, kar se mu je zdelo neresnično ali na ravni govoric. Pri svojem delu se je opiral na poročila nevladnih organizacij, ki so mu bila v pomoč tudi pri zbiranju podatkov in vzpostavljanju stikov z žrtvami. Posvetil se je tudi analizi propagande in javno izraženih političnih stališč. 19. julija 1992 je objavil svoj prvi članek, v katerem je razkril obstoj t.i. taborišč smrti, ki so jih ustanovili Srbi. Dva tedna kasneje je razkril, da se v Bosni dogajajo pokoli nad Muslimani, temu pa je sledila vest o množičnih posilstvih na območju Splita in Tuzle (*ibid.*).

¹⁰⁴ Francoski general Phillippe Morillon je poveljeval silam OZN v BiH, ko je marca 1993 vstopil v Srebrenico in prebivalstvu obljubil naslednje: »Ne bom vas zapustil.« Mladičeve sile so bile takrat tik pred Srebrenico in so se zanašale na to, da bo OZN evakuiral prebivalstvo iz enklave. Morillon jih je prisilil k umiku in pri VS dosegel, da je izglasoval resolucijo, ki je Srebrenico razglasila za »območje pod zaščito ZN« (Hartmann 2008, 211).

¹⁰⁵ V primeru Sarajeva je vlogo tretjega, ki je priča tragediji, odigrala ravno televizija. Gledalci televizije so lahko več kot tri leta živeli s prebivalci Sarajeva, ki so jih z obrobja mesta dan in noč obstreljevali srbski topovi in mitraljezi. Videli so, v kakšnih razmerah živijo Sarajevčani, spremljali so njihovo vsakodnevno življenje, vedeli so za nevarnosti, ki na njih pretijo že ob samem vstopu na ulico. Vendar vse te podobe nasilja in smrti na strani svetovnih velesil niso spodbudile nobenega skupnega odziva, s katerimi bi bilo Srbe mogoče prisiliti, da odnehajo z napadi. Novinarji in poznavalci razmer so ves čas govorili le o tem, da je odgovornost za konflikt nemogoče pripisati eni ali drugi strani, da vsaka nosi del odgovornosti za nastalo krizo, da bi se zunanja intervencija lahko izjalovila, itd. (Sémelin 2009, 176).

Kompleksnost balkanskih spopadov ni bila pogosto tema, o kateri so mediji poročali. Še tisto, kar so napisali, pa je bilo napisano nejasno in pristransko do Srbov, čeprav sta hudodelstva povzročali obe strani (Taylor v Utley 2006, 151). Toda ko so se razmere zaostriale in se je število žrtev začelo povečevati, se je Bosna kar naenkrat znašla na prvih straneh časopisja.¹⁰⁶ Mediji so padec Srebrenice obravnavali kot nekaj, kar ima prednost pred vsem ostalim. *Washington Post* in *New York Times* sta o Bosni v obdobju med 11. in 14. julijem 1995 objavila 70 člankov, v povprečju vsak štiri na dan. Vsak dan je bil vsaj eden od teh člankov objavljen na prvi strani. Še pomembneje, CNN je v osmih dneh predvajal 84 segmentov o Bosni (Robinson 2002, 78). Zakaj tolikšen poudarek na CNN-u? Ker lahko tudi v primeru Srebrenice govorimo o močnem »CNN učinku«¹⁰⁷. »CNN učinek« ima več dimenzij. Prva je, da nudi nov kanal komuniciranja v diplomaciji. Drugič, ustvarja dnevni red zunanje politike s tem, ko daje s poročanjem o določenih dogodkih le-tem večjo vrednost in nujnost in s prikazovanjem posnetkov pritegne pozornost na milijone gledalcev ter sproži buren odziv.¹⁰⁸ Zmožnost poročanja v živo s katerega koli konca sveta, zmožnost posredovanja dramatičnih in čustvenih posnetkov, ki se jih predvaja znova in znova, daje televiziji moč spremeniti prioritete vlad v zvezi z mednarodnimi vprašanji. In tretja, najbolj sporna dimenzija »CNN učinka« je pritisk na vlade, da ukrepajo (American Foreign Relations b.d.).

Značilnost člankov, objavljenih o Bosni in nasploh o Srebrenici, je bila prežetost z besedami z močno čustveno konotacijo. Novinarji so se težko izognili subjektivnosti, saj ob takih prizorih, kot so jim bili priča, težko ostaneš ravnodušen in objektivni. Kot je zapisano v

---

Svet se je torej privadil obleganju Sarajeva. Učinek ponavljajočih podob je bil paradoksalen: zakrile so tisto kar se je dogajalo drugod. Ker je bila pozornost vseh svetovnih medijev osredotočena na dogajanje v Sarajevu, svet ni imel pregleda nad dogajanjem v notranjosti Bosne (*ibid.*).

¹⁰⁶ Za primerjavo, Afganistan in Sudan, kjer je bilo v letih 1995/96 ogroženih več ljudi kot v Bosni, sta bila od celotnih prispevkov v medijih deležna le borih 12 % medijske pozornosti. Tadžikistan, kjer je bilo ogroženih skoraj milijon ljudi, je dobil le 1 %. Povedano drugače, od vseh novic med januarjem 1995 in majem 1996, ki so obravnavale 13 najhujših humanitarnih kriz na svetu (ki so vplivale na življenja skoraj 30 milijonov ljudi) je bila skoraj polovica posvečena trpljenju 3,7 milijona ljudi v Bosni. Zakaj ravno Bosna? Visoko na seznamu razlogov za to je bila vpletenost NATO-vih sil in prisotnost čet ZDA (Livingston 1997, 9).

¹⁰⁷ »CNN učinek« je teorija znotraj političnih ved in preučevanja medijev, ki pravi, da je imel zagon popularnega 24-urnega mednarodnega televizijskega kanala, poznanega pod imenom Cable News Network (CNN), velik vpliv na zunanjo politiko držav v poznem obdobju hladne vojne ter da ima CNN skupaj s svojimi konkurenti tak vpliv še danes (Wikipedia b.d.). Hesse (v Brookings 2002) pravi, da se najbolj pogosto v povezavi s »CNN učinkom« omenja Somalijo leta 1992-3, natančneje posnetek sestradanih otrok; in po enem letu posnetek trupla ameriškega vojaka, ki ga vlačijo po ulicah glavnega mesta.

¹⁰⁸ Ne pozabimo, da je ameriško javno mnenje ideji, da bi ZDA z vojaškim posredovanjem ustavilo vojno v Bosni, postalo naklonjeno šele, ko so ameriške televizijske postaje začele obsežno poročati o smrti treh visokih ameriških funkcionarjev, ki so 19. avgusta 1995 v spletu nesrečnih okoliščin umrli v Sarajevu. Res je tudi, da je Francija v času, ko je bil njen predsednik Jacques Chirac, postala v svoji nameri posredovanja bolj odločna šele po »medijskem ponižanju«, ki so ga povzročili posnetki zajetih francoskih vojakov v srbskem ujetništvu, kar je botrovalo NATO-vemu posredovanju septembra 1995, s katerim se je končalo obleganje Sarajeva. Kar je več kot tri leta veljalo za nemogoče ali preveč tvegano, se je uresničilo le v treh tednih (Sémelin 2009, 188).

poročilu NIOD-a (2002), je veliko novinarjev ob srečevanju s tamkajšnjimi razmerami zaključilo, da bi bila nepristranskost v tem primeru popolnoma neprimerna.

Če se vrnemo k bistvu, zakaj sem v diplomsko nalogo vpletla vlogo medijev – razlog je ta, da so bili mediji tisti, ki so pomagali ustvariti pritisk na vlade držav članic in posledično na ZN, da le sprejme odločitev, ki bi pomenila konec grozotam, ki jim je bila svetovna javnost priča (predvsem) po televiziji. Nekateri so mnenja, da so zaradi tega ZN sprejeli nepremišljene odločitve, v želji, da bi utišali vedno glasnejše kritike. Seveda so jih želeli utišati, težava pa je v tem, da tudi če mednarodna javnost in mnoge (ne tako vplivne) države ne bi pritiskale na njih, ZN ne bi sprejeli nič boljših odločitev, saj v ozadju še vedno stojijo interesi velikih sil, ki jih narekujejo.

4.6 POROČILO NIZOZEMSKEGA INŠTITUTA ZA VOJNO DOKUMENTACIJO O SREBRENICI

Nizozemska vlada je na vprašanje o vlogi nizozemskih čet in uradnikov v Srebrenici v sedmih letih po genocidu vedno znova odgovarjala na enak način: »Počakajte na poročilo Nizozemskega inštituta za vojno dokumentacijo (v nadaljevanju NIOD)« (Nuhanović 2007, 11). Pričakovanja v zvezi z vsebino poročila so bila visoka, saj se je z njim skoraj sedem let ukvarjalo veliko število strokovnjakov, da so zbrali vse potrebne podatke in poročilo zaključili. A rezultat je bil, sploh za nekatere, veliko razočaranje, saj ni določil ravni odgovornosti in krivde nizozemskega bataljona.

Blom, direktor Nizozemskega inštituta za vojno dokumentacijo, v katerem so pripravili 7.500 strani dolgo poročilo, je ob njegovi predstavitvi dejal, da je mogoče delno krivdo za pokol pripisati tako Nizozemski, ker je v BiH poslala »slabo usposobljene enote«, kot tudi ZN, ki so Srebrenico razglasili za t.i. varno območje, potem pa naredili premalo za njegovo zaščito. V poročilu je glavna odgovornost za pokol pripisana poveljniku sil bosanskih Srbov, generalu Ratku Mladiću (Dnevnik 2002).

Blom je še dodal, da »mora odgovornost (za pokol) sprejeti širok krog tistih, ki so bili vpleteni v politiko, pri tem pa niso upoštevali težav, do katerih je prišlo potem, ko obeh strani v konfliktu ni bilo mogoče nadzorovati«. Prav zato je, kot je za BBC dejal Van der Berg iz nizozemskega Ekumenskega sveta za mir, poročilo – vsaj na prvi pogled – razočaranje. »Vsakdo je malo odgovoren, nihče pa ni kriv. To je nesprejemljivo, to je nadaljevanje izmikanja odgovornosti. Nihče ni pripravljen ljudem pogledati v oči in priznati, da so bile narejene napake,« je še dodal (*ibid.*).

Čeprav se nizozemska vlada ni hotela opravičiti za neuspeh nizozemskega bataljona, da prepreči pokol v Srebrenici, je bilo NIOD-ovo poročilo poskus Nizozemske, da si opere roke.¹⁰⁹ Poročilo je na nekaterih delih zelo pristransko – odvisno od virov ali referenc, ki so bile uporabljene (Srebrenica Genocide blog 2006).¹¹⁰

Kritiki NIOD-ovega poročila (kot je na primer Honig, (so)avtor priznane knjige o Srebrenici, ki jo sama štejem za enega izmed najpomembnejših virov) trdijo, da je »ta masivna gmota« polna netočnih podatkov ter da je njen namen predvsem Nizozemce oprati vsakršne krivde. Članek Inštituta za vojno in mirovno poročanje z naslovom *Controversial Srebrenica Report Back on Table* (IWPR 2004) izpostavi napake v NIOD-ovem poročilu. Že prej omenjena, očitna napaka je nekonsistentnost, kar se v poročilu kaže v tem, da je možno iz različnih delov poročila izpeljati različne zaključke. Honig pravi, da je poročilo uporabno tako za obrambo kot za tožilstvo. Prav tako je on sam v poročilu opazil veliko napačnih informacij in neskladij.¹¹¹ Po njegovem mnenju pa bolj kot vse netočnosti v oči bode dejstvo, da poročilo nima jasnega cilja in da v zvezi z nobeno stvarjo ne zavzema trdnega stališča.

---

¹⁰⁹ Po mnenju Buntinga (2002) je edini zločin, za katerega bi lahko obtožili nizozemsko vlado, naivnost, ki je (bila) očitna skozi celotno nizozemsko politično kulturo: parlament, mediji in država so bili pod močnim vplivom moralno ogorčenega javnega mnenja, ki je veleval, da mora biti nekaj storjeno in ki ni dovoljeval nobenega prostora za kritično presojo, kaj ta »nekaj« je.

¹¹⁰ NIOD-ovo poročilo citira preveč pristranskih srbskih virov in celo trdi, da je okoli Srebrenice umrlo več kot tisoč Srbov, kar je bilo kasneje zanikano tako s strani Centra za raziskave in dokumentacijo (RDC) kot s strani Mednarodnega sodišča za bivšo Jugoslavijo (*ibid.*).

¹¹¹ Npr. zemljevid, ki prikazuje bosansko-srbski bojni načrt in ni v skladu s samim besedilom oziroma obratno. Poleg tega ne zemljevid ne opis ne opisujeta točno dejanskega bojnega načrta. To je le eden izmed primerov (*ibid.*).

5 ANALIZA UNPROFOR-ja

»UNPROFOR ni bil nič več in nič manj kot le odsev državnih politik, ki so bile v ozadju misije«

- B. Cohen in G. Stankoski (1995, 119)

V prejšnjem poglavju sem podrobneje analizirala vlogo (zame) najpomembnejših akterjev v Srebrenici: bosansko-srbskih in bošnjaških sil ter vlogo ZN in NATA. O UNPROFOR-ju je v diplomski nalogi veliko govora, vendar ga bom zaradi (odločilne) vloge, ki jo je v Srebrenici odigral, v tem poglavju obravnavala ločeno – zlasti potek sprejemanja odločitev, njegov mandat in vlogo nizozemskega bataljona.

5.1 USTANOVITEV UNPROFOR-ja

UNPROFOR je bil ustanovljen 21. februarja 1992 z resolucijo VS 743¹¹² z namenom, da pomaga pri implementaciji Vance-Owenovega načrta¹¹³ demilitarizacije in umika jugoslovanske vojske iz varovanih območij ZN (angl. *UN protected areas*) na Hrvaškem (NIOD Srebrenica report 2002) ter kot začasni dogovor za doseglo stanja miru in varnosti, potrebnega za pogajanja o vsestranski rešitvi jugoslovanske krize (DPKO 2001). Njegov mandat se je kasneje razširil na BiH za pomoč pri razdeljevanju humanitarne pomoči ter spremljanje območij prepovedi letenja in varovanih območij ter nato še na Makedonijo za preventivno spremljanje obmejnih območij (Garb v Jelušič 2005, 38-9).

Oddelek za operacije ohranjanja miru (DPKO) se je sprva odločil, da bo glavni sedež UNPROFOR-ja¹¹⁴ v Sarajevu in ne v Zagrebu, kjer se je nahajala operacija, z namenom, da bi poudaril nepristranskost mirovnihi operacij.¹¹⁵ Vendar se je že poleti leta 1992 glavni sedež preselil v Zagreb (NIOD Srebrenica report 2002).

---

¹¹² *UN SC Resolution 743 – S/RES/743.*

¹¹³ Medtem ko so ga Hrvati veselo pozdravili, so ga sprva zavrnili tako bosanska vlada z utemeljitvijo, da je osrednji vladi dodeljena tako šibka oblast, da si bodo pokrajine dejansko vladale same, in načrt poimenovali privolitev v etnično čiščenje; kot Srbi – zaradi razdelitve ozemlja. Predvideval je namreč vrnitev velikanskih kosov ozemlja, kjer je bilo prvotno v večini muslimansko prebivalstvo, a so jih Srbi v zgodnjih mesecih vojne s silo zavzeli in »očistili«. Po načrtu naj bi večino doline Drine in velike dele severozahodne Bosne vrnili pod »muslimansko« suverenost. Srbi ne bi imeli enotnega, nepretrganega ozemlja, za katerega so se vojskovali. Ugovarjali so, da bi bili Srbi po načrtu prisiljeni živeti v izoliranih ozemeljskih žepih brez varne kopenske povezave med žepi in s Srbijo. Kasneje sta si obe strani premislili, vendar Miloševiću v načrt ni uspelo prepričati bosanskih Srbov (Silber in Little 1995, 302-3).

¹¹⁴ UNPROFOR-jeve operacije na Hrvaškem in ne v BiH.

¹¹⁵ Sekretariat ZN je upal, da bo izbira glavnega mesta Bosne za glavno oporišče prinesla nekaj stabilnosti v Bosno, kjer se je napetost hitro povečevala (NIOD Srebrenica report 2002).

Ko se je aprila 1992 v Bosni začela vojna, je bil v Sarajevu že lociran majhen kontingent kot del UNPROFOR-jeve operacije na Hrvaškem, vendar ni bil niti pripravljen niti ni imel dovoljenja za akcijo. Šele junija, dva meseca po začetku vojne in osem mesecev po tem, ko je bosanska vlada prvič zaprosila za pomoč, je UNPROFOR dobil omejen mandat za ohranjanje miru v Bosni. Ker mednarodna skupnost na začetku ni imela politične volje za vojaško intervencijo, so Bosno obravnavali kot humanitarno in ne kot varnostno krizo (povzeto po Cohen in Stamkoski 1995, 51-52). Rieff v zvezi s tem pravi, da

/z/ahod pošiljanja vojakov na teren in pripravljenosti za njihovo žrtvovanje nikdar ni imel za poglobitno obliko svojega odziva. Humanitarnost pa je imel. Ideja je bila preprosta, brutalna in pokazala se je za izjemno učinkovito. Zahodne sile so politično akcijo, podprto s kredibilno vojaško grožnjo, nadomestile z obsežnim humanitarnim prizadevanjem za omilitev najhujših posledic konflikta, ki so ga hotele lokalizirati (2004, 115).

To je bila v bistvu poteza, s katero so si velike sile želele pridobiti čas za razmislek in za učinkovit odgovor na krizo (Cohen in Stamkoski 1995, 52). Ki ga na koncu, vsaj za prebivalce Srebrenice, ni bilo.

VS je določil delitev dela med UNHCR-jem in UNPROFOR-jem, kjer je slednji imel nalogo varovati, prvi pa sprejemati odločitve. Odgovornost UNHCR-ja je bila torej določiti prioritete in urnik dostave pomoči, organizirati konvoje pomoči, izpogajati varen prehod v spremstvu UNPROFOR-ja itd. Vendar je bila zaščita UNPROFOR-ja potrebna samo v primeru, da je UNHCR zanj zaprosil (Grizold in Prezelj 2003, 246).

S februarjem 1993 je UNPROFOR v Bosni štel okoli 9.000 pripadnikov; septembra se je ta številka povečala le na okoli 11.000 in do marca 1994 na okoli 14.000 (Yamashita, 2004: 106).¹¹⁶ Pozimi leta 1994 je bilo na območju Bosne zaposlenih več kot 24.000 čet ZN. Marca 1995 je po podatkih DPKO UNPROFOR štel okoli 38.599 predstavnikov vojaškega osebja, vključujoč 684 vojaških opazovalcev ZN; bojna sila je prav tako vključevala 803 civilnih policistov ter drugo mednarodno osebje (2.017) in lokalno civilno osebje (2.615) (DPKO 1996).¹¹⁷

Čete so pripomogle k izboljšanju položaja s tem, ko so spremljale konvoje s pomočjo, ki sicer nikoli ne bi prispela, popraviljanjem električne in vodne napeljave, gradnjo mostov in

---

¹¹⁶ glej Prilogo C.

¹¹⁷ Marca 1995 je bil UNPROFOR prestrukturiran in je tako vključeval UNPROFOR, UNCRO in UNPREDEP (*ibid.*)

cest, čiščenjem minskih polj, popravljanjem šol in bolnišnic in evakuiranjem bolnih in ranjenih (Honig in Both 1996/1997, 119). Kljub nevzdržnim razmeram je UNPROFOR-ju uspelo pomagati in malo ublažiti trpljenje, ki ga je povzročila vojna. Danes v Bosni živijo ljudje, ki ne bi preživel, če tja ne bi napotili UNPROFOR-ja. S tega vidika lahko rečemo, da 117 mladih moških, ki so izgubili življenje med služenjem v UNPROFOR-jevi misiji v BiH, ni umrlo zaman. Toda njihova žrtev in dobro delo mnogih drugih ne moreta upravičiti politike ZN, ki je bila v najboljšem primeru polovičarska (povzeto po Bogoeva in Fetscher 2005, 284).

Z operacijo za ohranjanje miru tam, kjer miru sploh ni bilo, UNPROFOR v BiH ni prinesel ne varnosti lokalnim ljudem, ne pomoči in podpore vsem beguncem in prav tako ne zadoščanja mednarodni skupnosti, da je nalogo opravil po svojih najboljših močeh. Njegova nezmožnost rešitve Srebrenice pred grozotami, ki so sledile, ostaja velik madež v zgodovini ZN, ki jih bo preganjal za vedno.

General de Lapresle¹¹⁸ (v Biermann in Vadset 1998, 138) je o zmožnostih UNPROFOR-ja povedal naslednje: »UNPROFOR kot vojaško orodje ni bil sposoben zmagati. Ne glede na njegovo ime v resnici ni bil nobena sila: ni imel ne sredstev ne organizacije, usposabljanja ali vodstvenega in nadzornega sistema, da bi lahko bil operativna vojaška sila«. Njegova naloga je bila nejasna, razen prepričanja »odvrčanje s prisotnostjo«. Ni imel enotne politične usmeritve in jasne verige odločanja. Vključeval je preveč kontingentov iz različnih držav. In ni uporabil sile, medtem ko so jo drugi svobodno uporabljali (GPF 2002).

UNPROFOR-jeva vpletenost v Bosni se je končala s podpisom mirovnega sporazuma za BiH v Daytonu konec leta 1995, ki je dobil ime Daytonski sporazum.

5.2 ORGANIZACIJSKA SESTAVA IN POTEK SPREJEMANJA ODLOČITEV

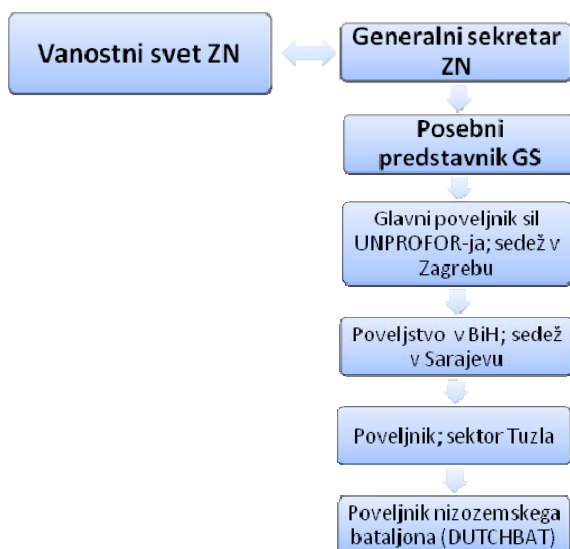
Organizacijsko strukturo UNPROFOR-ja sem zaradi večje preglednosti in jasnosti ponazorila v sledečem prikazu (povzeto po Durch in Schear 1996, 236-240).¹¹⁹

Slika 5.1: Organizacijska sestava UNPROFOR-ja

---

¹¹⁸ General Bertrand de Lapresle je bil poveljnik UNPROFOR-ja od marca 1994 do marca 1995 in vojaški svetovalec Visokega predstavnika mednarodne skupnosti v bivši Jugoslaviji, Carla Bildta, od junija 1995 do decembra 1996 (Biermann in Vadset 1998, 137).

¹¹⁹ Prikaz je poenostavljen in prilagojen poteku sprejemanja odločitev v času pred napadom na Srebrenico. Generali so se namreč menjali vsakega pol leta.

Vir: povzeto po Durch in Schear (1996, 236-240).

UNPROFOR-jeva veriga odločanja je predstavljala velik problem pri sprejemanju pomembnih odločitev. Če povzamem, kar sta zapisala Honig in Both (1996/1997, 18-19), je celoten postopek do odobritve zračne pomoči običajno trajal vsaj dve uri. Začel se je z ukazom enega od poveljnikov Dutchbat-a (v ključnem obdobju v Srebrenici je bil to gen. Karremans). Dutchbat je prošnjo naslovil na severno-vzhodni sektor v Tuzli, od koder je bila poslana na višjo raven, in sicer na glavni sedež UNPROFOR-ja v Bosni (v Sarajevo), kjer ga je moral odobriti general R. Smith. V primeru, da jo je odobril, je bila posredovana na UNPROFOR-jev glavni sedež v bivši Jugoslaviji (v Zagreb), v odobritev generalu Janvierju. Preden je sprejel svojo odločitev, se je o zadevi posvetoval s svojimi pomočniki in SRSG Y. Akashijem ter ne nazadnje z GS B. B. Ghalijem samim.¹²⁰ Če sta se strinjala o potrebi zračne pomoči, je bila prošnja poslana na končni naslov – NATO.

Pri izpolnjevanju svojega mandata, o katerem bo več govora v naslednjem podpoglavju, so sile UNPROFOR-ja ravnale v skladu s Pravilnikom o vojskovanju (angl. *Rules of Engagement*)¹²¹, ki jim je določal, kako ravnati v določeni situaciji in kdaj lahko

¹²⁰ V času napada na Srebrenico je takratni GS B. B. Ghali svojemu posebnemu predstavniku, gen. Janvierju, ponudil možnost, naj on odloča o tem, ali je zračni napad potreben ali ne, vendar je gen. Janvier ponudbo zavrnil (OSSG 1999, 68). Iz tega lahko sklepamo, da ni želel imeti zadnje besede, saj bi v primeru, če bi bile posledice v nasprotju s pričakovanji, vsi očitki leteli nanj.

¹²¹ UNPROFOR-jev pravilnik je bil glede pravila o uporabi sile neusmiljeno kritiziran kot klasično pravilo za mirovne sile, ki ni primerno za vojno. Za večino enot znotraj UNPROFOR-ja so bila ta pravila osnovana na argumentu, da več sile kot nekdo uporabi, bolj se le-ta stopnjuje. Ko je bila v skladu s pravilnikom uporabljena

uporabijo silo. Uporaba orožja je bila dovoljena le v izjemnih okoliščinah. Vojaki UNPROFOR-ja so imeli dovoljenje, da branijo sebe, ostalo osebje ZN in ljudi ali ozemlje pod njihovo zaščito, in sicer v primeru neposrednega napada in »vedno po navodilih višje rangiranega oficirja ali vojaka na prizorišču«. Orožje so lahko ravno tako uporabili v primeru obrambe pred napadi, ki so bili sproženi, da bi UNPROFOR-ju onemogočili izpolnjevanje njegovih nalog. Ne nazadnje so imeli pravico do uporabe orožja tudi v primeru, da bi paravojaške ali vojaške enote poskušale vdreti na ozemlje, ki ga ščitijo (povzeto po NIOD Srebrenica report 2002).

Da bi zagotovili čim manjšo uporabo sile, so ZN postavili nekaj dodatnih pogojev. Preden so vojaki UNPROFOR-ja lahko streljali v samoobrambi, so morali od agresorja verbalno zahtevati, da preneha s streljanjem. Če to ni zadostovalo, so lahko prve strele izstrelili le v zrak. V kolikor tudi to ne bi imelo želenega učinka, je poveljniku dovoljeno izdati ukaz za protinapad (*ibid.*).

Obstajale so tudi druge omejitve v zvezi z uporabo orožja v samoobrambi. Vojaki niso smeli streljati, če je obstajala verjetnost, da bo prišlo do kolateralne škode. Poleg tega je UNPROFOR moral takoj prenehati s streljanjem, če in ko je prenehal agresor. UNPROFOR-jevi vojaki so lahko brez izstrelitve opozorilnih strelcev streljali le v primeru, če so bila življenja njih samih, pripadnikov osebja ali posameznikov, ki so jih ščitili, resno ogrožena (*ibid.*).

5.3 UNPROFOR-jev MANDAT

Operacija UNPROFOR je bila improvizirana operacija in uporabljena kot zadnja možnost za rešitev vprašanja vojne v bivši Jugoslaviji. Zaznamoval jo je mandat, ki je bil že v svoji osnovi nejasen in je sprožal spore med njegovimi glavnimi sponzorji glede vprašanja kdaj in kako uporabiti silo, ki ne pomeni samo samoobrambe.

V zvezi z mandatom UNPROFOR-ja je B. B. Ghali zapisal, da »UNPROFOR-jeva naloga ni obramba geografsko definirane varnega območja, temveč zaščita civilnega prebivalstva znotraj tega območja pred oboroženimi napadi in drugimi sovražnimi dejanji z njihovo prisotnostjo; in v primeru, da je to potrebno, uporaba zračnih sil v skladu z dogovorjenimi postopki« (citirano v Biserko 2005, 125-6). Vsega skupaj je UNPROFOR-jev mandat vseboval 4 naloge (odvracanje, nadzorovanje, umik čet in zasedba ključnih mest) za

---

sila, je bila spoštovana; ko ni bila, je nasilje resno naraščalo, sodelovanje se je prekinilo, civilisti niso prejeli humanitarne pomoči ali so izgubili življenje in določene naloge niso mogle biti opravljene (Woodward v Lowe in drugi 2008, 429).

varovanje območja. Predvidel je tri scenarije (bombardiranje, oborožen vpad in oviranje) za njihovo lastno zaščito z zemeljskimi in zračnimi silami (Yamashita 2004, 103).

UNPROFOR-jev večplastni mandat v Bosni je bil končni rezultat truda VS, da uskladi cilje štirih stalnih članic (ZDA, VB, Francije in Rusije), ki igrajo pomembno vlogo pri večini mednarodnih varnostnih vprašanj (Durch in Schear 1996, 223). UNPROFOR-jev mandat se je leto za letom širil, z njim pa tudi njegove pristojnosti. Durch in Schear (*ibid.*, 227-32) sta glede na to njihov mandat razdelila v 4 faze: pomoč Sarajevu (1. faza), spremstvo humanitarne pomoči (2. faza), varovanje varnih območij (3. faza) ter demilitarizirana območja in muslimansko-hrvaška federacija (4. faza). Osredotočila se bom na 2. in 3. fazo, saj so bile takrat sprejete najbolj relevantne resolucije. V zvezi z drugo fazo je potrebno omeniti v prejšnjem poglavju omenjeni resoluciji št. 770 in št. 776. Resolucija 770 poziva države, da naj »posamezno ali preko regionalnih agencij ali dogovorov uporabijo vsa potrebna sredstva, da omogočijo dostavo humanitarne pomoči BiH« in pomagajo UNPROFOR-ju.¹²² Tukaj se pojavi vprašanje, zakaj države tega niso storile. Resolucija je vendar dovoljevala uporabo »vseh sredstev, ki so potrebna«, kar pomeni tudi zračno silo. Zaradi njihove nepripravljenosti, da bi ukrepale, so prebivalci Bosne trpeli in umirali v pomanjkanju osnovnih sredstev za preživetje (voda, hrana, zdravila itd.).

Resolucija 776 je UNPROFOR-ju nalagala nalogo zaščitnika humanitarnih konvojev v BiH – v kolikor se je UNHCR-ju to zdelo potrebno. Služili so tudi humanitarnim agencijam ZN pri vračanju vseh dislociranih ljudi, ki so si to želeli.¹²³

V zvezi s tretjo fazo – varovanje varnih območij – so pomembne resolucije 819, 824 (obravnavani v 3. poglavju) ter še posebej resolucija 836, ki je tako kot resolucija 824 izstopala zaradi svojega protislovnega besedišča, ki ga je bilo mogoče tolmačiti na različne načine.

5.3.1 Resolucija Varnostnega sveta 836 (1993)

VS je junija 1993 odobril resolucijo 836. V njej je izjavljal, da namerava razširiti mandat UNPROFOR-ja za to, da »zagotovi popolno spoštovanje zaščitenih območij«.¹²⁴

Natančneje, z resolucijo 836 je VS razširil mandat UNPROFOR-ja, in sicer je ta po novem UNPROFOR-ju nalagal dolžnost, da »prepreči napade na vseh šest varnih območij; vzpodbudi umik vseh sil iz območja, razen vladnih; nadzoruje dogovore o nenapadanju; in

---

¹²² UN SC Resolution 770 (1992) – S/RES/770.

¹²³ UN SC Resolution 776 (1992) – S/RES/776.

¹²⁴ UN SC Resolution 836 (1993) – S/RES/836.

zavzame ključne točke na ozemlju«. UNPROFOR je bil obenem pristojen »v samoobrambi uporabiti potrebna sredstva, vključno z uporabo sile, kot odgovor na bombardiranja varnih območij s katerekoli strani ali na oborožen vpad vanje ali v primeru oviranja svobode gibanja UNPROFOR-ja ali varovanih humanitarnih konvojev znotraj ali okoli teh varnih območij«. ¹²⁵

V podkrepitev teh pobud je tudi sklenil, da lahko države članice »posamezno ali prek regionalnih organizacij« (NATO), v dogovoru z generalnim sekretarjem in UNPROFOR-jem sprejmejo »vse potrebne ukrepe s pomočjo zračnih sil«. V zvezi s tem določilom v resoluciji 836 se je Akashi (v Biermann in Vadset 1998, 134) upravičeno vprašal, zakaj je VS UNPROFOR pooblastil, da lahko uporabi silo, če je le-to omejil le za primer samoobrambe. Če je bil cilj VS preprečiti napade na varna območja, kar je očitno bil, določba o samoobrambi ne bi smela biti vključena. To je resoluciji vzelo velik del zastraševalne moči.

Implementacija resolucije 836 je bila počasna, nekonsistentna in neodločna – počasna pri priskrbovanju in razporeditvi čet, nekonsistentna glede varnostnih ureditev in neodločna, ker je bilo na voljo premalo sile, da bi izpolnila mandat. Med resolucijami VS, voljo držav članic, da jih izvršijo, in sredstvi, ki so na voljo poveljnikom na terenu, je vladala velika vrzel (Yamashita 2004, 107).

5.3.2 Resolucija Varnostnega sveta 844 (1993)

Resolucija 844 ¹²⁶ je potrdila resolucijo 836 oziroma UNPROFOR-jevo zaščitno vlogo s tem, ko je odobrila poročilo GS ¹²⁷, v katerem je predlagal, da bi bilo za popolno implementacijo novega mandata potrebnih dodatnih 34.000 čet, vendar bi se implementacija lahko začela z dodatnimi 7.600 vojaki. Resolucija 844 je pooblastila razporeditev novih čet, vendar brez kakršnihkoli zagotovil, da jih bodo države članice dejansko priskrbele. Na koncu niti ta minimum ni bil izpolnjen, saj je bilo med februarjem 1993 in marcem 1994 razporejenega le okoli 5.000 novega osebja (povzeto po Yamashita 2004, 103- 106). Med 500 in 600 jih je bilo poslanih v Srebrenico (LeBor 2006, 50).

5.4 PRIHOD NIZOZEMSKEGA BATALJONA

---

¹²⁵ UN SC Resolution 836 (1993) – S/RES/836.

¹²⁶ UN SC Resolution 844 (1993) – S/RES/844.

¹²⁷ Report of the Secretary-General pursuant to resolution 844 (1993) – Poročilo GS v skladu z resolucijo 836 (1993).

2. novembra 1993 je na nizozemsko obrambno ministrstvo v Haagu prispelo pismo od GS Ghalija. V njem je pisalo, da želi sprejeti ponudbo, ponujeno s strani nizozemske vlade nekaj mesecev prej, ko so ZN zaprosili za bojne čete za zaščito varnih območij. Pismo je povzročilo veliko zmedo na ministrstvu, saj se ni nihče spomnil, da bi Nizozemska kdaj obljubila zgoraj rečeno. A po temeljitem iskanju so le prišli do zapisa, ki je to potrdil. Ponudbo je izrekel njihov nekdanji obrambni minister Relus ter Beek, ki je B. B. Ghaliju ponudil bataljon nove zračno-mobilne brigade in kot območje intervencije ni izključil varnih območij. Ministrstvo tako od tega ni moglo odstopiti. Vendar pa je postavilo dve zahtevi, in sicer, da bo nizozemska enota služila v Bosni največ 18 mesecev – čeprav so bili ZN o tem obveščeni šele po pol leta – ter da mora biti opremljena tako, da bo lahko maksimalno branila sebe in obenem preprečevala napade nase, vendar ne na način, ki bi bil razumljen kot intervencijska sila (povzeto po Honig in Both 1996/1997, 118-124).

Pred prihodom Dutchbat-a, 18. aprila 1993, sta poveljnika bosanskih Srbov, gen. Mladić, in poveljnik bosanskih vladnih sil, gen. Halilović podpisala sporazum, ki je določal, da bodo Srebrenico demilitarizirali in da bodo dovolili, da na to območje napotijo enote UNPROFOR-ja (Bogoeva in Fetscher 2005, 44-45). Sporazum je predvideval, da bodo branilci Srebrenice izročili svoje orožje Modrim čeladam, zadolženim za varstvo enklave, katere meja niso jasno določili. Gen. Halilović in gen. Morillon sta bila prepričana, da se demilitarizacija nanaša samo na mesto, ne pa tudi na okolico, Srbi pa so bili nasprotnega mnenja. Ob 11. uri istega dne je sprva prišlo v Srebrenico 147 kanadskih modrih čelad, da bi nadzorovale premirje in razorožile Muslimane (Pirjevec 2003, 237). V Srebrenici so ostali do januarja 1994, ko so jih zamenjali pripadniki nizozemskega bataljona – Dutchbat. Ob njihovem prihodu je v Srebrenici že vladal kaos, saj je bilo mesto in njena okolica prenatrpano z ljudmi – v večji meri bošnjaškimi begunci.

Bataljon je bil ob prihodu v Srebrenico (in Žepo) opremljen na način, kot so opremljene tradicionalne enote za ohranjanje miru, ki se zanašajo na privolitev sprtih strani in potrebujejo orožje le za samozaščito in umiritev lokalnih kriz. Nizozemske pripadnike mirovnih sil je skrbelo, da so prelahko oboroženi, zato so zaprosili za močnejše orožje. Niso se zavedali, da kakovost in količina orožja ne štejeta nič, če ni streliva (Honig in Both 1996/1997, 125). Oskrbovanje oboroženih sil z materialnimi sredstvi oziroma strelivom pa je bila ena od največjih težav v Srebrenici. Več orožja kot so imeli, več streliva so rabili, posledično pa so bili bolj odvisni od bosanskih Srbov, ki so nadzorovali celoten dostop do enklave.

V času napada na Srebrenico je bilo v njej le okoli 400 predstavnikov nizozemskih mirovniških sil (polovica pehote in polovica podpornega in zdravstvenega osebja). To je bil tretji nizozemski bataljon (Dutchbat III), ki je 18. januarja 1995 zamenjal drugega (Dutchbat II). Sedež so imeli v Potočarih. Ko so leta 1994 prvič stopili v Srebrenico, so s seboj pripeljali več oboroženih pehotnih vozil in drugo orožje. Vendar so večino od tega zajeli bosanski Srbi ali pa jim je zanj zmanjkalo goriva in streliva. V času napada so Nizozemci imeli v lasti le 16 % njihovega, za delovanje potrebnega streliva. Omejevanje njihovega gibanja s strani bosanskih Srbov je to le še oteževalo, saj niso mogli priti do potrebnih zalog, še posebej goriva, in ni kazalo na nobeno možnost okrepitve. Kljub mandatu nizozemske mirovne sile kot nepristranska sila niso bile sposobne odgovoriti na napad. Povrh tega je bila prisotnost več kot tisoč (ocenjeno okoli 3.500 do 4.000) bosanskih vojakov v Srebrenici dovolj, da je bosanske Srbe prepričalo o pristranskosti varnih območij. Toda brez opreme so bile vladne sile nezmožne obraniti Srebrenico. Navsezadnje sta se mesti Srebrenica in Potočari nahajali v dolini, na kateri so imeli bosanski Srbi z okoliških hribov lep razgled, s čimer so si pridobili veliko prednost (Yamashita 2004, 110).

Dutchbat je bil prisiljen funkcionirati na podlagi pogojev, ki jih je diktirala močnejša stran. Temeljni problem ni bil pristranskost UNPROFOR-ja, kot so nekateri mislili, ampak ravno nasprotno. Zadovoljitev uporniških bosanskih Srbov v Bosni je bil neizogiben rezultat operacije, ki je temeljila na privolitvi in strogih pravilih nevtralnosti in nepristranskosti¹²⁸. Privolitev v primeru vojne v Bosni je pomenila privolitev bosanskih Srbov.¹²⁹ Logični izid je bil, da je UNPROFOR izvajal samo tiste naloge, katerim bosanski Srbi niso nasprotovali; razen v primeru, ko so morali skleniti dogovor zaradi širših strateških razlogov (Cohen in Stamkoski 1995, 53).

Zmožnosti UNPROFOR-ja (in posledično Dutchbat-a) in grožnja po uporabi zračne pomoči so ga ovirale pri reševanju problemov, s katerimi se je srečeval. Dutchbat ni bil zmožen izvrševati svojega mandata, ker ni imel tolikšne svobode gibanja za dostavo humanitarne pomoči. Pri tem ga je najprej omejevalo pomanjkanje goriva, nato pa pomanjkanje orožja, da bi se uspešno zoperstavil bosansko-srbskim silam. Kot je 6. decembra 1994 zapisal Kofi Annan v zaupnem opisu dogodkov (citirano v Honig in Both 1996/1997, 150): »UNPROFOR se je, na mnogih področjih, nezmožen zalagati, nezmožen zaščititi

---

¹²⁸ Nepristranskost je pomenila, da imajo vsi civilisti enako pravico do zaščite s strani UNPROFOR-ja in da se vse naloge v okviru mandata nanašajo na obe sprti strani (Woodward in drugi v Lowe in drugi 2008, 429).

¹²⁹ Privolitev bosanske vlade je bila tam že po definiciji, saj so na začetku verjeli, da jim bo UNPROFOR pomagal.

dostavo humanitarne pomoči, nezmožen preprečiti napade, nezmožen boriti se zase in nezmožen umakniti se«.

1. julija 1995 je Nizozemska zaprosila za zamenjavo na terenu, kar so ZN sprejeli, vendar se je kasneje izkazalo, da niti ena članica ni želela prevzeti te odgovornosti oziroma si je deliti z Nizozemsko. Malo kasneje je Ukrajina ponudila svoje čete, da bi zaščitile enklavo, a preden je bilo karkoli storjenega, je bila Srebrenica že v rokah bosanskih Srbov (Biserko 2005, 62).

Zagrenjeni zaradi izkušnje v Srebrenici in zgroženi nad načinom, kako so se do njih obnašali po vrnitvi domov, so nekateri izmed nizozemskih vojakov zapustili nizozemsko vojsko. Veliko jih je svojo izkušnjo primerjalo s tem, kar so Američani doživljali v Vietnamu. Trdili so, da so jih ZN poslali na nemogočo misijo in potem krivili za njihov neuspeh (povzeto po Rohde 1998, 337).

5.5 VLOGA ENOT UNPROFOR-ja V SREBRENICI – DUTCHBAT III

»Dutchbat ni kriv zaradi tega, ker ne bi naredil dovolj, ali zaradi tega, ker ni naredil ničesar, ampak zaradi tega, ker je naredil mnogo napak. Tako tukaj ne govorimo o pasivni odgovornosti, temveč o aktivni odgovornosti.«

- H. Nuhanović (2007, 15)

V zvezi z vlogo Dutchbat-a je Annan zapisal (OSSG 1999, 102), da so »/m/nogi opazovalci, ki so skušali najti krivca za grozljive dogodke v Srebrenici, s prstom hitro pokazali na bataljon nizozemskih vojakov UNPROFOR-ja kot na tistega, ki naj bi bil najbolj odgovoren. Nizozemskim vojakom očitajo, da niso poskusili zaustaviti srbskega napada in zaščititi na tisoče ljudi, ki so se zatekli v njihovo oporišče«.

Sama sem bila pred začetkom pisanja diplomske naloge in preden sem se lotila preučevanja virov, veliko bolj prepričana v krivdo nizozemskega bataljona, kot sem sedaj. Prepričana sem bila, da je njihova krivda neizpodbitna in da bi za svoja dejanja morali odgovarjati. Vendar takrat še nisem dovolj dobro poznala ozadja. In še pomembneje, nisem poznala (nejasne) vsebine resolucij VS ZN.

Drži, Dutchbat ni poskusil lastnoročno zaustaviti bosansko-srbskega napada.¹³⁰ Vendar ga tudi ni bil sposoben.¹³¹ Poleg tega so mu resolucije VS in Pravilnik o vojskovanju zelo omejevali uporabo orožja. In bosanski Srbi so to točno vedeli – zato tudi niso streljali nanje. Brez neposrednega napada pa Dutchbat ni smel uporabiti sile. Največ, kar so vojaki lahko naredili, je bilo to, da so izstrelili opozorilne strele nad glave bosansko-srbskih vojakov in opozorilne rakete iz topov, toda neposredno niso nikoli streljali na srbske enote. In tudi če bi imeli vsa pooblastila, če torej ne bi bili omejeni na uporabo sile izključno za samoobrambo, kakšen smisel bi imelo, da bi jo uporabili – pri tako očitni premoči na drugi strani?¹³² S takšnim dejanjem bi se obsodili na smrt, saj bi Srbi (kot lahko predvidevamo) brez oklevanja streljali nazaj. S tem ne bi obsodili samo sebe in civilistov, ampak tudi vse tiste vojake, ki so jih bosanski Srbi zajeli kot talce in s tem ZN držali v šahu. Poveljnik ene izmed opazovalnih točk je neuporabo sile proti Srbom komentiral (citirano v Honig in Both 1996/1997, 15) na sledeči način: »Tam smo bili za eno in edino stvar in to je zaščito civilistov. ... Če bi odkrito stopili na stran vojakov ABiH s tem, ko bi – ne v samoobrambi – streljali na bosanske Srbe, bi v očeh VRS izgubili status in bili tretirani kot sovražniki vključno z bosansko vojsko. Če bi do tega prišlo, bi civilisti ostali brez zaščite, in prav tako osebje ZN v enklavi«.

Nizozemski vojaki so se tako v času napada iz opazovalnih točk postopoma umaknili, s čimer so izpolnjevali ukaz svojih nadrejenih, ki so seveda njihovo varnost postavljali pred varnost civilistov.¹³³ Pri umiku iz ene izmed OT so Bošnjaki z namenom, da bi jim to preprečili in jih prisilili, da ostanejo na mestu ter branijo položaje, (nenamerno) ubili pripadnika Dutchbat-a. Smrt njihovega vojaka (LeBor 2006, 99), povzročena s strani tistih, ki so jih Nizozemci šteli, je za Dutchbat pomenila velik psihični preobrat in sprožila jezo.

Stvar, ki jo Dutchbat-u dejansko lahko očitamo, je po mojem mnenju predvsem ta, da ni poročal o tem, kar se je odvijalo okoli njega po padcu enklave. Čeprav nizozemski vojaki

---

¹³⁰ Poveljnik nizozemskega bataljona je menil, da Bošnjaki sami ne morejo ubraniti Srebrenice in da njegove enote brez močne zračne podpore ne bi bile učinkovite. Zračna podpora bi bila po njegovem mnenju najbolj učinkovito sredstvo, s katerim bi lahko odgovoril na srbski napad. Zato je večkrat zaprosil za zračno podporo, tudi po tem, ko so mnogo vojakov Srbi zajeli kot talce in je obstajala nevarnost, da bi se jim maščevali. Njegovih prošelj nadrejeni na različnih ravneh niso upoštevali, nekaterih pa morda sploh niso prejeli. To kaže na težave pri poveljevanju in nadzoru, s katerimi se UNPROFOR sooča že skozi vso svojo zgodovino (OSSG 1999, 102).

¹³¹ Kot sem že omenila, so bili v popolnem pomanjkanju. S tem ne mislim le na hrano in druga osnovna sredstva, temveč tudi na pomanjkanje goriva, zaradi česar so bili nizozemski vojaki zelo omejeni. Poleg tega je primanjkovalo streliva že za tisto malo orožja, kolikor so ga nizozemske enote posedovale.

¹³² 150 vojakov nizozemskega bataljona je bilo lahko oboroženih in bili so nastanjeni na neubranljivih položajih, nasproti pa jim je prihajalo 2000 srbskih vojakov z oklepniki in topništvom (OSSG 1999, 102).

¹³³ Takratnemu poveljniku, gen. Karremansu so dejali, da se morajo izogibati nevarnosti spopada s Srbi in da je izvršitev naloge drugotnega pomena glede na varnost vojakov (OSSG 1999, 105).

niso bili priča masovnemu poboju, so opazili (pre)nekatera zlovešča znamenja.¹³⁴ Če bi o tem takoj poročali poveljstvu ZN, bi bila mednarodna skupnost morda prisiljena, da bi se hitreje in odločneje odzvala in morda bi rešili nekaj življenj.

A čeprav je bil nizozemski bataljon priča genocidu in veliko očitkov leti nanj, se niti nizozemskim skeptikom (vključno z mediji in predstavniki parlamentarne opozicije) ni zdelo, da obstaja zadosten razlog za resno kaznovanje bataljona za dogajanje v Srebrenici. Le redki so se torej strinjali z izjavami angleškega dopisnika Roberta Fiska, ki je v *Independent*-u leta 1996 med drugim zapisal:

Enklava je bila varno zatočišče ZN in nizozemski bataljon naj bi jo varoval. Zaradi birokratskih nesporazumov, nesposobnosti in – da – tudi zaradi pomanjkanja poguma, jim to ni uspelo. In ker so nas Nizozemci predstavljali, je njihov poraz naša sramota in ponižanje za vedno. /.../ Sprašujemo se lahko, zakaj so bili ti Nizozemci sploh v uniformah? Ali se od vojakov ne pričakuje, da se bodo občasno borili, nekateri celo umrli (citirano v Klep in Winslow 2000, 130)?

V enem pogledu ima Fisk absolutno prav, in sicer, da se od vojakov seveda lahko pričakuje, da se bodo borili in žal nekateri tudi izgubili življenje. V tem primeru: kako sploh lahko nekdo uspešno nasprotuje etničnemu čiščenju in podpira ustanovitev varnih območij, ko je bil ta nekdo nepripravljen tvegati življenja mirovnih sil, ki so varovala ta območja? Vendar smisel operacij ohranjanja miru ni obramba in uporaba sile. Modre čelade naj bi bile tam zato, da nadzorujejo situacijo, pomagajo civilnemu prebivalstvu, pomagajo pri implementaciji sporazumov med sprtimi stranmi in nasploh pomagajo pri vzpostavljanju mednarodnega miru in varnosti. Od mirovnih sil se ne pričakuje, da se bodo slabo oborožene spopadale in branile ozemlje. In kar je najpomembnejše, se jih ne pošilja na ozemlje, kjer ne vlada premirje. V tem primeru veljajo drugačna pravila, ki ne ustrezajo operaciji ohranjanja miru, temveč operaciji vsiljevanja miru.

UNPROFOR je bila tradicionalna sila za ohranjanje miru, ki je bila ujeta v operacijo vsiljevanja miru. Kot je jasno napisala Ljubica Jelušič (2003, 643), se »uporaba vojaške sile z avtorizacijo mednarodne skupnosti, praviloma VS ZN, za uveljavitev splošno sprejetih načel

---

¹³⁴ Začelo se je z deportacijami. Gen. Karremans je Mladiću sprva rekel, da bo morebitno evakuacijo prebivalstva spremljal njegov bataljon in predlagal, da vsako vozilo spremlja po en vojak. Kasneje, ko je sprevidel, da to ne bo mogoče, saj so Srbi uporabljali okoli 60 avtobusov in kamionov, je za spremstvo vsakega konvoja določil dva džipa s po dvema nizozemskima vojakoma. Načrt bi lahko izpeljali, če Srbi ne bi začeli pleniti vozil. Samo v enem dnevu so jih zaplenili 14 (povzeto po Honig in Both 1996/1997, 36-7). Veliko vojakov je kasneje pričalo o nešteti strelah, ki so jih slišali, truplih ob robu cest itd.

in resolucij imenuje mirovna operacija za vsiljevanje miru. Podobna operacija brez avtorizacije mednarodne skupnosti pa se imenuje vojna«.

6 POMEN SREBRENICE ZA NADALJNI RAZVOJ DOGODKOV V OZN

6.1 LEKCIJE MIROVNE OPERACIJE UNPROFOR V BIH

Vsaka mirovna operacija je izkušnja zase. Nekatere se končajo uspešno, druge manj. Vendar so tudi tretje, ki se končajo katastrofalno. Med te lahko, poleg Ruande, Somalije, itd., uvrstimo tudi Srebrenico. Kaj bi se iz te izkušnje ZN morali naučiti? Y. Akashi (v Thakur in Schnabel 2001, 152-3) pravi, da je lekcij nešteto. Prvič, VS mora sprejeti jasen in realističen mandat za mirovne operacije, z dobro definiranimi cilji, upoštevajoč sredstva, ki bodo morala biti na voljo za doseg ciljev.

Drugič, VS mora biti posebej pozoren na priporočila GS¹³⁵, kar so v primeru operacije UNPROFOR večinoma ignorirali in posvečali več pozornosti naslovom v časopisih, televizijskemu poročanju in čustvom množice, ki jih je izzvalo dogajanje v Srebrenici. Rezultat tega je bilo sprejetje množice resolucij in predsedniških izjav, ki so obljubljale, kar je množica želela slišati, in na koncu seveda niso izpolnile pričakovanj.

Tretjič, dobra koordinacija in interakcija med glavnim štabom ZN (New York) in terenom se je izkazala za zelo pomembno. Operacije ne terenu morajo vedno vsebovati usposobljeno osebje, ki je zmožno prenesti vse potrebe na terenu v New York, da se priskrbi potrebna pomoč.

Četrto, izrednega pomena je enotnost mnenja med glavnimi silami, ki držijo v rokah vse niti, kar je vsekakor bila ena izmed največjih težav v primeru operacije UNPROFOR.

Petič, pomembno je, da so pogajanja na vseh ravneh usklajena in koordinirana. V primeru operacije UNPROFOR je bilo preveč akterjev in mediatorjev v New York-u, Ženevi in drugje, čeprav je trud določenih posameznikov premagal nekatere težave.

In šestič, ZN se ne bi smeli lotiti velikih odprtih operacij. VS bi moral vedeti, katere naloge določiti mirovni sili, katere naloge so bolj primerne za večnacionalno silo ali za regionalno organizacijo, in katere naloge je bolje reševati na drugačen način kot z mirovno operacijo. Vsekakor bi se morali ZN izogibati širitvi mandata. In vsekakor bi se morali izogibati kontradikcijam, kot je na primer dovoljenje za uporabo sile, vendar le v samoobrambi.

---

¹³⁵ Generalni sekretar.

Gen. Smith¹³⁶ (2008, 451) je mnenja, da »/č/e se odločiš posredovati v tuji vojni, ne glede na, to ali je to Balkan ali Darfur, moraš priti pripravljen na spopad z eno ali več stranmi v spopadu. Vendar, da lahko to narediš, moraš razmisliti o več stvareh: kaj hočeš, da se zgodi, ter kakšno vlogo bo v tem odigrala uporaba sile oziroma orožja. Na kratko, potrebuješ strategijo, kar je bila pomembna pomanjkljivost in lekcija za v prihodnje«. VS mora izdelati strategijo in določiti cilje intervencije ter priskrbeti sredstva in politično podporo, ki je še kako potrebna za uresničitev strategije in za doseg ciljev. GS mora priskrbeti točne informacije in analize ter dati praktična priporočila VS v zvezi z mirovno operacijo. Ko VS pooblasti neko vojaško silo (UNPROFOR), mora GS zvesto implementirati mandat, ki ga VS določi, in obenem VS obveščati o napredku na terenu (Akashi v Biermann in Vadset 1998, 136).

V Poročilu o Srebrenici je Annan na temo lekcij za prihodnost zapisal:

Ob padcu Srebrenice so naša organizacija in njene države članice dobile ogromno lekcij, in iz napak se moramo učiti, če želimo, da bodo narodi sveta ZN zaupali. V nekaterih primerih države članice ne morejo doseči soglasja o tem, kako se odzvati na vojaške konflikte, ali pa nimajo volje, da bi ukrepale tako, kot bi se mnogim zdelo primerno. Prva lekcija je, da mirovne operacije takrat, ko predstavljajo nadomestek za tako politično soglasje, zelo verjetno niso uspešne. Mirovne operacije imajo pomembno vlogo in v določenih razmerah imajo pomembno vlogo tudi zaščiteni območja in zatočišča. Toda mirovne operacije so nekaj drugega kot vojna in tega ne bi smeli povezovati. Mirovnih enot ne smemo nikoli več napotiti na območje, kjer ne vlada premirje ali kjer ni bil sklenjen mirovni sporazum. Glede na to, s čim razpolagajo – z lahko oboroženimi vojaki in razpršenimi postojankami – mirovnim enotam nikoli več ne smemo naročiti, naj z vojaškimi sredstvi pri eni ali drugi vpleteni strani uveljavljajo slabo definirane želje mednarodne skupnosti. Če nimajo zagotovljenih potrebnih sredstev – in če niso podane potrebne politične, vojaške in moralne sodbe –, potem svojega dela preprosto ne morejo opraviti (OSSG 1999, 107).

Če tradicionalna načela ohranjanja miru torej niso na mestu, potem ZN ne bodo posredovali. VS se popolnoma zaveda, da ZN niso sposobni voditi operacij vsiljevanja miru. Za spore, kot je bil v Bosni, so zdaj odgovorne države članice in lokalne organizacije, kot je NATO. VS bo priskrbel mandat, ki bo dovoljeval posredovanje, vendar bo morala mednarodna skupnost nositi breme vsiljevanja. Poleg tega VS priznava, da morajo biti sile ZN tudi v primeru operacij ohranjanja miru opremljene za odvratanje grožnje (Harland za PBS

---

¹³⁶ Gen. Smith je januarja 1995 na mestu zamenjal gen. Rosea (Sitkowski 2002, 189).

1999). Če države ne mislijo sestaviti sile, ki bi bila dovolj močna, da opravi delo, potem se ZN na tako misijo ne bi smeli odpraviti. Drugače bodo njihove sile za vedno ostale »prevelike, da bi se skrile, in premajhne, da bi uspele« (GPF 2004).

Ena izmed prav tako zelo pomembnih lekcij operacije v Bosni (povzeto po Snider 1997) je potreba po enotnosti. Evropi ni uspelo rešiti spora v nekdanji Jugoslaviji, zato se je po pomoč obrnila na ZN, ki poslali mirovno silo na vojno območje. V poskusu, da bi se izognili vojaškim obvezam, so evropske države prispevale le mirovne sile, medtem ko so ZDA ponudile le zračno silo. To je ustvarilo dilemo, saj so bile sile, ki so ohranjale mir, podprte s strani »vsiljevalcev miru«. Torej, »/o/peracija v Bosni je bila sestavljena iz ločenih operacij, dveh ločenih vej nadzora in dveh enako ločenih političnih dnevnih redov«.

Brez dvoma se ZN danes ne bi odločili za tako ambiciozne operacije ohranjanja miru, kot so se v 90-ih letih. Po besedah Harlanda (za PBS 1999) »/t/o, kar se je dogajalo v Bosni, Somaliji in Ruandi, je ZN dalo misliti. Dejstvo, da je danes v Evropi NATO glavni igralec, ki odgovarja na krize v državah, je vsekakor en izmed rezultatov tega, kar se je dogajalo v BiH«.

Ohranjanje miru torej ni vedno pravi odgovor. Včasih so za reševanje sporov primernejši in bolj uspešni preprečevanje, mediacija, grajenje miru, itd. V času trajajočih napadov pa bi bilo bolje poseči po večnacionalnih koalicijah sil ali regionalnih akterjih, ki delujejo pod taktirko VS ZN.

6.2 UNMIBH (december 1995 – 2002)

20. decembra 1995 je IFOR prevzel nalogo od UNPROFOR-ja, ki se mu je mandat takrat zaključil. 21. decembra 1995 je VS z resolucijo 1035¹³⁷ ustanovil IPTF (angl. *United Nations International Police Task Force*) in civilno pisarno ZN, ki sta skupaj tvorila UNMIBH (angl. *United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina*). UNMIBH je svoj uspešno opravljen mandat zaključil 31. decembra 2002, v skladu z resolucijo VS 1423¹³⁸, 1. januarja 2003 pa ga je že nasledil EUPM (The European Union Police Mission) (DPKO 2003).

6.2.1 Mandat

---

¹³⁷ UN SC resolution 1035 (1995) – S/RES/1035, ki je ustanovila civilno policijsko silo ZN (angl. *International Police Task Force – ITPF*) in pisarno ZN za civilne zadeve za implementacijo mirovnega sporazuma za BiH.

¹³⁸ UN SC resolution 1423 – S/RES/1423.

UNMIBH je začel svoje operacije potem, ko je več kot 200.000 ljudi umrlo, 20.000 jih je bilo pogrešanih, 1,2 milijona pa notranje razseljenih. Država je bila razdeljena po etničnih črtah. Lokalne policijske sile so se namesto, da bi ščitile manjšine in jim dajale občutek varnosti, do njih obnašale diskriminatorno, jih nadlegovale in jim omejevale svobodo gibanja.¹³⁹

Mandat je UNMIBH-u nalagal, da preko nudenja pomoči pri reformiranju in prestrukturiranju lokalne policije, ocenjevanja delovanja obstoječega pravnega sistema in preko nadzorovanja in ocenjevanja delovanja policije in drugih vpletenih pri vzdrževanju prava in miru pripomore k vzpostavitvi vladavine prava v BiH (DPKO 2003).

UNMIBH je vodil posebni predstavnik GS in koordinator operacij ZN v BiH, ki je nadzoroval policijskega komisarja IPTF in koordiniral vse druge aktivnosti ZN na območju BiH. Glavne komponente misije so bile: IPTF, svetovalna enota za kriminalna dejanja, enota za civilne zadeve, pisarna za človekove pravice, pisarna za javne zadeve in administracija. Misija je bila vseprisotna s sedeži v Banja Luki, Bihaću, Doboju, Mostarju, Sarajevu, Tuzli in v Brčkem (DPKO 2003).

6.3 BRAHIMIJEVO POROČILO

»Prihodnost mirovnih operacij ZN je v bolj robustnih operacijah, ki vsebujejo tudi vsiljevanje miru, v kolikor je to potrebno.«

- Brahimijevo poročilo

Neuspešne operacije ZN v sredini 90-ih let so spodbudile nastanek poročila Panela o mirovnih operacijah ZN¹⁴⁰ – t.i. Brahimijevega poročila¹⁴¹ –, ki vsebuje predloge za reforme ZN na področju miru in varnosti. Med najpomembnejšimi priporočili, ki jih postavi na področju mirovnih operacij, so:

- potreba po jasnih, verodostojnih in uresničljivih mandatih mirovnih operacij, kar je zlasti pomembno za operacije vsiljevanja miru;

---

¹³⁹ Report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina – S/2002/1314.

¹⁴⁰ Panel, na katerem so ugledni strokovnjaki s področja mirovnih operacij prispevali priporočila za povečanje sposobnosti in učinkovitosti ZN v mirovnih operacijah, je vodil alžirski zunanji minister Lakhdar Brahimi. Poročilo je datirano z 17. avgustom 2000, izdelano pa je bilo po naročilu GS ZN Kofija Annana za jubilejno 55. zasedanje generalne skupščine ZN (Jelušič 2003, 629).

¹⁴¹ Report A/55/305 – S/200/809.

- uporaba bolj prisilnih metod reševanja konfliktov v primeru, da sprte strani nočejo na dolgi rok korektno sodelovati v mirovnem procesu;¹⁴²
- potreba po izboljšanjem svetovanju in sodelovanju z državami prispevnicami čet;
- ko so mirovne sile enkrat poslane na teren, morajo biti sposobne uspešno in profesionalno izpeljati svojo nalogo, kar pomeni, da morajo biti sposobne braniti sebe, druge komponente misije in svoj mandat;¹⁴³
- potreba po prisotnosti obveščevalne službe in drugih »capabilities« na terenu, kjer se izvaja mirovna operacija;¹⁴⁴
- mirovne sile, ki so priče nasilju nad civilisti, bi morale imeti vsa pooblastila, da zoper to ukrepajo – v skladu s svojimi zmožnostmi;
- operacije s široko zastavljenim mandatom in mandatom, ki eksplicitno določa zaščito civilistov, morajo imeti na voljo zadostna sredstva, da to nalogo izpolnijo;
- vodstvo misije naj bo že od začetka prisotno pri snovanju strategije operacije, njenega proračuna, določanju osebja, itd.;
- GS naj predčasno sestavi seznam vseh sodelujočih – glavnega štaba, poveljnikov kontingentov, civilne policije in njihove namestnike, itd.;
- potreba po bolj učinkoviti koordinaciji uporabe civilne policije v mirovnih operacijah;
- zahteva po oblikovanju združenih sil za mirovne misije (angl. *Integrated Mission Task Forces – IMTF*), ki bi bile sestavljene iz osebja držav članic, vendar dodeljenega ZN kot enota za načrtovanje in podporo misijam itd.

Jelušičeva (2003, 643), upoštevajoč Brahimijevo poročilo, zaključi, da je pri doktrini mirovnih operacij ZN viden razvoj v dve smeri, in sicer v smeri »političnih operacij«¹⁴⁵ in premik iz operacij za ohranjanje miru – kjer se je ohranjal status quo – v operacije za vzpostavljanje miru, kjer ZN za izpolnitev takega mandata določijo regionalne organizacije ali druge institucije, ki razpolagajo z ustrezno vojaško silo za hitro posredovanje. Druga

---

¹⁴² Ta pristop ne ustreza državam manj razvitega sveta. Trdijo namreč, da poročilo vpeljuje način razmišljanja zahodnega sveta ter da zapostavlja svetost načel o suverenosti in nevmešavanju držav v notranje zadeve drugih držav (Jelušič 2003, 642).

¹⁴³ Za dosego tega mora torej Pravilnik o vojskovanju biti dovolj robusten in vsebovati točna določila o uporabi sile. Kar predvideva številčnejšo, bolj opremljeno in sicer dražjo silo, vendar sposobno odvracati napade.

¹⁴⁴ Vse to naj bi bilo potrebno za uspešno obrambo pred nasprotnikom.

¹⁴⁵ Politične operacije so usmerjene bolj v preprečevanje sporov ter v ponovno vzpostavitev političnih, ekonomskih, diplomatskih in drugih odnosov med sprtimi stranmi. Zaradi prenosa težišča delovanja z vojaške organizacije in civilne policije na politične institucije bi jih lahko poimenovali mirovne operacije tretje generacije (*ibid.*, 642).

novost je aktivno poseganje v notranje zadeve države ali skupnosti, kjer poteka mirovna operacija. In tretja, ki je v veliki meri povezana s prvima dvema, je ta, da lahko robustne mirovne operacije za vsiljevanje miru opravljajo le vojaško, politično, ekonomsko in diplomatsko močni akterji v mednarodni skupnosti. Takih akcij ne morejo več opravljati majhne, nevtralne in od spopadov oddaljene države.

Najpomembnejša ugotovitev, do katere pride Brahimijevo poročilo, je, da ohranjanje miru s strani ZN lahko uspe le kot del širše politične strategije, katere namen je končati spor; in z voljo strani v sporu, da implementirajo to strategijo. S tem, ko se ohranjanje miru širi v svojih namenih in nalogah, postane za uspeh vedno bolj odvisno od aktivne politične podpore – takšne, ki je preizkušena z vsako novo operacijo ohranjanja miru. Da bi okrepili povezanost med vsemi, ki sodelujejo pri ohranjanju miru znotraj ZN, potrebujemo jasne politične strategije in podporo pri vsaki od misij (DPKO 2009, 9).

Podobno kot Brahimijevo poročilo je DPKO v svoji publikaciji *United Nations Peacekeeping: Principles and Guidelines* (UNLB 2008) navedel več pomembnih faktorjev za dosego uspeha pri ohranjanju miru znotraj ZN, med drugim:

- predanost strani v sporu političnemu procesu, ki bo prispeval k miru;
- jasni, kredibilni in uresničljivi mandati, z ustreznimi sredstvi na razpolago;
- enotnost glede namena znotraj VS, s podporo aktivne diplomacije;
- vključenost sosedskih držav in regionalnih akterjev;
- zaveza države gostiteljice, da ne bo skrivala svojih namenov in preprečevala svobode gibanja;
- integriran pristop ZN, uspešna koordinacija z drugimi akterji in dobra komunikacija z oblastjo in populacijo države gostiteljice; itd.

Sprememba, na katero je vsekakor vplivala Srebrenica, je majhna, vendar bistvena razlika v osnovnih načelih ZN, ki jih morajo mirovne sile spoštovati. Ta za razliko od prej narekujejo privolitev strani, nepristranskost in neuporabo sile – razen v samoobrambi in za obrambo mandata.

7 VERIFIKACIJA HIPOTEZ IN ZAKLJUČEK

Ime Srebrenica že dolgo ne predstavlja le imena mesta ali občine. Predstavlja mnogo več. Postala je simbol – ne pomeni le najhujšega vojnega zločina v Evropi po drugi svetovni vojni, temveč tudi enega izmed največjih porazov ZN (predvsem njenega VS). Prebivalcem Srebrenice so vlili lažno upanje, ko so njihovo mesto in okolico razglasili za »varno območje«, čeprav so se sami že na začetku zavedali, da to ni bila ustrezna rešitev in da to območje še zdaleč ni varno. Posledica serije napačnih odločitev ZN je vodila v katastrofo. Več kot 7000 muslimanskih moških in fantov je bilo pred očmi mirovnih sil UNPROFOR-ja dobesedno odpeljanih v smrt. Za kar se takrat, ko bi to bilo potrebno, nihče ni zmenil. Po toči zvoniti pa je prepozno.

Hipoteza, ki me je vodila med pisanjem diplomske naloge, se glasi: ZN so s svojim ravnanjem bosansko-srbskim vojaškim in paravojaškim enotam dopustili, da so zagrešili najhujši vojni zločin. Poleg vodilne hipoteze sem si zastavila tudi dve delovni hipotezi:

- *ZN bi lahko preprečili genocid nad Muslimani, če bi pravočasno odobrili uporabo zračne pomoči; in*
- *Dutchbat je bil proti bosansko-srbskim silam v vojaškem smislu popolnoma nemočen, vendar bi vseeno lahko spremenil potek dogodkov.*

Vodilno hipotezo potrjujejo številne (v diplomski nalogi navedene) odločitve, ki so jih ZN sprejeli, začenši z odločitvijo o sami napotitvi mirovnih sil v Bosno in kasneje z ustanovitvijo »varnih območij«. ZN bi morali že od začetka uporabiti popolnoma drugačen pristop. Operacija UNPROFOR v Bosni ni bila tipična operacija ohranjanja miru, temveč operacija ohranjanja miru, ki je bila, kot sem že omenila, ujeta v operacijo vsiljevanja miru. ZN ne bi smeli poslati svojih mirovnih sil nekam, kjer divja vojna in jim dati možnost, da se (le) v primeru (direktnega) napada nanje (in ne na civiliste) branijo z lahkim orožjem oziroma, v kolikor je to bilo potrebno, zaprosijo za pomoč zračnih sil NATA. Kar se je izkazalo za zelo dolgotrajen in zapleten postopek. Za to, da je do zračnega napada prišlo, je morala svoje dovoljenje najprej dati cela veriga uslužbencev ZN in nato še NATO. Tak dogovor ne bi smel obstajati, saj bo VS le v skrajnem primeru dopustil uporabo zračne pomoči, če so na terenu prisotne in bi bile s tem ogrožene njihove mirovne sile. V operacijah ohranjanja miru je varnost mirovnih sil vedno na prvem mestu, tudi če bi tveganje kakšnega njihovega življenja pomenilo rešiti veliko drugih – civilistov.

Ko so bosanski Srbi doumeli, da so ZN nenaklonjeni uporabi zračne sile in da jo bodo uporabili zgolj ob neposrednem napadu na njihove mirovne enote, so to spretno izkoriščali. Držali so jih v šahu. Oni so določali pravila igre. Točno so vedeli, kako se izogniti posredovanju zračnih sil. Brez večjih težav jim je uspel tudi množični pokol muslimanskih moških in fantov, saj nizozemski bataljon ni naredil ničesar, da bi jih zaustavil, ZN pa so se ves ta čas skrivali za «nepredvidljivostjo» dogodkov.

Upoštevajoč dejstvo, da je po tem, ko je NATO stvari vzel v svoje roke in z operacijo Deliberate force dosegel, da so Srbi le pristali na sporazum, bi pravočasna uporaba zračnih sil v času napada na Srebrenico lahko preprečila pokol. Vendar ga Dutchbat sam ni bil sposoben preprečiti. Vsaj ne vojaško. Lahko pa bi ga s tem, da bi vojaki vztrajali pri spremstvu konvojev oziroma, kar je še pomembneje, s tem, da bi vse, čemur so bili priča, poročali nadrejenim. Zakaj niso, še vedno ostaja vprašanje.

Krivda za to, kar se je zgodilo, torej leži na ramenih Nizozemcev, vendar njihova krivda ni primerljiva s krivdo ZN. Obe strani sta – bolj v svojo obrambo kot kaj drugega – izdali poročili o dogajanju v Srebrenici. Nizozemska je potrebovala 7 let, da ga je sestavila in javnosti predstavila svojo različico resnice. V njem ni določila ravni odgovornosti in krivde svojih mirovnih enot. Odgovornost za katastrofo je raje pripisala očitnim krivcem – bosanskim Srbom. ZN so po drugi strani za svoje poročilo porabili »le« 4 leta. Za razliko od nizozemskega je bilo le-to mnogo bolj samokritično in je prevzemalo del krivde, vendar je bilo vedno znova poudarjeno, da drugačno ravnanje mogoče ne bi spremenilo poteka dogodkov. Tudi oni ne zavzamejo trdnega stališča. Zanimivo je, da je v celotnem poročilu beseda »krivda« zapisana le enkrat, in sicer ko je govora o bosanskih Srbih. Kar se tiče vseh ostalih akterjev, se govori le o (delni) odgovornosti. Vsi so odgovorni, nihče pa ni kriv – razen seveda bosanskih Srbov.

Poročili imata torej veliko skupnega. Najlažje je s prstom pokazati na nekoga drugega in njega kriviti za neuspeh. Najlažje je teoretizirati, kaj bi bilo potrebno storiti in česa ne – ko je že vsega konec. In obljubljeni, da se napake ne bodo ponovile ter govoriti o lekcijah za v prihodnje. Naslednjič se ZN na tako misijo enostavno ne bodo odpravili in jo bodo prepustili neki drugi organizaciji ali zvezi ter se tako izognili kritikam v primeru ponovnega neuspeha.

Temeljni razlog za neuspeh operacije UNPROFOR v Bosni po mojem mnenju izvira iz dejstva, da je bila to le operacija ohranjanja miru, ki so jo vodila načela privolitve, nepristranskosti in neuporabe sile (oziroma uporabe zgolj v samoobrambi) in katere namen je v prvi vrsti humanitarna in ne vojaška pomoč. Na žalost nikoli ne bomo izvedeli, kaj bi se zgodilo, če bi ZN na vojno v Bosni gledali kot na vojaško in ne humanitarno krizo in bi se

namesto za napotitev lahko oboroženih mirovni enot odločili za drugačen pristop. Operacija ohranjanja miru vsekakor ni bil pravi odgovor. In imel je hude posledice za prebivalstvo, ki se je zanašalo na mirovne sile ZN, da jih bodo zaščitile. Vendar so one na koncu ščitile le sebe in svoje interese ter se skrivale za številnimi resolucijami, ki naj bi predstavljale nadomestek za odločnejšo akcijo in pomirile javnost ter medije.

ZN v Poročilu o Srebrenici priznavajo svojo odgovornost, če so se česa naučili, pa bo pokazala prihodnost.

8 LITERATURA

1. Akashi, Yasushi. 1998. Managing United Nations Peacekeeping. V *UN peacekeeping in trouble : lessons learned from the former Yugoslavia : peacekeepers' views on the limits and possibilities of the United Nations in a civil war-like conflict*, ur. Wolfgang Biermann in Martin Vadset, 125–137. Aldershot (England), Brookfield (Vt.): Ashgate.
2. --- 2001. The politics of UN peacekeeping from Cambodia to Yugoslavia. V *United Nations peacekeeping operations : ad hoc missions, permanent engagement*, ur. Albrecht Schnabel in Ramesh Chandra Thakur, 149–154. Tokyo, New York, Paris: United Nations University Press.
3. American Foreign Relations. *The CNN effect*. Dostopno prek: <http://www.americanforeignrelations.com/O-W/Television-The-cnn-effect.html> (15. maj 2009).
4. Bellamy, Alex J., Paul Williams in Stuart Griffin. 2004. *Understanding peacekeeping*. Oxford: Wiley-Blackwell.
5. Berdal, Mats. 2001. United Nations Peace Operations: The Brahimi Report in context. V *Peace Support Operations: Lessons Learned and Future Perspectives*, ur. Kurt Spillmann, Thomas Bernauer in Jurg Martin Gabriel, 35–53. Bern: Peter Lang.
6. Biermann, Wolfgang in Martin Vadset, ur. 1998. *UN Peacekeeping in Trouble: Lessons Learned from the Former Yugoslavia: Peacekeepers' views on the limits and possibilities of the United Nations in a civil war-like conflict*. Aldershot (England), Brookfield (Vt.): Ashgate.
7. Biserko, Sonja. 2005. *Srebrenica : od poricanja do priznanja*. Beograd: Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji.
8. Bogoeva, Julija in Fetscher Caroline. 2005. *Srebrenica : dokumenti, pričevanja, haaški proces*. Ljubljana: Študentska založba.

9. Brookings. 2002. *"The CNN Effect": How 24-Hour News Coverage Affects Government Decisions and Public Opinion*. Dostopno prek: http://www.brookings.edu/events/2002/0123media_journalism.aspx (15. maj 2009).

10. Bunting, Madeleine. 1999. The Dutch Were Not at Fault in Srebrenica - The World Was. *Global Policy Forum (GPF)*. 18. april. Dostopno prek: <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/199/40916.html> (5. marec 2009).

11. Cigar, Norman L. 1998. *Genocid u Bosni : politika "etničkog čišćenja"*. Sarajevo: Bosanski kulturni centar: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava.

12. Cohen, Ben in George Stamkoski. 1995. *With no peace to keep: UN peacekeeping and the war in the former Yugoslavia*. London: Grainpress.

13. Degan, Vladimir- Đuro. 2000/2006. *Međunarodno pravo*. Rijeka: Pravni fakultet.

14. Delo. 2005. *Pokol v Srebrenici dobiva epilog* (30 junij). Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/o72476> (5. marec 2009).

15. *Department for peacekeeping operations (DPKO)*. B.d. Dostopno prek: <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/> (5. marec 2009).

16. --- B.d. *Timeline*. Dostopno prek: <http://www.un.org/Depts/dpko/timeline.pdf> (28. junij 2009).

17. --- 1996. *Former Yugoslavia – UNPROFOR*. Dostopno prek: http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unprof_p.htm (5. marec 2009).

18. --- 2001. *UN Medals: UNPROFOR*. 7. marec. Dostopno prek: <http://www.un.org/Depts/dpko/medals/unprofor.htm> (5. marec 2009).

19. --- 2003. *United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina (UNMIBH)*. Dostopno prek: <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unmibh/> (23. 4. 2009).
20. Diehl, Paul F. 1994. *International peacekeeping: with a new epilogue on Somalia, Bosnia, and Cambodia*. Baltimore: John Hopkins University Press.
21. Dnevnik. 2002. *Srebrenica na duši nizozemcev* (11. april). Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/novice/svet/21344> (5. marec 2009).
22. Durch, William J. in Schear James A. 1996. Faultlines: UN operations in the Former Yugoslavia. V *UN peacekeeping, american policy, and the uncivil wars of the 1990s*, ur. William J. Durch, 193–255. New York: St. Martin's Press.
23. Generalna skupščina in Varnostni svet. 2000. *Report of the Panel on United Nations Peace Operations – A/55/305 – S/200/809*. Dostopno prek: http://www.un.org/peace/reports/peace_operations/ (20. september 2009).
24. Global Security. 1996. *Chapter 4: Peacekeeping operations*. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/100-20/10020ch4.htm> (15. maj 2009).
25. Google Maps. B.d. *Bosnia and Herzegovina*. Dostopno prek: http://images.google.com/imgres?imgurl=http://www.unka.net/images/Bosnia_and_Herzegovina_map.png&imgrefurl=http://www.unka.net/index.php%3Fa%3Dbih_wisewnwertes&usg=__t6teDC6LIMKCw117cdIMbzOOeMI=&h=2948&w=2348&sz=2096&hl=sl&start=10&um=1&tbnid=_hAwZ4TpYAYriM:&tbnh=150&tbnw=119&prev=/images%3Fq%3DBosnia%2Bmap%26hl%3Dsl%26rls%3Dcom.microsoft:sl:IESearchBox%26rlz%3D1I7SKPB_en%26um%3D1 (20. oktober 2009).
26. Goulding, Marrack. 1993. The Evolution of United Nations Peacekeeping. *International Affairs* 69 (3): 451–64.

27. Gowing, Nik. 1997. *Media Coverage: Help Or Hinderance In Conflict Prevention*. Dostopno prek: <http://www.wilsoncenter.org/subsites/ccpdc/pubs/media/8.htm> (15. maj 2009).
28. Grizold, Anton in Iztok Prezelj. 2003. The interorganizational dimension of security cooperation: pre-dayton crisis management in Bosnia and Herzegovina. V *Security and cooperation in Southeastern Europe*, ur. Anton Grizold, 243–263. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
29. Hartmann, Florence. 2008. *Mir in kazen. Poročilo o tajni vojni med politiko in haaškim pravosodjem*. Ljubljana: Založba Sanje.
30. Honig, Jan Willem in Norbert Both. 1996/1997. *Srebrenica: record of a war crime*. London [etc.]: Penguin books.
31. Howard, Lise M. 2008. *UN peacekeeping in civil wars*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
32. International Courte of Justice. 1945. *Statute of the International Court of Justice*. Dostopno prek: <http://www.icj-cij.org/documents/index.php?p1=4&p2=2&p3=0> (10. junij 2009).
33. Jelušič, Ljubica. 2003. Mirovne operacije kot oblika globalne mirovne preventive pred širjenjem groženj. *Teorija in praksa* 40 (4): 627–46.
34. --- 2005. *Mirovne operacije in vloga Slovenije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
35. Keegan, John. 2002. Deterrence by Presence is No Deterrence at All. *Global Policy Forum (GPF)*. 17. april. Dostopno prek: <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/199/40915.html> (23. april 2009).

36. Klep, Chris in Donna Winslow. 2000. Lessons Not Learned: The Use of Force in 'Peace Operations' in the 1990s. V *Peace operations between war and peace*, ur. Erwin A. Schmidl, 93–133. London, Portland (OR): Frank Cass.
37. *Konvencija o genocidu – Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*. 1948. Dostopno prek: http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/p_genoci.htm (20. februar 2009).
38. *Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida – Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*. 2003. Dostopno prek: [http://www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/\(Symbol\)/E.CN.4.RES.2003.66.En?Opendocument](http://www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/(Symbol)/E.CN.4.RES.2003.66.En?Opendocument) (20. februar 2009).
39. *Konvencija o statusu beguncev – Convention relating to the Status of Refugees*. 1951. Dostopno prek: http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/o_c_ref.htm (28. junij 2009).
40. Lapresle, Bertrand de. 1998. Principles to be observed. V *UN peacekeeping in trouble: lessons learned from the former Yugoslavia : peacekeepers' views on the limits and possibilities of the United Nations in a civil war-like conflict*, ur. Wolfgang Biermann in Martin Vadset, 137–153. Aldershot (England), Brookfield (Vt.): Ashgate.
41. LeBor, Adam. 2006. *Complicity with evil: the UN in the age of modern genocide*. New Haven (Conn.), London: Yale University Press.
42. Leurdijk, Dick A. 1998. The UN and NATO: the logic of primacy. V *The United Nations & regional security: Europe and beyond*, ur. Michael Charles Pugh in Waheguru Pal Singh Sidhu, 57–75. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
43. Livingston, Steven. 1997. Clarifying the CNN effect: An Examination of Media Effects According to Type of Military Intervention. *Harvard University*. Dostopno prek: http://www.hks.harvard.edu/presspol/publications/papers/research_papers/r18_livingston.pdf (15. maj 2009).

44. MacQueen, Norrie. 2006. *Peacekeeping and the International System*. London: Routledge, Taylor&Francis Books.
45. Matheson, Michael J., ur. 2006. *Council unbound: the growth of UN decision making on conflict and postconflict issues after the Cold War*. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press.
46. Meirik, Karen. 2004. Controversial Srebrenica Report Back on Table. *Institute for war & peace reporting (IWPR)*. 6. februar. Dostopno prek: http://www.iwpr.net/?p=tri&s=f&o=166497&apc_state=henitri2004 (5. marec 2009).
47. Nambiar, Satish. 2001. UN peacekeeping operations in the former Yugoslavia- from UNPROFOR to Kosovo. V *United Nations peacekeeping operations : ad hoc missions, permanent engagement*, ur. Albrecht Schnabel in Ramesh Chandra Thakur, 167–181. Tokyo, New York, Paris: United Nations University Press.
48. *Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) Srebrenica report - Reconstruction, background, consequences, and analyses of the fall of a safe area*. 2002. Dostopno prek: <http://srebrenica.brightside.nl/srebrenica/> (5. marec 2009).
49. Nuhanović, Hasan. 2007. *Under the UN flag: The International community and the Srebrenica genocide*. Sarajevo: DES.
50. Office of the Spokesperson for the Secretary-General (OSSG). 1999. *Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35: The fall of Srebrenica – A/54/549*. Dostopno prek <http://www.un.org/news/ossg/srebrenica.pdf> (10. februar 2009).
51. Pašalić, Enes. 1995/6. *Genocid našeg doba*. Ljubljana: Bosna est.
52. PBS. 1999. *Interview with David Harland*. Dostopno prek: http://www.pbs.org/wnet/cryfromthegrave/aftermath/t2_ext1.html (23. april 2009).

53. Pipenbaher, Bojan. 2005. *Vključevanje civilnih zmogljivosti v operacije v podporo miru*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Direktorat za obrambne zadeve, Sektor za civilno obrambo.
54. Pirjevec, Jože. 2003. *Jugoslovanske vojne : 1991-2001*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
55. Ramsbotham, David. 1995. Peace Enforcement, Organizational Planning and Technical Requirements. V *Improving the Prospects for Future Peace Operations – Workshop Proceedings*, ur. US Congress, Office of Terchnology Assessment, 69–79 Washington, DC: U.S. Government Printing Office. Google Books.
56. Rieff, David. 2004. *Ležišče za noč: humanitarnost v krizi*. Ljubljana: Krtina.
57. Rikhye, Indar Jit. 1994. *The Theory & Practice of Peacekeeping*. Clementsport: Canadian Peacekeeping Press.
58. Robinson, Piers. 2002. *The CNN effect: the myth of news, foreign policy and intervention*. London, New York: Routledge: Taylor and Francis Group. Google Books.
59. Rohde, David. 1998. *Endgame: the betrayal and fall of Srebrenica, Europe's worst massacre since WWII*. Boulder: Westview press.
60. Sémelin, Jacques. 2009. *Očistiti in uničiti. Politične rabe množičnih pobojev in genocidov*. Ljubljana: Modrijan Založba d.o.o.
61. Silber, Laura in Alan Little. 1995. *The Death of Yugoslavia*. London: Penguin: BBC.
62. Simon, Scott. 1995. Interview with Tadeusz Mazowieckim. *National Public Radio (NPR)*. 2. september. Dostopno prek: <http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=1004809> (5. marec 2009).

63. Sitkowski, Andrzej. 2002. Reflections on The Peacekeeping Doctrine. V *International Peacekeeping. The Yearbook of International Peace Operations*, 7, ur. Michael Bothe in Boris Kondoch, str. 181–196. The Hague: Kluwer Law International. Google Books.
64. Smith, Rupert. 2008. The SC and the Bosnian conflict: a practitioner's view. V *The United Nations Security Council and War: the Evolution of Thought and Practice since 1945*, ur. Vaughan Lowe, Adam Roberts, Jennifer Welsh in Dominik Zaum, 424–451. London: Oxford University Press.
65. Snider, John R.. 1997. War in Bosnia: The Evolution of the United Nations and Air Power in Peace Operations. *Global Security*. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1997/Snider.htm> (23. 4. 2009).
66. *Statut mednarodnega sodišča pravice – Statute of the International Court of Justice*. 1945. Dostopno prek <http://www.icj-cij.org/documents/index.php?p1=4&p2=2&p3=0> (23. april 2009).
67. Taylor, Philip M. 2006. The media, conflict and peacekeeping. V *Major powers and peacekeeping : perspectives, priorities and the challenges of military intervention*, ur. Rachel E. Utley, 147–158. Aldershot (England), Burlington (Vt.): Ashgate.
68. Thoughts on NIOD report, Chomsky, UN, Dutch government and deaf horses. 2006. *Srebrenica Genocide blog*, 8. julij. Dostopno prek <http://srebrenica-genocide.blogspot.com/2006/07/thoughts-on-niod-report-chomsky-un.html> (15. maj 2009).
69. Trifunović, Darko. 2002. *Report about Case Srebrenica*. Banja Luka: Documentation Centre of Republic of Srpska.
70. United Nations Logistics Base (UNLB). 2008. *United Nations Peacekeeping operations: Principles and Guidelines*. Dostopno prek: http://pbpu.unlb.org/pbps/Library/Capstone_Doctrine_ENG.pdf (15. maj 2009).

71. United Nations. 1990. *Blue Helmets: a review of United Nations peace-keeping*. New York: United Nations, 2nd ed.
72. *Ustanovna listina mednarodnega vojaškega sodišča – Charter of the International Military Tribunal*. 1945. Dostopno prek: <http://avalon.law.yale.edu/imt/imtconst.asp> (10. junij 2009).
73. *Ustanovna listina združenih narodov (UL ZN) – Charter of the United Nations*. 1945. Dostopno prek <http://www.un.org/en/documents/charter/> (20. februar 2009).
74. Varnostni svet. 1992a. *Resolucija 743*, S/RES/743/1992. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/02/IMG/NR001102.pdf?OpenElement> (23. april 2009).
75. --- 1992b. *Resolucija 770*, S/RES/770/1993. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/379/66/IMG/N9237966.pdf?OpenElement> (23. april 2009).
76. --- 1992c. *Resolucija 776*, S/RES/776/1993. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/438/40/IMG/N9243840.pdf?OpenElement> (23. april 2009).
77. --- 1992č. *Resolucija 781*, S/RES/781/1993. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/491/64/IMG/N9249164.pdf?OpenElement> (23. april 2009).
78. --- 1993a. *Resolucija 816*, S/RES/816/1993. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/187/17/IMG/N9318717.pdf?OpenElement> (10. februar 2009).
79. --- 1993b. *Resolucija 819*, S/RES/819/1993. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/221/90/IMG/N9322190.pdf?OpenElement> (10. februar 2009).

80. --- 1993c. *Resolucija 824*, S/RES/824/1993. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/262/07/IMG/N9326207.pdf?OpenElement> (10. februar 2009).
81. --- 1993č. *Resolucija 836*, S/RES/836/1993. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/330/21/IMG/N9333021.pdf?OpenElement> (10. februar 2009).
82. --- 1993d. *Resolucija 844*, S/RES/844/1993. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/361/06/IMG/N9336106.pdf?OpenElement> (10. februar 2009).
83. --- 1994. *Report of the Secretary-General pursuant to Security Council resolution 844 (1993)* – S/1994/555. Dostopno prek:
<http://www.idc.org.ba/documents/GENERAL%20SECRETARY%20REPORTS/Report%20Secretary%20General%20-%20Safe%20Area%20Concept.pdf> (10. februar 2009).
84. --- 1995a. *Resolucija 1004*, S/RES/1004/1995. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/206/75/PDF/N9520675.pdf?OpenElement> (23. april 2009).
85. --- 1995b. *Resolucija 1035*, S/RES/1035/1995. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/413/60/PDF/N9541360.pdf?OpenElement>. (23. april 2009).
86. --- 2002a. *Report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina* – S/2002/1314. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/706/20/IMG/N0270620.pdf?OpenElement>. (23. april 2009).
87. --- 2002b. *Resolucija 1423*, S/RES/1423/2002. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/477/85/PDF/N0247785.pdf?OpenElement> (23. april 2009).

88. Wahlgren, Lars Eric. 1998. Start and end of Srebrenica. V *UN peacekeeping in trouble: lessons learned from the former Yugoslavia : peacekeepers' views on the limits and possibilities of the United Nations in a civil war-like conflict*, ur. Wolfgang Biermann in Martin Vadset, 168–186. Aldershot (England), Brookfield (Vt.): Ashgate.
89. Wheeler, Nicholas J. 2000. *Saving strangers. Humanitarian Intervention in International Society*. New York: Oxford University Press Inc.
90. Wikipedia. B.d. *The CNN effect*. Dostopno prek http://en.wikipedia.org/wiki/CNN_effect (15. maj 2009).
91. Woodward, Susan L. 2008. The Security Council and the Wars in the Former Yugoslavia. V *The United Nations Security Council and War: the Evolution of Thought and Practice since 1945*, ur. Vaughan Lowe, Adam Roberts, Jennifer Welsh in Dominik Zaum, 424–451. London: Oxford University Press.
92. Yamashita, Shikaru. 2004. ***Humanitarian space and International politics: The creation of Safe Areas***. Hampshire: Ashgate Publishing Limited. Google Books.
93. Zakaria, Fareed. 2004. When the UN fails, we all do. *Global Policy Forum (GPF)*. Dostopno prek: <http://www.globalpolicy.org/security/peacekpg/lessons/1213wealldo.html> (16. avgust 2009).

9 PRILOGE

Priloga A: Zemljevid Bosne in Hercegovine

Vir: Google Maps.

Priloga B: Zemljevid varnega območja Srebrenice in opazovalnih točk UNPROFOR-ja

Vir: Rohde (1998, 2).

Priloga C: Število vojakov, ki so jih prispevale države članice ZN v operacijo UNPROFOR

PRISPEVNICE ČET	Feb- 93	Mar- 93	Apr- 94	Sep- 94	Mar- 95	Nov-95
Bangladeš	0	0	0	0	1238	334
Belgija	129	278	425	416	100	95
Danska	214	302	292	289	280	280
Egipt	416	429	429	429	418	413
Francija	2509	4206	4518	4904	3781	3938
Indonezija	0	0	0	0	0	469
Jordanija	0	0	120	94	100	102
Kanada	829	783	780	785	820	189
Malezija	0	1487	1487	1555	1545	971
Nizozemska	615	1216	1766	1647	1482	633
Norveška	36	292	292	665	636	729
Nova Zelandija	0	0	0	266	249	250
Pakistan	0	0	0	2995	2983	2622
Portugalska	0	7	7	0	0	0
Rusija	0	0	453	498	472	498
Španija	758	1153	1327	1396	1372	1237
Švedska	0	822	800	1019	1030	1000
Turčija	0	0	0	1460	1469	1450
Ukrajina	398	582	579	584	460	566
VB	2626	2642	3407	3255	3155	1637
BH HG Company	193	234	241	275	380	171
Rapid Reaction Force- RRF	0	0	0	0	0	6046
Skupaj:	8723	14433	16923	22532	21970	23630

Vir: Durch in Schear (1996, 225).